

Lidský kapitál a investice do vzdělání:
*Metodologické role vize při iniciování, orientování a praktickém uplatnění
výsledků společenskovedního výzkumu*

Praha 25. listopadu 2022, Vysoká škola finanční a správní
Souhrn odborných prací z 25. ročníku mezinárodní vědecké konference

LIDSKÝ KAPITÁL A INVESTICE DO VZDĚLÁNÍ
(Human Capital and Investment in Education 2022)

se zaměřením na problematiku:

*Metodologické role vize při iniciování, orientování a praktickém uplatnění výsledků
společenskovedního výzkumu*

Editor: doc. Radim Valenčík, CSc.
Vydala Vysoká škola finanční a správní, a.s.
Estonská 500, 101 00 Praha 10

První vydání, Praha 2023
Formát: online
Prepress: VŠFS

Tato publikace ani autorské příspěvky neprošly jazykovou úpravou. Za příspěvky odpovídají autoři.

© Vysoká škola finanční a správní, a.s., 2023

ISBN 978-80-7408-255-9

Obsah

Úvod	3
Metodologická role vize	4
Recenzovaná část	6
General Aspects of Crisis Management in Selected Segments	6
Prognostické úvahy.....	23
Poziční investování v ultimátní hře	33
eGovernment jako součást Hospodářské politiky státu	45
Nerecenzovaná část	58
Perspektivy vzdělávání v současné etapě společenského vývoje – otázka perspektivy.....	58
Legislativní změny a vývoj v esportu.....	65
Motivační přesměrování části zdravotního pojistného (daně) z univerzální do volitelné části zdravotnického systému	68
Průmysl 4.0, riziko zvané deskilling a férová práce.....	70
Lidský činitel a reforma politického systému.....	71
K metodologické roli vize při iniciování, orientování a praktickém uplatnění společenskovědního výzkumu.....	74

Úvod

Radim Valenčík

25. ročník vědecké konference *Lidský kapitál a investice do vzdělání* se zaměřil na problematiku metodologické role vize vývoje společnosti (země v globálním kontextu) při iniciování, orientování, koordinaci a realizaci výzkumu v oblasti společenských věd. Zúčastnilo se ho 22 odborníků a studentů doktorského studia. Ke všem předneseným příspěvkům proběhla podnětná diskuse.

Konference pořádaná Vysokou školou finanční a správní proběhla 25. listopadu 2022. Jejím výstupem jsou:

- Tento souhrn odborných prací, který je sestaven dle osvědčeného formátu rozdělení příspěvků na recenzované (jejich struktura odpovídá standardním požadavkům) a nerecenzované, jejichž podobu si autoři zvolili sami. Toto rozdělení se osvědčilo, protože volnější forma dává možnost vhodnějšího vyjádření myšlenek vztahujících se k určitým problémům. Jak se může čtenář přesvědčit, i některé z nerecenzovaných příspěvků jsou velmi atraktivní a obsahují původní myšlenky.
- Monografie na téma *Metodologická role společenské vize*, která těží z příspěvků přednesených na konferenci a pracovních kontaktů, které zde byly navázány.

Nejdůležitější aspekty dané problematiky zformulované před konferencí:

1. Perspektivní, realistická a přitažlivá národní vize v globálním kontextu:

- vymezení,
- struktura,
- hlavní alternativy,
- metodika začlenění konkrétního výzkumu do zpracování vize.

2. Podniková vize a její vztah k národní vizi:

- vymezení,
- struktura,
- typy podnikové vize,
- vztah národní a podnikové vize,
- podniková vize a podniková kultura.

3. Role vzdělání při sdílení a realizaci národní vize:

- Současná národní koncepce vzdělání – její přínosy a problémy.
- Co a jak učit z hlediska účasti absolventů na realizaci společenské vize.
- Přitažlivost vize a motivování klientů vzdělávacích služeb.

Vymezení aspektů není omezující, ale sloužilo k inspiraci.

Příspěvky v recenzované a nerecenzované části uveřejňujeme v abecedním pořadí.

Metodologická role vize

Vizi chápeme jako ucelenou představu budoucího vývoje z hlediska řešení problémů identifikovaných v současnosti, obsahující:

- Analýzu příčin problémů.
- Způsob jejich řešení.
- Vymezení subjektu, který je schopen problémy řešit.

Vize hraje roli:

- Při orientaci teorie zabývající se společenskými problémy.
- Při zprostředkování interdisciplinárního přístupu výzkumu zaměřeného na řešení společensky relevantních témat.
- Při vytváření podmínek pro uplatnění výsledků teorie zabývající se společenskými problémy.
- Při podpoře týmové práce zaměřené na řešení problémů vývoje společnosti.

Vzhledem k takto vymezené metodologické roli vize:

- Vztahujeme pojem vize k naší zemi v globálním kontextu (včetně uvažování možností spolupráce s dalšími zeměmi či začlenění naší země do nadnárodních struktur).
- Chápeme vizi jako dlouhodobou, kdy jejím horizontem není pevně dané datum, ale překonání současných problémů, vyvedení společnosti ze současné krize, jejíž příčiny a návazně i definování toho, co znamená jejich překonání, musí být jasně pojmenovány.
- Důsledně rozlišujeme mezi vizí v podobě napsaného textu a vizí v podobě jejího sdílení v hlavách jednajících lidí, které je motivuje a dává jim oporu; z tohoto hlediska formy psaných či jinak zveřejňovaných výstupů musí být podřízeny efektivnosti jejího sdílení.

Vycházíme z toho, že:

1. V oblasti věd o společnosti a věd, které mají podstatný společenský dosah, má šanci na pozitivní uplatnění jen takový výstup, který se začleňuje do perspektivní, realistické a přitažlivé vize.
2. Rozpracování perspektivní (v tom smyslu, že jejím horizontem je překonání současných problémů), realistické (v tom smyslu, že existuje subjekt, který je schopen změny provést) a přitažlivé (v tom smyslu, že motivuje k podílu na jejím pěstování a realizaci) vize je cestou k obnovení role věd, které jsou nezbytné pro vyvedení současné globální společnosti z krize.

K tomu několik poznámek:

- Ve společnosti mohou být vize, které se v řadě bodů liší, ale pak mají váhu i ty výstupy, které přinášejí argumenty ve prospěch některé z nich.
- Není pravda, že různé vize nejsou navzájem porovnatelné – vždy lze ukázat, v čem je jedna z nich rozvinutější, co rozvíjí více než ta druhá a v čem ji tedy přesahuje.
- Vazba na určitou vizi nemusí být prvoplánová, ale určitá představa toho, jak se ten či onen výstup k pěstování některé vize (či více vizí) vztahuje, by ve výstupu měla být obsažena.
- K nezbytným aspektům interdisciplinárního přístupu patří i použití těch disciplín, které umožňují začlenění příslušného výstupu do rozpracování určité vize (vizí).

Dosavadní výsledky týmu na VŠFS:

Perspektivy a financování odvětví produktivních služeb, 2014

Čtvrtá průmyslová revoluce, nebo ekonomika produktivních služeb?, 2015

Ekonomický základ odvětví produktivních služeb a zahájení komplexních reforem, 2017

Odvětví produktivních služeb. Teorie a praxe, 2018

Ekonomie produktivní spotřeby, 2019

Bohatství a chudoba jako problém, 2020

Tvůrčí mezigenerační týmy: základ inovačního potenciálu i realizátor změn, 2022

Výše uvedené monografie jsou zaměřeny na problematiku pojetí současného vývoje jako změny srovnatelné s průmyslovou revolucí, ve které se rodí a prosazuje jako dominantní sektor odvětví produktivních služeb, tj. služeb zaměřených na rozvoj, uchování a uplatnění schopností člověka (vzdělávací systém, péče o zdraví, výchova v rodině apod.). Přitom:

- Metodologickou oporou je průběžně propracovaná ekonomie produktivní spotřeby (jako přesah neoklasické ekonomie).

- Hlavním vyústěním je koncept komplexních reforem systémů sociálního investování a sociálního pojištění (v návaznosti na problematiku financování vzdělání, péče o zdraví, penzijního systému).

Obecná struktura vize

Zde uvádíme to, co by měla obsahovat každá dostatečně komplexní vize.

V prvním přiblížení lze rozlišit tři úrovně vize:

I. úroveň: Jádru vize dané triádou ZMĚNA-SUBJEKT-POLARITA, tj. o jakou změnu z hlediska historického vývoje jde, kdo je schopen tuto změnu provést (kdo je tvůrcem i adresátem vize), kdo a proč změně brání.

II. úroveň: Resortní rozvinutí vize, tj. konkretizace vize na jednotlivé oblasti společenského života, které jsou pro realizaci změny nezbytné.

III. úroveň: Přesahy vize do oblastí, které zvyšují přitažlivost vize (například odpověď na otázku, v jakém světě žijeme z hlediska existenciální otázky smyslu žití a smyslu bytí).

Co by ve vizi mělo být obsaženo, i když se jednotlivé body mohou překrývat:

1. Individuální motivace k aktivnímu sdílení vize (tj. nejen „souhlasu“ s ní, ale osvojování, podílů na rozvíjení a konkretizaci, získávání dalších osob k jejímu aktivnímu sdílení a samozřejmě zapojení se do její realizace. Jde o to, aby osvojování vize bylo integrální součástí rozvoje osobnosti toho, kdo ji vzal za svou vlastní).

2. Vyjádřené současné reality z nadhledu, tj. pochopení obsahu historické změny, která probíhá, tj. toho, proč se problémy hromadí a proč se je nedaří řešit. To je velmi důležité pro správnou orientaci v turbulentním dění, sjednocování dílčích pohledů, ale v návaznosti na předešlé i pro dostatečnou motivaci k individuální aktivitě.

3. Program komplexních reforem, tj. toho, jak problémy řešit. Program, který vychází ze vzájemné provázanosti reforem i řazení kroků nezbytných k jejich realizaci. Teprve pokud máme i tento bod, můžeme hovořit o dostatečně ideové převaze.

4. Vymezení základní polarizace doby, tj. kdo a proč (svojí pozicí, zájmy, ideologií) stojí na straně uchování příčin problému, jejich prohlubování a vyostřování, kdo je subjektem schopným dějinné úskalí překonat.

5. Identifikování subjektu změn, tj. toho, na koho se vize obrací, koho svým ideovým nábojem jako subjekt schopný změny realizovat, spoluvytváří, a to včetně jeho z nejvýznamnějších aspektů formování subjektu změn – vymezení hegemonu a jeho spojenců.

6. Monitorování a analýza reality vyúsťující v aktuální návrhy na to, co udělat, tj. srozumitelně s oporou ve vizi neustále a srozumitelně ukazovat, jak obecné problémy souvisejí s tím, co se právě děje, kdo je kdo, jaké samozřejmé kroky lze učinit, proč jsou odmítány. Zde musí vize prokázat svou sílu a je oblast, ve které získává své aktivní příznivce.

7. Vyjádření vztahu dané konkrétní vize ke srovnatelným či příbuzným vizím, tj. zohlednění aspektu konkurence vizí v daném komunikačním prostoru.

Recenzovaná část

General Aspects of Crisis Management in Selected Segments

Jakub Kadlec

Abstract

This work should describe a practical example of the activities and measures necessary to manage the crisis situation and the follow up crisis period of the Covid 19 pandemic in the Vysočina region. From the sources of literature, it should also describe how crisis resolution usually works, what crisis management means, and provide insight into the functioning of public administration at the level of self-governing units, specifically regions.

Keywords

Crisis, Crisis management, Manager, Public administration, Crisis plan

Abstrakt

Tato práce by měla popsat praktickou ukázkou činností a opatření nezbytných pro zvládnutí krizové situace a následujícího krizového období pandemie Covid 19 v kraji Vysočina. Z literárních zdrojů by také měla popsat, jak krizové řešení obvykle funguje, co znamená krizové řízení, a poskytnout vhled do fungování veřejné správy na úrovni samosprávných celků, konkrétně krajů.

Introduction

In light of recent events (examples include the Covid-19 pandemic or the current conflict in Ukraine) every one of us is more and more frequently exposed to events that significantly threaten our normal functioning. All these events directly but also indirectly affect our lives, the functioning of societies, and also the functioning of entire states.

If someone told us in 2019 that the whole world would shut down and the vast majority of services would be limited due to a pandemic, we probably wouldn't believe it and most likely consider the given information to be exaggerated and the information source to be misleading. Precisely because of these (hard to predict events) crisis management is an integral part of our lives.

Crisis management is relevant part of the management of institutions, companies, the state, but also the life of every individual. The main goal of crisis management is the prevention of accidental events that threaten normal functioning in any way. It can be about the functioning of the company (e.g. the current level of the price of fuel or high inflation). In general, crisis management is the coordination and management of resources to prepare for, mitigate, and respond to an emergency that may occur.

Crisis management is defined by Antušák (2016) as a set of specific approaches, methods and tools used by managers to ensure the functionality of the entity under the conditions of adverse effects caused by the escalation of threats of a certain type.

In practice, we can come across many methods and procedures in solving crisis situations, although the general principle of solving these events is similar or even identical.

The following terms – definition of crisis and crisis situation, characteristics of the crisis, definition of crisis management, the main tasks of crisis management, personal requirements for a crisis manager and case study – Crisis management of the Vysočina Region in managing the Covid 19 pandemic – will be discussed in detail.

Characteristics of the crisis situation

We understand and define crisis situation as an unpredictable course of events following a disruption of the equilibrium states of natural, technological or social systems, threatening the lives of people, the economy, the state or its population.

Crisis is understood as a period of time caused by a negative event when normal functioning is affected. Its length depends on nature of crisis situation as well as on prepared crisis procedures including prevention, solution of current crisis and removal of consequences.

A crisis situation can arise: unintentionally due to the nature of the matter (development of the EUR exchange rate against CZK / rise in oil prices), intentionally based on a conflict (failure to pay taxes for employees/data theft). It is not important whether the conflict arises gradually (trade conflict) or suddenly (theft/war/flood/fire, etc.).

Crisis management recognizes three time stages:

- Prevention - including crisis identification – standard management techniques are applied.
- Current crisis and its solution (repression) – we implement specific techniques: routine approaches (non-paying employer), suppression of cooperative forms of management, strong autocratic management (property controls the situation in the company).
- Remedies (elimination of consequences) – standard management techniques are applied.

Crisis plan

Professional sources of literature agree on the definition of a crisis plan as a planning document that analyzes various risks and crisis situations threatening the organization and describes detailed procedures for managing crisis situations and risks at the moment they occur.

The crisis plan is therefore more adapted to situations that can be prepared for, or situations that arise, for example, during an accident or natural disasters. It is therefore a detailed step-by-step sequence of how to respond to events such as power outages, supplier outages, chemical or radiation leaks, floods, fires or other operational accidents.

The crisis itself is characterized by:

- Type of crisis and its nature
- The scope of the effect
- Implications for the system
- The place of the crisis
- By the time/moment of origin
- Probability of occurrence (risk assessment)
- Initiated/Not Initiated
- Conflicting/Non-conflicting
- Creation speeds (jump, fast, slow)

Definition of crisis management

Crisis management is defined a way of managing the system, the aim of which is to manage extraordinary events and crisis situations of various scales. It is an interdisciplinary field of science dealing with management as a purposeful activity of people, its mission is to create a management methodology with an emphasis on achieving the effectiveness of this activity in relation to the set goal (i.e. the protection of human society and material values from the effects of crises and during their overcoming).

Crisis management in the public interest specializes in crisis management in case of emergency and crisis situations affecting the operation of the entire state or its parts (natural disasters in all forms).

Risk management is field/specialized team dealing with the prevention of crises – extraordinary events of various nature.

Business crisis management is risk management of a business entity through preventive activities, preparing a solution to extraordinary events in the company, management in the course of various types of accidents (technical, natural).

The main tasks of crisis management:

- Assessment of possible risks and analysis of the conditions for the emergence of crisis situations.
- Description of the expected scenario (development and course of the crisis) – development of different variants of development and assessment of their negative consequences from the point of view of the affected entities.
- Adopt solutions for crisis prevention and resolution.
- Control over the crisis situation as quickly as possible and minimize damage.
- Ensuring preparedness at all levels and the ability to respond immediately (management and executive components).
- Preparation period – analysis of strategy, removal of consequences, administrative and financial security, recommendation of new procedures.

Crisis management prepares a crisis plan. In the Czech Republic, the crisis plan is enshrined in law. Crisis Act in § 15 to 18 of Government Regulation No. 462/2000 Coll. The crisis plan answers the questions - “What could happen? And how will I possibly react to it?” It must contain, for example:

- List of potential extraordinary events and the probability of their occurrence,
- Organizational structure of the organization for the time of crisis,
- List of important contacts (insurance companies, hospitals, public administration bodies, etc.),
- Specific procedures for dealing with extraordinary events (e.g. plane crash, school fire),
- Other specifics are described in the crisis law acts.

Requirements for a crisis manager

In order to be successful in their work, managers must know at least as much about the essence of man and how he works in work groups as he does about his original professional profession. They do not have to go into all general psychological laws, but they should be able to understand a person as comprehensively as possible. (Bedrnová, Nový, 2004)

Bedrnová, Nový (2004) also states that personality is an individual understood as integration to self-realization in interaction with his environment.

Personality is unique pattern of behavior - ways in which an individual differs from others. Guilford in Bedrnová, Nový (2004) Personality is what allows one to predict what a person will do in a certain situation, it includes all behavior of the individual, apparent and internal.

A crisis manager is a person who is directly responsible for crisis management. In the event that a crisis occurs, his position is essential and often a large part of the powers is entrusted to him, as he should be an expert in this field.

It must be remembered that in crisis situations, the normal organizational structure does not apply, so the operation and rules of the company or company can differ significantly. For these events, the crisis manager should be sufficiently trained to be able to respond appropriately and effectively.

Managers are indeed the most important element of the organization and their performance (and therefore readiness for the work performed) directly affects the results of the company, to a

greater extent than other employees of the company can influence them. In addition, managers are the bearers of the company's culture and, from their position as leaders, influence not only their subordinates, but also have an influence on their colleagues - managers, and thus also on their co-workers. If there are no competent managers in the company, a general lack of competent workers will soon become apparent.

Human resource management emphasizes not only specific professional knowledge, but above all the overall development of personality and the most effective use of human potential. The biggest capital of any company is its people. One of the basic prerequisites for the success of a company is the ability to train its employees and manage them so that their skills, knowledge and expertise contribute as much as possible to the achievement of set goals.

Requirements that a manager should have in order to be able to fully fulfill the chosen strategy and key objectives

- Determination – an active personality with strong internal motivation
- Expertise – must be oriented in the environment, know the surroundings, strengths and weaknesses
- Intellectual abilities/ logical thinking
- Empathy – ability to select and create a team, distribute responsibilities adequately
- Credibility (ethical behavior) and individuality (charisma)
- Mental resilience
- Work-life balance
- Perception and quick reaction
- See events in a wider context – bigger picture
- Positive attitude

Public administration

According to Sládeček (2013) administration is any deliberate human activity aimed at achieving certain goals.

Management of public affairs, namely regional, state, municipal, generally beneficial and similar. The author sees the key difference between private administration and public administration in the fact that public administration is more controlled and corrected by law. From this, the author infers public interest, which usually has a higher value than private interest. Performing public administration means fulfilling obligations imposed by law. (Sládeček, 2013)

According to the Constitution (of the Czech Republic), the Czech Republic is divided into regions that are important to us, i.e. higher territorial self-governing units and municipalities perceived as basic territorial self-governing units. These territorial self-governing units are territorial communities of citizens with the right to self-governance (Article 100, paragraph 1 of the Constitution), as we already know, they are public corporations with their own property and manage their own budgets (Article 101, paragraph 3 of the Constitution). The state can intervene in the activities of these territorial self-governing units only in cases where the protection of the law requires it and only in the manner prescribed by law. (Sládeček, 2013)

Scope of functioning could be described as a set of rights and obligations that are set for the territorial self-governing unit to fulfill its tasks. Competence understood in this way has a territorial or local dimension (a self-governing unit exercises its competence within a certain territory) and substantive, substantive and real dimensions. This dimension determines the range of social relations in which the authority is exercised. It is referred to as the so-called territorial and substantive jurisdiction. (Kopecký, 2017)

For example, the following matters belong to the independent competence of the regions - the region establishes and establishes legal entities and organizational components of the region, unless the law provides otherwise, region can comment on the proposals of state authorities that

affect its competence, matters that are in the interest of the citizens of the region and the region itself, if it is not a delegated competence, provides municipal authorities and state authorities free of charge with data and information on the exercise of its competence. (Cogan, 2015)

Devolved authority of the region could contain those matters - the authorities of the region exercise such delegated authority in their territory as stipulated by law, the region receives a contribution from the state budget for the exercise of the delegated authority, in the exercise of the delegated authority, the region is guided by the directives of the central administrative authorities and the resolutions of the government. (Cogan, 2015)

Regional bodies

The governor is a monocratic authority of the region, which, like the mayor, represents the territorial self-governing unit externally and acts directly on behalf of the region. Furthermore, it acts in the direction of the internal structure of the region's bodies, here we are talking about actions based on the resolutions of the council and the board.

The governor, including his deputies, is elected by the council from among its members. The governor is responsible for the performance of his duties to the council, which can remove him from office. The governor's powers and duties are regulated in the Act on Regions, and also derive from other legal regulations, for example from Act No. 118/2010 Coll., on the regional referendum, from Act No. 239/2000 Coll., on the integrated rescue system.

The activities include in particular signing the legal regulations of the region together with the deputy governor, he also appoints and dismisses the director of the regional office with the approval of the Minister, determines his salary and assigns him tasks. He also has the ability to appoint the regional Security Council, the crisis staff and the flood commission, and also establishes special bodies for the exercise of delegated authority. (62 Act No. 240/2000 Coll., on crisis management and Act No. 254/2001 Coll., on water, Act No. 239/2000 Coll., on integrated rescue system.)

It is the governor's duty to establish special bodies for the performance of the transferred powers of the region, in cases provided for by law. These bodies are not part of the organizational structure of the regional office. The person who heads these bodies must demonstrate special professional competence in the area of delegated authority, according to the rules that apply to officials of self-governing units⁶³. However, this does not apply to the case where a special body is headed by a governor. This is determined by special laws, such as Act No. 240/2000 Coll., on crisis management, where the governor is the chairman of the regional Security Council or, based on Act No. 254/2001 Coll., on waters, he can be the chairman of the flood commission⁶⁴. (Act No. 312/2002 Coll., on officials of territorial self-governing units.)

The regional office is headed by a director who is an employee of the region and may not hold positions in political parties and movements. His function is also incompatible with the function of a deputy and senator of the Parliament of the Czech Republic and with the function of a member of the representative body of a self-governing unit. In his absence, the director is represented by his deputy. He also attends council meetings and regional council meetings.

The director of the regional office is responsible for the performance of his tasks entrusted to the regional office in a separate and transferred competence to the governor. Among the most important activities performed by the director of the regional office are, for example, the provision of tasks in the transferred jurisdiction of the region according to special laws, he fulfills the tasks set in the independent jurisdiction determined by the council and the council, including tasks imposed by the governor.

Examples of independent activities:

- preparation of materials for meetings of the council and regional council,
- publication of the regional gazette,
- provision of information,

- commenting on the proposals of state authorities that affect the jurisdiction of the region,
- property management,
- cooperation with the media, etc.

Examples of activities in the delegated competence:

- organizing an integrated rescue system on the territory of the region,
- registration of residents, registers, identification and legalization,
- issuance of identity cards and travel documents,
- handling applications related to citizenship (award, certificate),
- registration of interest associations of legal entities and voluntary associations of municipalities,
- performance of state administration in the area of funerals, nature conservation, waste, public collections,
- state administration of forests, hunting, fishing, water management,
- state administration in the field of agriculture, regional planning, historic preservation, education and social affairs (state social support benefits, social and legal protection of children, etc.),
- deciding on proposals for the review of medical reports on medical fitness or reports on incapacity for work and other no less important agendas.

Case Study - crisis management of the Vysočina Region in managing the Covid 19 pandemic

From the open source documents available on region's websites and also from interviews with members of crisis units of region Vysočina we can specifically describe the concrete behavior of the Vysočina region during the onset and course of the global crisis of the Covid 19 pandemic, the steps that led to the solution of local problems and the fulfillment of the obligations of the state/public administration to its citizens.

Regional authorities for ordinary, "peaceful" decision-making are collective with the democratic principle of decision-making by voting:

- Board of the Vysočina Region - in the case of the Vysočina Region, 9 members, including the governor and deputies
- Council of Vysočina Region 45 members including councilors, i.e. including governor and deputies
- The Security Council of the Vysočina Region – functions as part of the regular agenda in the non-crisis period – an advisory body – the implementation of the proposed solutions is up to the heads of the individual components of the system.

It is completely different in times of crisis, crisis management bodies are activated and there is change in decision making processes and responsibilities.

The decision is made autocratically by the Governor and Crisis Council of the Region is there as a support apparatus and advisory council – composed of elected representatives and employees of the Region (the Governor, Deputy Governor, Director of the Regional Office, Head of the Regional Office for Crisis Management, Head of the Health Department) and of the leading members of the Integrated Rescue System (regional chief of police, regional fire chief, chief of the Vysočina Region Medical Rescue Service, chief of the Regional Military Command). Once again in crisis situation this council only operate as an advisory body to the governor. So there is a shift to autocracy in crises.

Division of activities and responsibilities

- Regular crisis staff meetings, as needed in online mode (remote access).

- Special telephone line for the public - issues of quarantine, testing, later vaccination and proof of infection-free.
- Staff training, answers even to complicated questions and recommending procedures for more complex situations.
- Accelerated development and immediate deployment of a special software for ordering and recording testing and quarantine monitoring.
- Assistance to the hygiene service in the provision of quarantines.
- Ensuring the supply of medical facilities, especially residential social facilities, but also medical clinics with personal protective work equipment (PPE).
- Ensuring the purchase of PPE.
- Ensuring the purchase and distribution of disinfectants to all facilities.
- Ensuring supplies of disinfection and an adequate amount of PPE (according to current availability) to municipalities and especially schools.
- Internal measures for the office - division of employees into two groups that should not meet (to ensure that everyone does not get infected at the same time), partial work in home-office mode, limitation of personal contacts, online (correspondence, voice and video conference) negotiations.
- Limiting work trips to the necessary minimum.
- Remote performance of agendas that enable this (e.g. a substantial part of the municipal management review process for public administration of regional's organizations).
- Regular disinfection of handles, handrails, steering wheels, shift levers and door handles (interior and exterior) of company cars, available disinfection in toilets and in front of all meeting rooms, as well as at the entrance to buildings.
- Controlled contactless delivery of paper mail.
- Partition workplaces equipped with protective shields.
- Consistent tracing of all risk contacts.
- Later on establishment of vaccination centers (including one with a high capacity in Jihlava), organization of entry, basic steps before vaccination, but also parking, marking of access routes and parking lots, ensuring security supervision.
- Specialized regional software for recording vaccinations and ordering them, with the addition of links to the national (less comfortable and delayed launch) software.
- Providing the possibility to work in the home-office mode or paid leave for the period from the reporting of the employee's risky contact until receiving the result of the PCR test.
- Ensuring regular testing of employees before coming to the workplace when it was ordered or even recommended by the central crisis staff.
- Ensuring regular communication with the fire brigade, hygiene service, central crisis staff and emergency workplaces of municipalities with extended scope (there are 15 of them in the Vysočina Region).
- Ensuring communication with schools in the territory (including schools of other founders than the region, i.e. including primary schools established primarily by municipalities).
- Flexible response to the requirements of the crisis staff, active participation in video conferences of the central crisis staff and members of the government with governors and the hygiene service.

Regular evaluation of the situation in the region, namely (Key indicators):

- Number of infected people proven by testing.
- Number of tests performed.
- Monitoring of infection in healthcare facilities, infection in residential social care facilities, infection in schools.

- Number of occupied Covid beds/vacant Covid beds and total capacity for Covid patients in hospitals, both in terms of regular beds and places in intensive care units.
- Numbers of patients requiring ventilation (breathing support) and possibly oxygen therapy and numbers of free ventilators.
- Evaluation of trends, prediction of development.
- Data stored and analyzed in the Vysočina Region Data Warehouse.
- Daily and weekly outputs from data analysis.

Conclusion

From sources describing crisis management and its parts, we can state that in the event of an unexpected situation its resolution depends on the person of the manager – both in private and in the public sphere.

The personality of the manager is a key factor, as well as the strategy of identifying and evaluating possible risks, their prevention and creating of a crisis plan for various development scenarios. The manager should be able to look at problems with an overview, so that he can predict possible developments and delegate responsibilities for individual management activities.

Delegation of responsibilities and activities is one of the fundamental changes in the application of crisis management - there is a transition to an autocratic leadership style and the manager makes decisions based on his specialization, professional knowledge, experience and intuition. All responsibility for the decisions taken falls on the person of the crisis manager, so it is necessary that his individual characteristics correspond to the position and the pressure he has to face.

In the case of the unprecedented situation of the covid 19 pandemic, a combination of several existing crisis scenarios was applied, but at the same time it was necessary to modify and adopt existing management strategies, strategic documents and laws in response to this unpredictable event.

Each level of government was responsible for its own section of management. From the beginning, it reacted independently to the national strategy, so that it could ensure the functioning of its organizations, later on these parts of public administration started to coordinate and cooperate in solving the crisis.

In this contribution, we tried to describe a practical example of real measures and activities procured by the Vysočina region in response to the Covid 19 pandemic. The summary is a generalization and simplification of activities, which of course contain several sub-cycles, which also needed to be resolved in order for the overall strategy to be successful.

This situation also revealed the need to educate managers at all levels, to provide them with support in gaining experience and its follow up and sharing. The crisis also accelerated the need to change the usual processes and enormously increased the pressure and responsibility placed on the management of individual organizations and also showed the need to work on the well-being of its employees.

References

- ANTUŠÁK, Emil a Josef VILÁŠEK. 2016. Základy teorie krizového managementu. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3454-8.
- ANTUŠÁK, Emil. 2009. Krizový management hrozby - krize - příležitosti. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. ISBN 978-80-7357-488-8.
- BEDRNOVÁ, E. a I. Nový. Psychologie a sociologie řízení. Praha: Management Press, 2004. 581 s. ISBN 80-7261-064-3.

COOMBS, Timothy W. 2007. Crisis Management and Communications. Institute for public relations - Academia. 2007, 4.5: 6.

COGAN, R. Zákon o krajích – komentář. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 392 s. ISBN 978-80-7478-793-5.

GERLOCH, A., J. HŘEBEJK a V. ZOUBEK. Ústavní systém České republiky. 5. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 516 s. ISBN 978-80-7380-423-7.

KOPECKÝ, M. Právní postavení obcí a krajů – základy komunálního práva. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 364 s. ISBN 978-80-7552-719-6.

SLÁDEČEK, V. Obecné správní právo. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2013, 500 s. ISBN 978-80-7478-002-8.

ZUZÁK, Roman a Martina FEJFAROVÁ. Krizové řízení podniku. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2009. Expert (Grada). ISBN 978-80-247-3156-8.

Web sources

Právní předpisy kraje: Kraj Vysočina. Kraj Vysočina: Titulní stránka [online]. Dostupné z: <https://www.kr-vysocina.cz/pravni-predpisy-kraje/ms-122577/p1=122577>

Samospráva: Kraj Vysočina. Kraj Vysočina: Titulní stránka [online]. Dostupné z: <https://www.kr-vysocina.cz/samosprava/ms-122549/p1=122549>

Mgr. Jakub Kadlec, MBA, LL.M.

Masarykova univerzita Brno
Fakulta sportovních studií
Univerzitní kampus Bohunice, budova E34
Kamenice 753/5, 625 00 Brno
Česká republika
jakubkadlec@mail.muni.cz

Fragmentace odborné terminologie ohrožuje dorozumění mezi odborníky

Ladislava Knihová

Abstrakt

Lidský kapitál a investice do vzdělávání jsou stále častěji dominujícími diskusními tématy v teorii i praxi. Tato diskuse reflektuje celou řadu situací od nutnosti rekvalifikace zaměstnanců u zanikajících oborů, přes nutnost zvyšování kvalifikace v daném oboru až po získávání zcela nového typu kvalifikace a dovedností, který vzniká v souvislosti s investicemi do inovativních technologických řešení. Cílem tohoto příspěvku je uvést na pravou míru terminologickou roztržičnost v této oblasti. Odborné termíny jako *deskilling*, *reskilling*, *upskilling* a *newskilling* pocházejí z anglofonní vědecké terminologie a mají svůj přesný význam a kontext použití. Je úkolem lingvistů ve společné diskusi s odborníky zabývající se otázkami lidského kapitálu a personalistiky připravit příslušné neologismy a funkční kontext jejich zařazení do stylistického systému v duchu ústrojnosti českého jazyka. Je záměrem autorky, aby české ekvivalenty těchto lexikálních jednotek a novotvarů pevně zakotvily v odborné literatuře, přispěly k porozumění mezi odborníky a napomohly dosažení úspěchu firem.

Klíčová slova

Dovednosti pro práci na dálku, deficit v získaných dovednostech, nedostatečné využívání kvalifikace, novodobé dovednosti, rekvalifikace, rozvoj dovedností, zvyšování kvalifikace.

Abstract

Human capital and investment in education are increasingly dominating the discourse in both theory and practice. This discussion reflects a range of situations, from the necessity to reskill employees in declining industries via the need to upskill them in a given sector to the need to acquire an entirely new type of qualifications and skills that arise in the context of investments into innovative technological solutions. The aim of this paper is to set the record straight on the terminological fragmentation in this area. Originating in Anglophone scientific terminology, technical terms such as *deskilling*, *reskilling*, *upskilling* and *newskilling* have definite meanings and contexts of use. In joint discussions with experts dealing with human capital and HR issues, it is the linguists' task to coin relevant neologisms and the functional context for their inclusion into the stylistic system in harmony with the Czech language. It is the author's intention that the Czech equivalents of these lexical units and neologisms become firmly established in the professional literature, contributing to the understanding between professionals and helping to achieve the success of companies.

Keywords

Deskilling, newskilling, reskilling, remote skills, skill development, skills gap, upskilling

Úvod

Na počátku bylo slovo

Stejně jako metodologie je teoretickým základem výběru a používání výzkumných metod ve vědeckém zkoumání (Ochrana, 2019, s. 18–20), tak i kvalitní aplikovaná lingvistika plní řadu důležitých úkolů. Přináší pojmový aparát, s jehož pomocí mohou odborníci interpretovat výsledky svého vědeckého zkoumání. Mezi hlavní úkoly lingvistů-překladatelů, kteří pracují s

odbornou terminologií, patří péče o jazykovou koherenci, snadnou srozumitelnost a jednoznačný sémantický význam komunikace.

Lingua franca mezinárodní vědecké komunikace je angličtina, a tudíž mezinárodní vědecký diskurs je zásadním způsobem ovlivněn anglofonním vědeckým vyjadřováním. Z hlediska používání britské nebo americké angličtiny je důležitá znalost terminologických odlišností v obou variantách anglického jazyka z důvodů nutnosti dosažení konzistence výsledného psaného textu či promluvy. Souběžně s tím je nutné věnovat pozornost i pravopisným odlišnostem. Mezi často užívaná slova s odlišným britským vs. americkým pravopisem patří v odborné literatuře termíny jako např.: *behaviour vs. behavior, defence vs. defense, centre vs. center* či *programme vs. program*. Věci znalý překladatel však ví, že pokud se v britském textu píše o počítačovém či technickém programu, používá se anglický termín, avšak s americkým pravopisem *program*. Lexikální a pravopisné odlišnosti by měly být náplní kurzů akademické angličtiny, neboť dle zkušeností autorky tohoto příspěvku je zcela zřejmé, že tyto znalosti jsou pod rozlišovací schopnost některých - jinak výborných - autorů vědeckých textů, a v určitých případech, bohužel, i překladatelských agentur. Na pomoc autorům odborného jazyka však přichází jazykové aplikace typu GRAMARLY PRO (www.grammarly.com) zaměřené na kontrolu lexiky a pravopisu, kde lze výběr konkrétního jazyka, včetně varianty britské nebo americké angličtiny, a stylistické úrovně, explicitně nastavit v parametrech pro kontrolu příslušného textu. I přesto se však zcela stoprocentně spolehnout na tento typ jazykových aplikací zatím nemůžeme. Kromě toho vystupování odborníků na vědeckých konferencích se odehrává v rovině verbální, kde dotyčný správným odborným vyjadřováním v anglickém jazyce reprezentuje sám sebe i svou instituci nebo firmu.

Kozubíková Šandová k odbornému stylu připomíná i důležitost kulturních odlišností a uvádí: „*To, co je v akademickém stylu v jednom kulturním kontextu považováno za efektivní a vhodné, může být v jiném nahlíženo jako neuspořádané a chaotické. Z tohoto důvodu tedy není možné mluvit o jednotném odborném stylu, naopak, současný jazyk akademického diskurzu je velmi různorodý a vědecké vyjadřování vnitřně diferencované. V rámci akademického diskurzu existuje mnoho různých žánrů, jak psaných, tak mluvených (vědecký článek, recenze, příspěvek na konferenci, disertační práce, grantový projekt, abstrakt atd.), z čehož vyplývá i různorodost jazyka, který autoři používají*“ (Kozubíková Šandová, 2019).

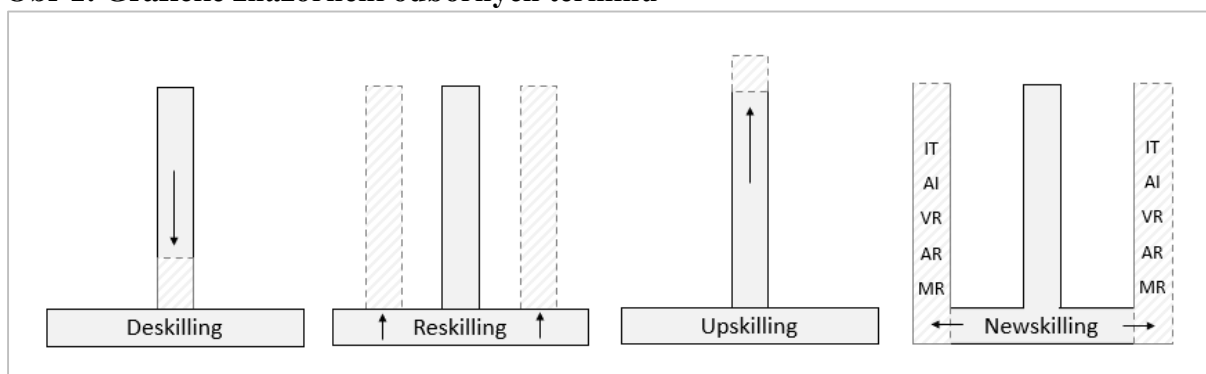
Z hlediska volby konkrétního termínu pro překlad odborné terminologie v daném kontextu a stylistické rovině to znamená, že v závislosti na různých aspektech (předmět, definice, obraz nebo kontext) může být termín přeložen různě, avšak vždy s respektem k určitým závazným konvencím zajišťujících úspěšnost komunikace a v duchu ústrojnosti cílového jazyka.

Primárním cílem tohoto příspěvku je explikace nových odborných termínů (neologismů), které se objevují v anglofonní literatuře v souvislosti s aktuálně akcentovanou celospolečenskou potřebou ve zvýšené míře připravovat rekvalifikační a další vzdělávací programy pro zaměstnance. Jedná se především o odborné termíny *deskilling, reskilling, upskilling* a *newskilling*, jejich správné vnímání a používání ve specifickém kontextu a překlad do češtiny.

Deskilling, reskilling, upskilling a newskilling – jejich význam a překlad do českého jazyka

Pro snadnější pochopení významu a kontextu používání odborné terminologie spojené s pozbýváním či nabýváním určitých dovedností autorka připravila jejich grafické znázornění – viz Obr. 1.

Obr 1: Grafické znázornění odborných termínů

Zdroj: vlastní zpracování

Legenda k Obr. 1: IT – informační technologie (*information technology*), AI – umělá inteligence (*artificial intelligence*), VR – virtuální realita (*virtual reality*), AR – rozšířená realita (*augmented reality*), MR – smíšená realita (*mixed reality*).

Následující tabulka (Tab. 1) přináší **překlad odborných termínů – neologismů**, které se objevují v současném diskursu v oblasti přípravy vzdělávání zaměstnanců. Vzhledem k tomu, že pouhý český překlad odborných termínů neposkytuje dostatečný kontext pro jejich použití v odborném jazyce, následuje detailní vysvětlení, v jaké situaci se určitý termín vyskytuje, a to včetně příkladů jeho užití ve větě.

Tab. 1: Anglicko-česká odborná terminologie (neologismy) v oblasti vzdělávání zaměstnanců

Anglický odborný termín	Český odborný termín
deskilling	nedostatečné využívání kvalifikace
reskilling	rekvalifikace, přeškolení na jinou profesi
upskilling	zvyšování kvalifikace
newskilling	celoživotní získávání novodobých dovedností

Věnujme se tedy podrobnějšímu vysvětlení významu a kontextu používání vybraných neologismů používaných v souvislosti se vzděláváním a školením zaměstnanců tak, jak se objevují v anglo-americké odborné literatuře.

Deskilling

Význam slova	snížení množství dovedností, které někdo potřebuje k vykonávání určité práce
Příklad (Cambridge Dictionary, 2023)	<i>New technology has been used to deskill many jobs</i> Nová technologie byla použita s cílem zrušení mnoha kvalifikovaných pracovních míst
Překlad	nedostatečné využívání kvalifikace / zrušení kvalifikovaných pracovních míst

Tento termín má souvislost především se zaváděním technologií do výroby. Jedná se o situaci, kdy je potřeba plně kvalifikované pracovní síly v určitém odvětví zcela eliminována nebo částečně snížena zavedením technologií. Podle povahy operací a potřeb dané výroby jsou pak stroje obsluhovány částečně kvalifikovanými nebo nekvalifikovanými pracovníky. Příkladem „deskillingu“ může být kávovar, který nahradí kvalifikovaného baristu, nebo CNC stroj, který nahradí obráběče. Je však potřeba zcela objektivně konstatovat, že ani obslužné práce u CNC frézy, tj. numericky řízený obráběcí stroj, nemůže vykonávat zcela nekvalifikovaný pracovník, byť by se jednalo jen o zakládání obráběcích nástrojů či vkládání obráběného materiálu. Složitě obráběcí operace provádí CNC fréza dle softwarového programu, avšak nevhodná manipulace by mohla způsobit miliónové škody. Investice do nových technologií typu CNC strojů se pohybují v řádech miliónů korun a firmy je udělat musejí, neboť by se staly zcela nekonkurenceschopnými a jejich kvalifikovaní pracovníci by přišli o práci z důvodů neprodejnosti vyráběného zboží díky nízké produktivitě práce. Jsou si však vědomy hodnoty svých původně plně kvalifikovaných pracovníků (např. strojní obráběči na trhu práce zcela chybějí) a při plánovaném přechodu na CNC výrobu mají připraveny rekvalifikační programy pro tu část pracovníků, pro které již nemají uplatnění a kteří se stali pro danou pracovní pozici „překvalifikovaní“. Pokud někde skutečně musí dojít ke zrušení pracovního místa, aktuální situace je taková, že kvalifikovaný frézař nebo soustružník na trhu práce v České republice v současnosti okamžitě získá nové, velmi dobře placené pracovní místo.

Reskilling

Význam slova	naučit se nové dovednosti, aby člověk mohl vykonávat jinou práci; školit pracovníky, aby mohli dělat jinou práci
Příklad (Cambridge Dictionary, 2023)	<i>Employees need to 'buy into' their own reskilling rather than having it forced upon them.</i> Zaměstnanci potřebují proaktivně akceptovat nutnost rekvalifikace (přijmout pravdu), a to spíše dobrovolně, než aby jim rekvalifikace musela být vnucena. <i>The company plans to reskill 300 of its engineers.</i> Společnost plánuje rekvalifikovat 300 svých inženýrů.
Překlad	rekvalifikace, přeškolení na jinou profesi

Pokud může *deskilling* vést k rozsáhlé ztrátě pracovních míst, pak je řešením *reskilling*, tedy rekvalifikace. Překvalifikovanost spočívá ve vyškolení či přeškolení stávajících zaměstnanců na novou pozici nebo dokonce na jinou profesi. Výše uvedený vizuál (Obr. 1) naznačuje možnost nového uplatnění pro pracovníka, který prošel rekvalifikací, v rámci stejné organizace, např. v jiném oddělení. Reskilling znamená osvojení si nových dovedností, které

zaměstnancům umožní převzít nové role obvykle ve stávající firmě, zejména v případě, že jejich současné pozice budou zrušeny. Obr. 1 naznačuje možnost nového uplatnění pro pracovníka, který prošel rekvalifikací, v rámci stejné organizace, např. v jiném oddělení. HR odborníci však vědí, že rekvalifikace stávajících pracovníků má i jiné důvody. Jan Hudec, zkušený výkonný ředitel a spoluzakladatel poradenské společnosti SCORMIUM, o nich píše: „*Jedná se o proces osvojení si nových dovedností nebo příprava na novou roli. Často má za cíl umožnit přechod zaměstnance na nový typ práce nebo do jiného oddělení. A co vám přinese?*“

- *ušetříte čas i peníze s hledáním vhodnějšího kandidáta,*
- *pomáháte motivovat loajální kolegy,*
- *snižujete fluktuaci udržením zkušených zaměstnanců,*
- *docílíte věkového promísení týmů a synergiím přístupů,*
- *předejdete syndromu vyhoření či zamrznutí talentovaných lidí v kolečku rutiny“ (Hudec 2022).*

S tím názorem je možné se plně ztotožnit, neboť stabilizace kvalitních pracovníků je aktuálně velmi důležité téma.

Upskilling

Význam slova	proces zvyšování kvalifikace pracovníků
Příklad (Cambridge Dictionary, 2023)	<i>Employees are at ease working in teams and in accepting the need for continual upskilling.</i> Zaměstnanci snadno pracují v týmech a akceptují potřebu neustálého zvyšování kvalifikace
Překlad	zvyšování kvalifikace

Zvyšování kvalifikace by se mohlo zdát jako logický proces, o jehož smysluplnosti není pochyb. Pravdou však je, že tato otázka byla diskutována na Světovém ekonomickém fóru v Davosu již několikrát, a to v letech 2013, 2016 a 2020. V článku pro MIT Sloan Management Review Lynda Gratton, profesorka managementu v London Business School, vysvětlila hlavní pochybnosti související s procesem zvyšování kvalifikace pracovníků ve firmách a v organizacích tak, jak byly na jednání v Davosu diskutovány. „Mezi tyto otázky patří:

- *Proč by měla **firma** platit za to, aby si někdo zvýšil kvalifikaci, když by mohl s nově získanými dovednostmi odejít - a co je důležitější, odnést si je ke konkurenci?*
- *Proč by měl **stát** platit za zvýšení kvalifikace, když není jasné, zda tyto nové dovednosti budou mít pozitivní dopad na jeho produktivitu, a tedy na zdraví ekonomiky - zejména v době, kdy existují jiné konkurenční požadavky, jako je zdravotní péče či požadavky na veřejné rozpočty?*
- *Proč by měl být **pracovník** motivován k rekvalifikaci, pokud na ni nemá čas ani peníze a nemůže ani předvídat, zda ho získaná dovednost učiní lépe zaměstnatelným? (Údaje Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj naznačují, že po 35. roce života je méně pravděpodobné, že lidé budou motivováni k rekvalifikaci nebo ke zvyšování kvalifikace)“ (Gratton, 2020).*

Přes všechny diskutované pochybnosti je zvyšování kvalifikace zaměstnanců jedním z důležitých kroků pro udržení konkurenceschopnosti firmy. Přiznejme si však, že o skutečných požadavcích na vykonávání budoucích profesí máme v současnosti jen mlhavou představu, stejně tak mnoho nevíme o roli umělé inteligence, informačních technologií či smíšené reality.

V jedné z panelových diskusí MIT Sloan Management Review se odborníci zamýšleli nad otázkami zabývajícími se výzkumem nových kategorií pracovních míst iniciovaných umělou inteligencí a tím, nad čím by vedoucí pracovníci měli v této souvislosti přemýšlet. Mezi hlavní poznatky z diskuse patří tato zjištění:

- *měkké dovednosti* budou mít zásadní význam pro spolupráci s chytrými stroji,
- školení zaměřené na umělou inteligenci bude vyžadovat určité *změny v učení*, a to především směrem k *zážitkovému/zkušenostnímu učení* prostřednictvím praktických stáží a využívání technologií k rozvoji nových dovedností,
- zodpovědná umělá inteligence (*responsible artificial intelligence*) představuje novou hranici - *nezaujatost, transparentnost a odpovědnost* budou mít při budoucím vývoji systémů umělé inteligence zásadní význam (Michelman, 2019).

Již samotný fakt, že v odborných kruzích se objevuje téma etiky a zodpovědnosti v nově používaném termínu *zodpovědná umělá inteligence*, signalizuje, že odborníci si uvědomují závažnost možného vývoje umělé inteligence nežádoucím směrem a apelují včas na předcházení negativních jevů.

Newskilling

Význam slova	přístup k soustavnému, celoživotnímu učení, které se postupem času vyvíjí; poskytování pokročilých dovedností prostřednictvím dalšího vzdělávání zaměstnanců a školení
Příklad	<i>Upskilling staff has always been great but right now there is nothing more important than “newskilling” your staff.</i> Zvyšování kvalifikace zaměstnanců bylo vždy skvělé, ale právě teď není nic důležitějšího než „newskilling“, tedy poskytování novodobých dovedností vašim pracovníkům.
Překlad	celoživotní získávání novodobých dovedností; poskytování novodobých pokročilých dovedností

Newskilling znamená potřebu neustálého vzdělávání pracovníků v těch kompetencích, o kterých se firmy a organizace domnívají, že po nich bude vysoká poptávka v souvislosti se zdokonalováním jejich odborníků. Současně se soustředí obzvláště na ty kompetence, které budou rozhodující pro budoucí úspěch firmy. Judith Wilson, uznávaná a respektovaná mezinárodní autorita v oblasti podnikového vzdělávání, věří, že: *„Zvyšování kvalifikace, tedy upskilling zaměstnanců, byl vždy skvělý přístup, ale právě teď není nic důležitějšího než „newskilling“ vašich pracovníků - zajistit, aby měli NOVÉ dovednosti potřebné v tomto stále se měnícím novém světě“* (Wilson, 2020).

Doposud jsme hovořili o důležitosti poskytování kontinuálního vzdělávání pro pracovníky zastávající různé pozice ve firmě, které jim pomůže postoupit vpřed na jejich kariérní cestě. Problematika je však komplexnější a musí zahrnovat i vzdělávání vedoucích pracovníků, neboť stále více organizací si nyní uvědomuje kritickou důležitost rozvoje lídrů. Jen tak ve vzájemné symbióze vzdělaných týmů vedených vzdělanými lidry bude možné uskutečňovat model udržitelného podnikání a dosahovat dlouhodobé ekonomické úspěšnosti firem.

Závěr

Fragmentace odborné terminologie, které jsme v akademickém diskursu svědky, ve svých důsledcích ohrožuje dorozumění mezi odborníky a snadné pochopení psaných odborných textů. Používání správného pojmového aparátu by vždy mělo být výsadou akademiků, neboť jsou to právě oni, kdo by měl udávat směr a varovat před úskalími odborného jazyka, podobně jako maják ukazuje cestu lodivodům. Dynamický vývoj všech oborů bez výjimky situaci nijak neusnadňuje, ba právě naopak. Vývojové změny často disruptivního charakteru vznikají takovým tempem, že je vskutku obtížné tyto novodobé trendy podchytit a odborně správnou terminologií je popisovat, analyzovat a interpretovat. Za systematickou práci s odbornou terminologií se skrývají stovky hodin analytické, ale i tvůrčí činnosti lingvistů. Výsledky této náročné práce poskytují vodítka a pomocnou ruku akademikům i odborníkům z praxe. Řečeno slovy Alberta Einsteina: „Uprostřed obtíží se skrývá příležitost“ – v tomto případě příležitost pro kreativní a zajímavou činnost i pocit uspokojení z práce, jejíž výsledky slouží stovkám dalších odborníků.

Literatura

- CAMBRIDGE DICTIONARY, 2023a. *Deskilling* [online]. [vid. 2023-01-09]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/deskilling>
- CAMBRIDGE DICTIONARY, 2023b. Reskill. *RESKILLING* / *English meaning - Cambridge Dictionary* [online] [vid. 2023-01-09]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/reskill>
- CAMBRIDGE DICTIONARY, 2023c. Upskilling. *UPSKILLING* / *English meaning - Cambridge Dictionary* [online] [vid. 2023-01-09]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/upskilling>
- GRATTON, Lynda. 2020. Davos 2020: The Upskilling Agenda. *MIT Sloan Management Review* [online] [vid. 2023-01-09]. Dostupné z: <https://sloanreview.mit.edu/article/davos-2020-the-upskilling-agenda/>
- HUDEC, Jan. 2022. *Reskilling je zamčená truhla plná zlata. Máte klíč?* [online] [vid. 2023-01-09]. Dostupné z: <https://www.scormium.com/blog/reskilling>
- KOZUBÍKOVÁ ŠANDOVÁ, Jana. 2019. Proměny českého akademického diskurzu během posledních padesáti let. *Časopis pro moderní filologii* [online]. **101**(1), 54–71. ISSN 2336-6591. Dostupné z: doi: 10.14712/23366591.2019.1.4
- MICHELMAN, Paul R., H. DAUGHERTY and H. James WILSON. 2019. Revisiting the Jobs Artificial Intelligence Will Create. *MIT Sloan Management Review* [online] [vid. 2023-01-09]. Dostupné z: <https://sloanreview.mit.edu/article/revisiting-the-jobs-artificial-intelligence-will-create/>
- OCHRANA, František. 2019. *Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu*. 1. vydání. B.m.: Nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-4200-0.
- WILSON, Judeth. 2020. *So What Exactly is Newskilling?* [online] [vid. 2023-01-09]. Dostupné z: <https://www.linkedin.com/pulse/so-what-exactly-newskilling-judeth-wilson/>

PhDr. Ladislava Knihová, Ph.D., MBA

Katedra marketingové komunikace
zástupce vedoucího katedry
Fakulta ekonomických studií
Vysoká škola finanční a správní, a.s.
Estonská 500, 101 00 Praha, Česká republika
ladislava.knihova@mail.vsfs.cz

Autorka tohoto příspěvku se ve svém profesním životě dlouhodobě věnuje lingvistice, konkrétně anglickému jazyku a problematice odborné terminologie v behaviorálních vědách. Aktivně překládá odborné texty z anglo-amerických odborných zdrojů a věnuje se výuce odborné angličtiny. Více než 15 let působila na Katedře jazyků Vysoké školy finanční a právní a od roku 2022 působí na Katedře marketingové komunikace téže univerzity.

Prognostické úvahy

Jiří Mihola

Abstrakt

Prognostické úvahy jsou kaleidoskopem různých prognostických vyjádření kvantitativní i kvalitativní povahy. Kvantitativní úvahy vychází z teorie publikované z uvedené monografii Produkční funkce jako nástroj zobrazování ekonomické reality. Časová produkční funkce je využita pro prognózování vývoje HDP ekonomik USA, Číny a Indie do roku 2030 respektive 2050. Prolongace absolutní výše HDP ukazuje, že se před USA kromě Číny, která již nyní je na prvním místě, dostane i Indie. Dále se predikuje, vzestup absolutního HDP Indonésie, stabilní pozice Ruska a ztráta elitního postavení Japonska a také Německa. Prognostické úvahy jsou doplněny dílčími tvrzeními z různých oblastí.

1 Prognostické úvahy

1.1 Vývoj USA, Číny a Indie dle HPD

Aktuálním příkladem využití časové produkční funkce je prognóza vývoje třech největších¹ světových ekonomik USA, Číny a Indie. Výstupní veličinou této produkční funkce je HDP ve stálých cenách v paritě kupní síly (*mezinárodní \$ 2011*) a vstupní veličinou je čas. Prolongace vývoje za období 1992 až 2020 na dalších 10 případně 30 let ukazuje, že s velkou pravděpodobností dojde ke změnám v pořadí největších ekonomik podle HDP. Lze předpokládat, že v obrovských národních ekonomikách zákonitě převládají na desetileté i delší prognózované období především **setrvačné** tendence. Ty jsou doplněny některými očekávanými i neočekávanými poruchami jako jsou např. dopady plošných restrikcí a vypínání ekonomik (tzv. lockdownů) vyvolaných snahou ovlivnit vývoj epidemie Covid 19.

V tabulce 1 jsou uvedeny 3 největší ekonomiky v pořadí podle absolutní výše HDP za rok 2020. Ve srovnání s rokem 1992 došlo k určitým změnám: Čína se dostala na 1. místo z 5. místa, USA kleslo na 2. místo, Indie se dostala na 3. místo z místa 8. Prognóza do roku 2030 byla vypočtena jako součin prolongovaných údajů *počtu obyvatel L a produktivity živé práce HDP/L*, pro které byla využita polynomická funkce prvního, druhého i třetího řádu nebo exponenciální funkce podle odpovídající těsnosti měřené souhrnným koeficientem determinace R^2 . Tuto prognózu jsem zrealizoval také pro souhrnnou produktivitu faktorů místo pouhé produktivity živé práce. Vzhledem k tomu, že výsledné změny pořadí byly prakticky stejné, rozhodl jsem se publikovat pouze jednodušší a přehlednější variantu.

Tab. 1: Prognóza vývoje třech nejsilnějších ekonomik na 10 let

		HDP (bilion \$)					HDP/L	L	i	
		1992	2020	2030	2020/1992	2030/2020				2030/1992
1	China	2151	24283	41416	12,9%	6,1%	8,3%	7,7%	0,6%	92,9%
2	United States	9503	17918	22281	3,2%	2,5%	2,3%	1,5%	0,8%	64,6%
3	India	1628	8870	28020	8,8%	13,6%	8,0%	6,5%	1,4%	81,7%

Zdroj: vlastní provedení. Data za roky 1992 a 2020 jsou převzata z World Economic Outlook Database International Monetary Fund². Jsou v paritě kupní síly, mezinárodních \$.

¹ Kritériem velikosti ekonomiky národní ekonomiky je zde absolutní výše HDP ve stálých cenách 2018 (Indie 2013) v paritě kupní síly vyjádřená v amerických \$.

² Viz International Monetary Fund (2020).

Vysvětlující proměnnou je ve všech případech čas t uváděný v rocích prostřednictvím letopočtů, např. 1990 nebo 2030. Velký počet desetinných míst, na která jsou uváděny regresní parametry, je nezbytný. Snížení počtu desetinných míst přináší výrazné odchylky naměřených a odhadovaných hodnot. U každé rovnice je uveden rovněž souhrnný koeficient determinace R^2 .

Regresní rovnice pro počet obyvatel L :

- USA, $R^2 = 0,9917$

$$L = 2,5546.t - 4827,8 \quad (1)$$

- Čína, $R^2 = 0,9980$

$$L = -0,1274824170.t^2 + 519,4496547752.t - 527\,707,0728967320 \quad (2)$$

- Indie, $R^2 = 0,7297$

$$L = -0,20545319.t^2 + 842,23139928.t - 861\,584,35660050 \quad (3)$$

Regresní rovnice pro hrubý domácí produkt na obyvatele HDP/L:

- USA, $R^2 = 0,9656$

$$HDP/L = 677,46894719.t - 1\,311\,116,77411355 \quad (4)$$

- Čína, $R^2 = 0,9992$

$$HDP/L = -0,22921711.t^3 + 1\,397,47724405.t^2 - 2\,838\,932,93517677.t + 1\,921\,697\,385,47686000 \quad (5)$$

- Indie, $R^2 = 0,9950$

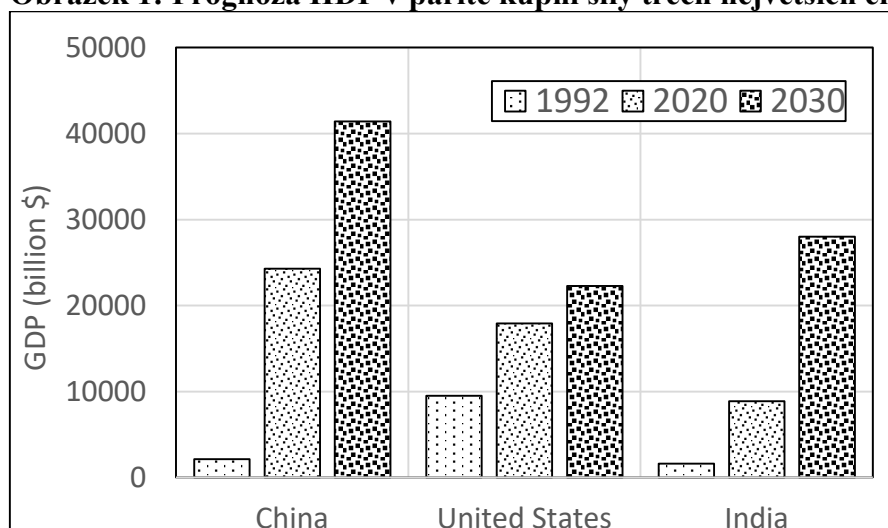
$$HDP/L = 1,2 \cdot 10^{20} \cdot e^{0,05361916821173360000.t} \quad (6)$$

Koeficienty determinace jsou vysoké, většinou vysvětlují danou souvislost z více než 99 %. Pouze lineární odhad vývoje produktivity práce HDP/L v USA vysvětluje rovněž vysokých 96 %. Lineární vývoj je zde přesvědčivý. Jedinou regresní rovnicí s relativně nižším, avšak dostatečně vysokým koeficientem determinace 73 % je kvadratická rovnice vyjadřující vývoj počtu obyvatel v závislosti na čase v Číně. Žádnou lepší rovnici z hlediska těsnosti se nepodařilo najít. Je to způsobeno tím, že vývoj není tak hladký jako ve všech ostatních případech, neboť dochází v údajích za období 2005 až 2020 ke zvlnění údajů o počtu obyvatel. Zvlnění spočívá v tom, že se postupně snižování tempa růstu počtu obyvatel zaznamenalo v posledních 5 až 10 letech, zvyšuje.

Vývoj počtu obyvatel je kromě tabulky 1 zachycen mimo jiné též na obrázku 1. Počet obyvatel USA je ve výchozím roce 1992 třetinový než v Indii a čtvrtinový než v Číně. Růst počtu obyvatel USA je přesvědčivě lineární, jeho růst o dalších 50 mil. obyvatel tak vychází cca na příštích 50 let. Pro Čínu a Indii se jeví jako nejvhodnější polynom II. stupně. Podstatný rozdíl je v tom, že se křivka Číny blíží své kulminaci, zatímco pro Indii stále významně roste. Je to zřejmý důsledek toho, že Čína již delší dobu usiluje o určitou regulaci vývoje počtu obyvatel, zatímco v Indii se nic takového, vzhledem k tradičním postojům k regulaci reprodukce a porodnosti, neděje a v uvažovaném horizontu dít nebude.

Vývoj produktivity živé práce HDP/L , který je zobrazen v tabulce 1 a na obrázku 4, přesvědčivě ukazuje výrazně vyšší úroveň technické vyspělosti USA, která má ve výchozím roce 1992 HDP/L cca 15 krát větší než Čína i Indie. Přes mírná zvlnění vývoje HDP/L lze přesvědčivě vyjádřit vývoj tohoto ukazatele lineární regresní funkcí. Vývoj produktivity živé práce HDP/L jak Číny, tak Indie je akcelerující. Stále rychleji rostoucí produktivitu Číny nejlépe vystihuje polynom třetího stupně, zatímco vývoj v Indii lze nejlépe vystihnout dokonce jako exponenciální. To ovšem znamená, že se bude HDP/L , při zachování těchto trendů v Číně a v Indii, zákonitě přibližovat k HDP/L v USA.

Obrázek 1: Prognóza HDP v paritě kupní síly třech největších ekonomik světa

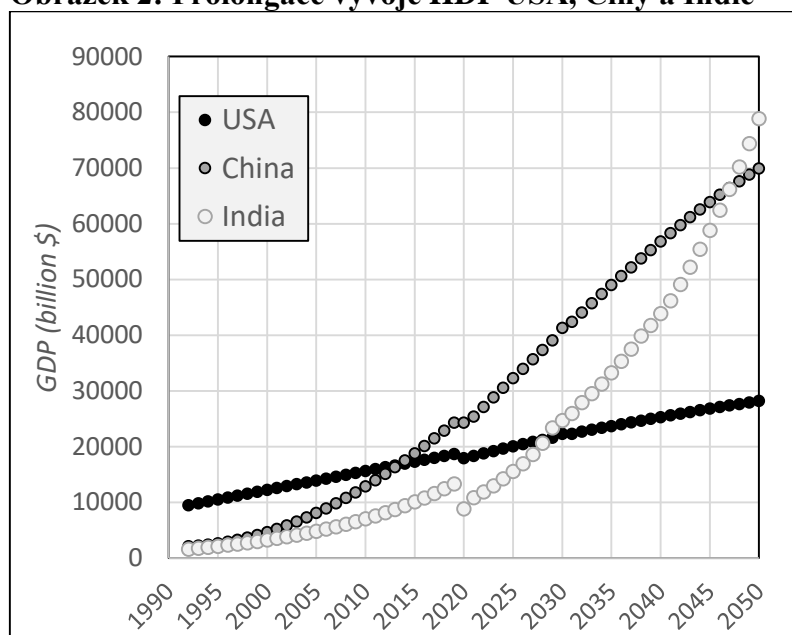
Zdroj: vlastní provedení

V roce 2020 byla u prognostických propočtů zohledněna opatření související s epidemií Covid 19. Databáze MMF, z které byly čerpány všechny výchozí empirické údaje, uvádí pro rok 2020 následující tempa růstu: USA -4,27 %; Čína 1,85 % a Indie -10,29 %. Nejhlubší ekonomická recese nastala v roce 2020 v Indii. USA zaznamenaly recesy též, pouze v Číně došlo k pouhému zpomalení³ tempa růstu *HDP*. Je to podobná situace jako při poslední celosvětové hypoteční krizi v roce 2009, která potvrdila, že zejména Čína, ale i Indie jsou přes svou rostoucí absolutní otevřenost stále ještě relativně uzavřené ekonomiky. Pokud v Číně dochází k restriktivním opatřením, prakticky se netýkají základních průmyslových odvětví. Z tabulky 1 plyne, že dochází ke změnám pořadí i v prognózovaném roce 2030: USA zde klesá na 3. místo, dostává se před něj ještě Indie. Postupné změny pořadí na prvních třech místech jsou dobře patrné z obrázku 1, kde jsou zakresleny hodnoty *HDP* tří největších ekonomik za všechna tři sledovaná období.

Tabulka 1 ukazuje s pomocí průměrných meziročních temp růstu **dynamiku vývoje** za obě období, tj. retrospektivu 2020/1992, prognózu 2030/2020 i za celé analyzované období 2030/1992. V retrospektivě rostlo *HDP* nejrychleji v Číně, druhé největší tempo růstu pak bylo v Indii. V perspektivě je nejrychlejší růst *HDP* opět v Indii. V tabulce 1 lze sledovat ještě průměrná meziroční tempa růstu produktivity živé práce *HDP/L* a počtu obyvatel *L*. Počet obyvatel roste nejrychleji v Indii, kde bylo spočteno meziroční průměrné tempo růstu za celé sledované období 2030/1992 ve výši 1,4 %. V USA je obdobně jako v Číně prognostikováno tempo růstu asi poloviční, v USA 0,8 % a v Číně 0,6 %. Nejrychlejší růst počtu obyvatel Indie je důsledek toho, že v této zemi se na rozdíl od Číny prakticky neuvažuje o regulaci porodnosti. Oblast sexu je zde tradičně chápána neboť je to pro ně „posvátná dimenze“, do které si nikdo netroufne anebo nechce zasahovat, protože pro Indý je to tabu.

³ Předpokládáme v zásadě podobné rozložení dopadů jako při hypoteční krizi v letech 2008 a 2009, byť s jinou intenzitou.

Obrázek 2: Prolongace vývoje HDP USA, Číny a Indie

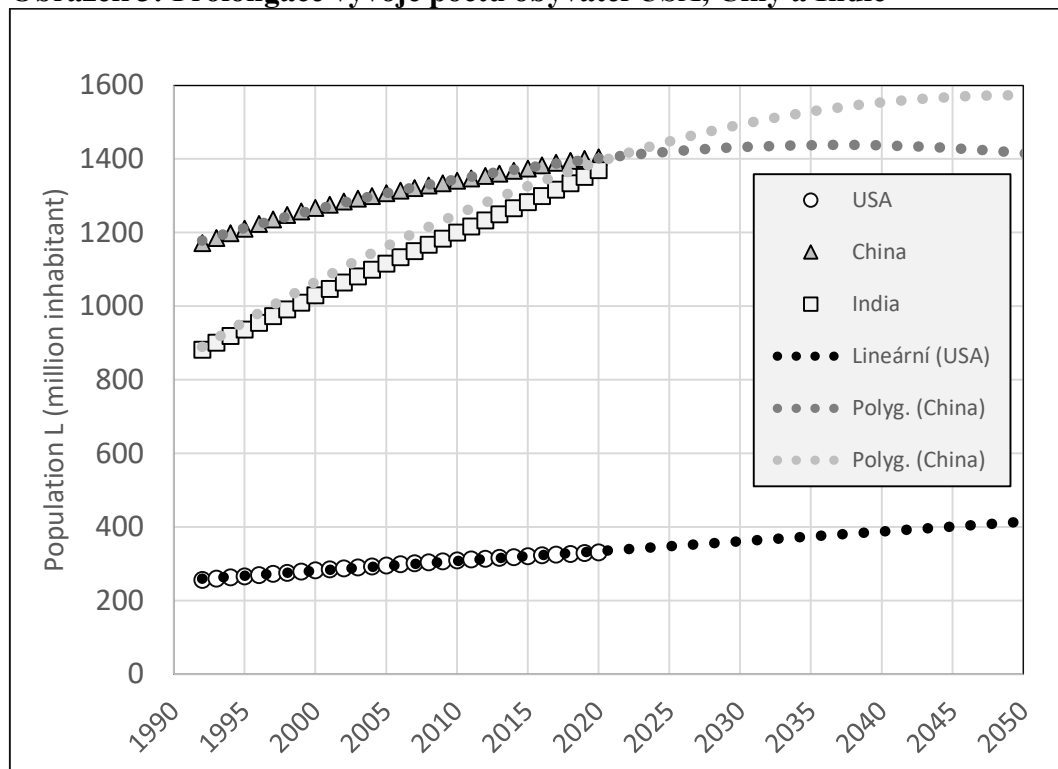
Zdroj: vlastní provedení

Základní informaci o kvalitě růstu dává intenzita⁴ (i), která udává, jaký podíl mají na dosaženém vývoji intenzivní faktory, a tudíž do jaké míry je vývoj intenzivní nebo naopak extenzivní. Přesto, že takto pojatá intenzita vychází na vstupech jen z faktoru práce, má velmi dobrou vypovídací schopnost. Intenzita je podle pořadí dle *HDP* v roce 2020 uvedena v posledním sloupci tabulky 1. Ve všech třech sledovaných zemích za celé období 1992 až 2030 jsou všechny zde uvedené země převážně intenzivní. Obdivuhodných 92,6 % dosáhla Čína. Následuje Indie 81,7 %. Nejnižší intenzita 64,6 % byla vykázána pro USA. To dobře ilustruje kvalitativní vzednutí technologického i vědeckého potenciálu Číny, který se projevuje též ve zvládnutí některých špičkových technologií. Příkladem jsou třeba úspěchy v jejich kosmickém programu, ale i jinde. Vysoká intenzita vývoje ekonomiky Indie je dána jak vlastním potenciálem, tak procesem konvergence ke světovému vývoji. Na intenzitu USA je potřeba pohlížet tak, že jejich technologie je sice stále na dobré úrovni, kterou si ale již „jen“ **udržují**, což se zákonitě projeví nižší intenzitou. Dalším důvodem je skutečnost, že USA stále ještě patří mezi lídry rozvoje některých unikátních technologií, což rovněž přispívá k vykazování nižších temp růstu než u „napodobitelů“. Současně je ale potřeba poznamenat, že USA vykazuje již od 70 let některé alarmující trendy např. v dalším růstu již tak astronomické zadluženosti⁵, která je umožňována každoročním zvyšováním dluhového stropu. Závažným procesem je sílící dedolarizace, masivní výprodej pozemků cizím státním příslušníkům, krize základního a středního školství, diferencovaný vývoj jednotlivých federálních států apod.

⁴ Intenzita je vypočtena podle vztahu (38) případně (48), kde výstupy tvoří index *HDP*, tj. $I(HDP)$; vstupy jsou indexem faktoru práce L , tj. $I(L)$ a index efektivnosti je index produktivity práce, tj. $I(HDP/L)$ viz analogické vztahy (73) a (74) pro souhrnný input faktor TIF a souhrnnou produktivitu faktorů TFP v monografii (Mihola a kol., 2017, s. 55).

⁵ Zajímavé video na toto téma je např. na <https://www.youtube.com/watch?v=yPfaT2vLu8k> autor Peter D. Schiffer.

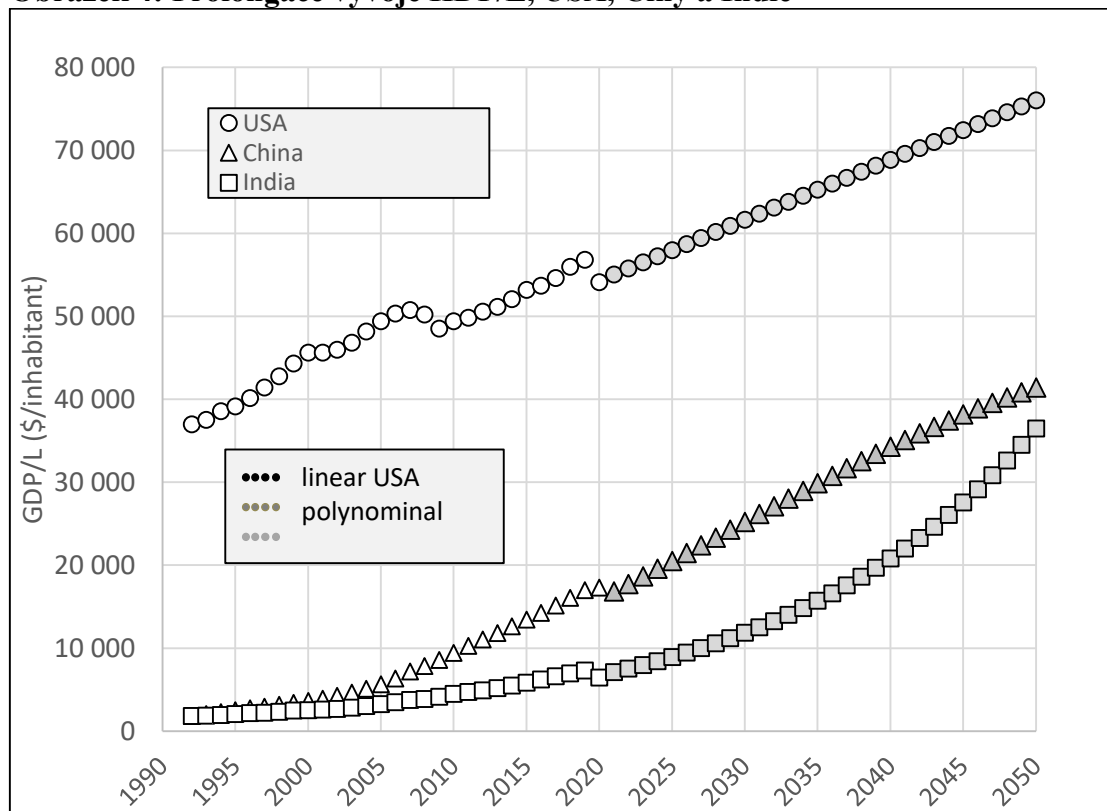
Obrázek 3: Prolongace vývoje počtu obyvatel USA, Číny a Indie

Zdroj: vlastní provedení

Vývoj HDP pro 3 uvedené nejsilnější ekonomiky světa byl prognózován rovněž až do roku 2050. Z obrázku 2 je zřejmé, že v tomto období pravděpodobně ještě Indie předběhne v absolutní výši HDP i Čínu. Prolongace vývoje absolutního vývoje HDP USA, Číny a Indie byla získána vynásobením počtu obyvatel L a produktivity práce představované HDP/L . Obě tyto výchozí veličiny byly prolongovány vhodnou regresní funkcí, jak je zobrazeno na obrázku 3 v případě počtu obyvatel L a na obrázku 4 v případě produktivity živé práce HDP/L . Jednorázový vliv plošných opatření v souvislosti s Covid 19 je v roce 2020 výrazný (zejména u Indie), avšak v rámci dlouhého období zatím tak významné nejsou. Na obrázku 2 jsou v průběhu vývoje HDP i vývoje HDP/L na obrázku 4 patrné v roce 2020 poklesy, které se v následujících letech opět vyrovnávají. Ovšem mohou se vyskytnout jiné celosvětové problémy, které je ale obtížné předpovídat, viz známá publikace *Černá labuť část druhá Předpovídat, není možné* (Taleb, 2011, s. 151). V této monografii se zabýváme především setrvačnými procesy, které jsou o to významnější, čím robustnější celky se zabýváme. Setrvačnost je mimořádně významný fenomén, který chrání přírodu a společnost před rizikem důsledků příliš náhlých změn. Pro prognostické úvahy jsou setrvačné procesy základní, teprve na ně je možno „navěsit“ některé náhlé, neočekávané a těžko prognostikovatelné změny. Na obrázku 3 je zakreslen současný demografický vývoj analyzovaných národních ekonomik a následná prognóza až do roku 2050. Jestliže podstatně menší počet obyvatel USA roste téměř přesně lineárně, tak rychleji rostoucí počet obyvatel Číny a ještě rychleji rostoucí počet obyvatel Indie vykazuje postupné zpomalení tempa růstu. Růst produktivity práce na obrázku 4 ukazuje, že podstatně vyšší produktivita práce USA roste lineárně. Rovněž lineárně se k ní přibližuje Čína, neboť má poněkud vyšší tempo růstu. Nejnižší hodnoty produktivity živé práce HDP/L sice pro celé sledované období vykazuje Indie, avšak pro prolongaci se jeví jako nejvhodnější exponenciální funkce.

Obrázek 4: Prolongace vývoje HDP/L, USA, Číny a Indie

Zdroj: vlastní provedení

2 Prognóza vývoje deseti největších ekonomik světa

Na stejných principech lze pomocí časové produkční funkce rozšířit prognózu na deset největších ekonomik světa podle absolutní výše HDP v s.c. v paritě kupní síly, mezinárodní \$. Údaje pocházejí ze stejného zdroje databáze World Economic Outlook Database International Monetary Fund. Mezi deseti největšími národními ekonomikami jsou samo sebou již analyzované státy USA, Čína a Indie. Tabulka 2 má stejnou strukturu ukazatelů jako tabulka 1 v předchozí kapitole.

Jednotlivé národní ekonomiky jsou v tabulce 2 seřazeny sestupně podle absolutní výše *HDP* v roce 2020. Všechna zde uvedená meziroční tempa růstu jsou kladná ve všech sledovaných obdobích. V rámci celého analyzovaného a prognózovaného období roste diferencovaně též produktivita živé práce *HDP/L*; počet obyvatel *L* stagnuje v Japonsku a jen o desetinu procenta průměrně ročně roste v Rusku a v Německu, největší růst je prognózován v Indii a v Indonésii. Časové prognostické rovnice byly odvozeny pomocí regresní a korelační analýzy na stejném principu jako v kapitole 1, tj. prolongovány byly počty obyvatel *L* a produktivita živé práce *HDP/L*. *HDP* bylo vypočteno jako součin těchto dvou veličin. Vědomě jsem nepoužil souhrnnou produktivitu práce, jejíž využití je komplikovanější, avšak v tomto případě dává velmi podobné analytické závěry. Na *HDP* byl v roce 2020 uplatněn koeficient vlivu poklesu *HDP* vlivem restriktivních opatření jednotlivých vlád jako reakce na epidemii Covid 19, který byl skutečně vykázan na sklonku roku 2020, tj. tempo růstu $G(HDP)$: Čína 1,9 %; Indonésie -1,5 %; Rusko -4,1 %; USA -4,3 %; Japonsko -5,3 %; Brazílie -5,8 %; Německo -6,0 %; Francie -9,6 %; Anglie -9,8 % a Indie -10,3 %. Jediná Čína z uvedených zemí nezaznamenala pokles tempa růstu *HDP*. Ve všech ostatních uvedených zemích byla v loňském roce menší či větší recese.

Tab. 2: Prognóza vývoje deseti nejsilnějších ekonomik světa na 10 let

		HDP (bilion \$)					HDP/L	L	i	
		1992	2020	2030	2020/1992	2030/2020	2030/1992	2030/1992	2030/1992	
1	China	2151	25229	41416	13,1%	5,7%	8,3%	7,7%	0,6%	92,9%
2	United States	9503	19108	22281	3,6%	1,7%	2,3%	1,5%	0,8%	64,6%
3	India	1628	10583	28020	9,8%	11,4%	8,0%	6,5%	1,4%	81,7%
4	Japan	3940	5041	5561	1,2%	1,1%	0,9%	0,9%	0,0%	95,6%
5	Germany	2705	3928	4456	1,9%	1,4%	1,4%	1,2%	0,1%	90,0%
6	Russia	2489	3868	4957	2,2%	2,8%	1,9%	1,8%	0,1%	97,0%
7	Indonesia	928	3428	5741	6,8%	5,9%	5,0%	3,7%	1,3%	73,1%
8	Brazil	1580	3079	3761	3,4%	2,2%	2,4%	1,3%	1,0%	55,7%
9	United Kingdom	1533	2773	3388	3,0%	2,3%	2,2%	1,5%	0,6%	70,5%
10	France	1755	2706	3072	2,2%	1,4%	1,5%	1,1%	0,5%	70,4%

Zdroj: vlastní provedení. Data za roky 1992 a 2020 jsou převzata z World Economic Outlook Database International Monetary Fund. Jsou v paritě kupní síly, mezinárodních dolarech.

Prolongační rovnice třech největších ekonomik světa byly uvedeny v kapitole 1. Pro prolongaci všech ostatních zemí byla shledána jako nejvhodnější kvadratická časová produkční funkce. Výjimkou je pouze Japonsko, kde byla použita lineární funkce s velmi nízkým regresním koeficientem $b_1 = -0,000870421$. Regresní koeficienty kvadratických rovnic b_2 se pohybují mezi $-0,00229772$ a $-0,028621$. Prolongační funkce produktivity živé práce HDP/L jsou buď polynomy II. stupně, nebo jsou to polynomy I. stupně, tj. jsou lineární. Lineární jsou pro Brazílii, Kanadu, Francii, Německo a Rusko. Koeficient dopadu restriktivních opatření vyhlášených v důsledku epidemie Covid 19 byl diferencovaně uplatněn na rok 2020 podle prosincových odhadů. Tabulka 2 zohledňuje tyto dopady v absolutní výši HDP v roce 2020 a v indexu 2020/1992.

Prognóza respektuje také odhad poklesu globálního HDP v roce 2020, kde se odhaduje tempo růstu $-4,4\%$; ve vyspělých ekonomikách $-5,8\%$; v Euro zóně $-8,3\%$; v G7 $6,0\%$; v EU $-7,6\%$; v ASEAN-5 $-3,405\%$ a v Latinské Americe $-8,1\%$.

Analytické a prognostické výsledky jsou v této analýze charakterizovány změnou pořadí národních ekonomik podle vybraných doposud v této analýze používaných ukazatelů. Změny pořadí jsou uvedeny souhrnně v tabulce 3.

Tab. 3: Pořadí deseti nejsilnějších ekonomik světa podle klíčových ukazatelů

		HDP (bilion \$)					HDP/L	L	i	
		1992	2020	2030	2020/1992	2030/2020	2030/1992	2030/1992	2030/1992	
1	China	5	1	1	13	3	1	1	6	3
2	United States	1	2	3	14	10	5	6	4	11
3	India	8	3	2	6	1	2	2	1	6
4	Japan	2	4	5	1	13	10	10	10	2
5	Germany	3	5	7	7	12	9	8	8	4
6	Russia	4	6	6	4	4	7	4	9	1
7	Indonesia	11	7	4	9	2	3	3	2	7
8	Brazil	9	8	8	8	9	4	7	3	13
9	United Kingdom	10	9	9	12	8	6	5	5	8
10	France	7	10	10	5	11	8	9	7	9

Zdroj: vlastní provedení dle tabulky 3

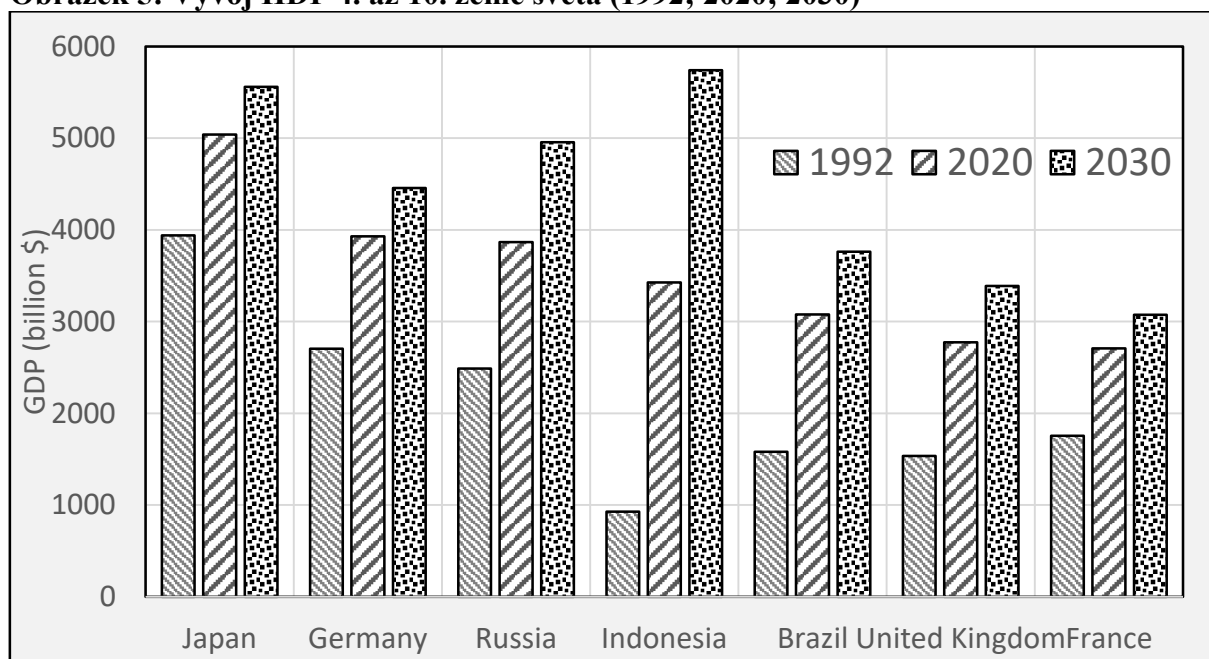
První 3 řádky tabulky byly již komentovány v kapitole 1. Změny pořadí jednotlivých národnostních ekonomik mají dobrou vypovídací schopnost a jsou názorné, proto budou dále komentovány jen některé nejzajímavější poznatky a souvislosti.

Za první 3 již dříve podrobně analyzované národní ekonomiky USA, Čína a Indie se v prognózovaném roce 2030 zařadila Indonésie, která byla v roce 1992 ještě na 11. místě. Páté je v prognózovaném roce 2030 Japonsko, pro které to ale znamená významnou ztrátu pozice, neboť bylo v roce 1992 ještě na 2. místě a v roce 2020 je na 4. místě. Japonsko se muselo věnovat odstraňování několika přírodních katastrof a také ztratilo některé své významné vývozní pozice. U Japonska je zřejmá i ztráta pozice z hlediska tempa růstu *HDP*. Jestliže v roce 1992 bylo na 2. místě, tak v roce 2020 a prognózovaném roce 2030 je na 13. a 10. místě. Japonsko je na 10. místě i v tempu růstu obyvatel a tempu růstu produktivity živé práce *HDP/L*. O tom, že neztratilo svůj vnitřní potenciál, ale svědčí, že je na 2. místě v intenzitě. Uvedené skutečnosti jsou ovlivněny tím, že Japonsko mělo ve výchozím roce 1992 vysoké *HDP*, druhé největší na světě. Dá se říci, že Japonsko s předpokládanou stagnací počtu obyvatel žije z minulosti, avšak kvalitu vývoje si udržuje.

Následuje 6. Rusko, které si drží tuto pozici i v roce 2020. Rusko by mohlo zaregistrovat větší posun na vyšší pozice, avšak musí řešit následky čtených sankcí, které ho nutí do významné restrukturalizace ekonomiky, neboť se nemůže spoléhat jen na vývoz surovin. O tom, že Rusko restrukturalizuje a zkvalitňuje svou trajektorii vývoje, svědčí 1. místo i v intenzitě (vstup je opět pouze *L*), která je 97 %. Přes 90 % má ještě Německo, Japonsko a Čína.

Za Rusko se zařadilo Německo, které je 7., a ztrácí pozice podobně jako Japonsko, neboť v roce 1992 bylo ještě 3., v roce 2020 šlo o dvě místa níže na pozici 5. a do roku 2030 nejspíš ztratí další dvě pozice na místo 7. To je závažné. Je to způsobeno především řešením silné imigrantské vlny, výraznými ekonomickými restrikcemi i ztrátou konkurenceschopnosti v rámci Evropy i ztráty konkurenceschopnosti Evropy jako celku. Brazílie, Anglie a Francie si drží stabilně pozice na konci desítky. U Brazílie stojí za zmínku její tempo růstu počtu obyvatel v celém sledovaném období 1992–2030, které je 3. největší a představuje průměrný meziroční růst 1 %.

Obrázek 5: Vývoj HDP 4. až 10. země světa (1992; 2020; 2030)

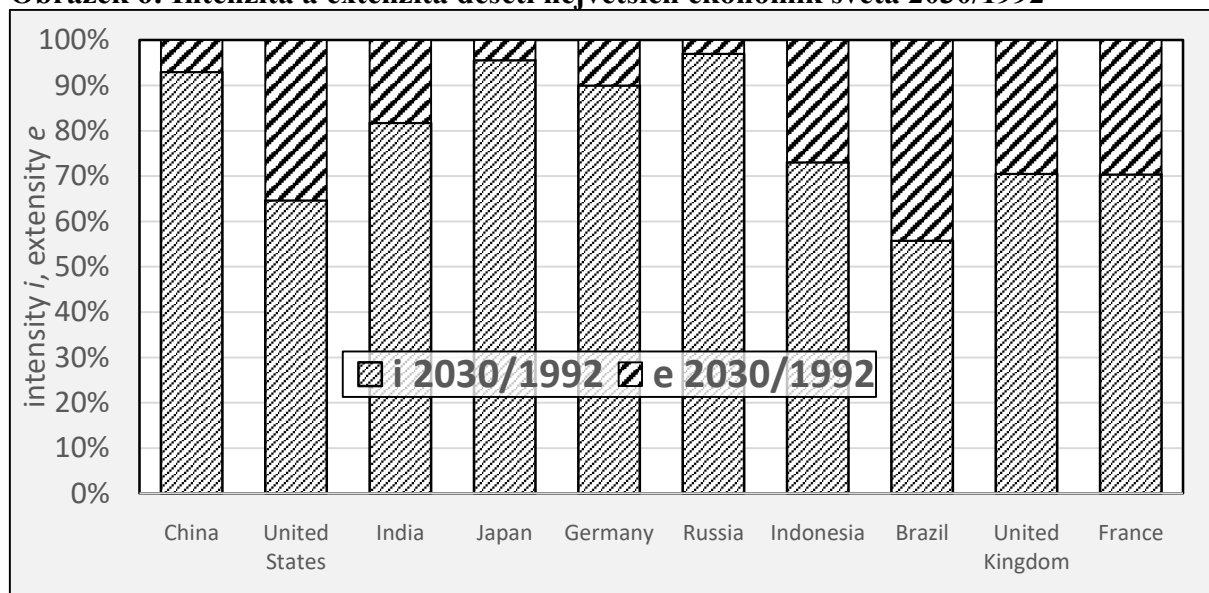
Zdroj: vlastní provedení dle tabulky 3

Obrázek 5 navazuje na obrázek 1, ilustruje totiž dosaženou výši *HDP* těch zemí první desítky, které nebyly na obrázku 1. Země jsou seřazeny podle prostředních sloupců, tj. podle roku 2020. Z obrázku je velmi dobře vidět, že 1. a 3. sloupce jdou proti sobě a tak dobře dokumentují změnu pořadí těchto zemí. Z obrázku je zřejmá dominance dynamiky asijských zemí Indonésie, Ruska i Japonska.

Za pozornost stojí změny pořadí národních ekonomik podle jednofaktorových intenzit (*i*) za celé období 2030/1992. Tyto intenzity jsou pro všech 10 národních ekonomik zobrazeny na obrázku 6. Intenzity jsou představovány dolní světlejší částí sloupců, zatímco extenzity jsou doplňkem do 100 %.

Intenzity jsou všude nad 50 %, tj. jde vždy o převážně intenzivní vývoj. Na 1. místě je transformující se Rusko posilující zpracovatelský průmysl s intenzitou 97 %, což je téměř čistě intenzivní vývoj. Rusko těží také z kvalitní vědeckovýzkumné základny. Následuje Japonsko, Čína a Německo, které mají intenzitu rovněž vyšší než 90 %. Šestá Indie má 82 %. Poslední z analyzovaných deseti zemí je Brazílie, která má intenzitu 56 %.

Obrázek 6: Intenzita a extenzita deseti největších ekonomik světa 2030/1992

Zdroj: vlastní provedení dle tabulky 2

Opět se ukazuje, že intenzita vývoje je citlivý dynamický parametr, který přesvědčivě vypovídá o kvalitě vývoje národních ekonomik.

3 Shrnutí

Do deseti let:

- Třetina zemí EU projeví zájem o vystoupení z unie.
- Účinnost ideologické diverze klesne za 10 let o 50 %
- Bezhotovostní platby budou téměř výhradním způsobem placení
- Užívání drog klesne o 15 %
- BRICS se stane po svém rozšíření klíčovou mezinárodní finanční institucí
- Vyrábět se bude na místě spotřeby. Produkty budou individualizovány
- 40 % pracovních míst zanikne bez náhrady. Průměrná pracovní doba bude 4–5 h/den
- Umělá inteligence sníží počet zaměstnanců ve všech odvětvích až na pedagogiku
- Sociální problematiku bude komplexně řešit nepodmíněný základní příjem
- Vzroste bezpečnost automobilové a letecké dopravy. Auta budou mít:
 - samo-parkování

- černou skříňku
 - detekci únavy řidiče
 - krizové brzdění
 - detekci požití alkoholu
- Postupně se vytvoří nový světový systém

Literatura

BUSTA, David. Model ekonomického dopadu hypotetického zavedení garantovaného příjmu v České republice na základě dat z roku 2015, Bakalářská práce VŠE, 2017, s. 10 a 11., ISBN 978-80-7408-138-5.

BUSTA, David. Základní příjem v Česku, Hospodářské noviny 9. 8. 2017, s. 10 a 11.

HÄNI, Daniel a Enno SCHMIDT. Filmová esej *Základní příjem*, přístupné on line na <https://m.youtube.com/watch?v=2mP3b86zVvo>

MIHOLA, Jiří. Přehled českého školství, nakladatelství Občanské sdružení Melius, 1. vydání, Praha: 2014. 1220 s. ISBN 978-80-87638-03-3.

PAINE THOMAS NATIONAL HISTORICAL ASSOCIATION. Paine on Basic Income and Human Rights, [online]. [cit. 2017-10-10], Dostupné z <http://thomaspaine.org/paine-on-basicincome-and-human-rights.html>

VAN PARIJS, Philippe, Marek HRUBEC, Martin BRABEC a kol. Všeobecný základní příjem. Právo na lenost, nebo na přežití?, 2007, Filosofia, ISBN 9788070072592.

Další aktuální odkazy: http://www.zakladnyprijem.sk/?page_id=68

Text je volným pokračováním úvah z monografie Produkční funkce jako nástroj zobrazování ekonomické reality. Praha, Vysoké školy finanční a správní, 2021, Edice SCIENCEpress, ISBN 978-80-7408-223-8.

Ing. Jiří Mihola, CSc.

Vysoká škola finanční a správní, Praha,
 fakulta ekonomických studií,
 katedra informatiky a matematiky
 jmihola@seznam.cz

Poziční investování v ultimátní hře

Jan Pokorný

Abstrakt

Příspěvek se zabývá rozdíly mezi empiricky sledovaným rozhodováním lidských agentů v ultimátní hře a předpokládaným rozhodováním založeným na předpokladu racionality hráčů. Na základě převzatých experimentálních výsledků diskutuje poznatky vedoucí k předpokladu vnímané normy spravedlnosti jako dominantního prvku rozhodovacího procesu, pro který nachází racionálně zdůvodnitelné předpoklady v pozičním investování. Na základě vlastního experimentálního šetření je zkoumán vliv představy o pozičním investování ve hře. Poznatky ze sedmikolového experimentu s ultimátní hrou podporují prediktivní schopnost nástroje funkcí neutrality pozičního investování. Z výsledků je možné předpokládat, že koncept spravedlnosti lze vysvětlit jako snahu hráčů o přiblížení se pozičně neutrální dohodě. Vyjednávací problém doplněný o funkci neutrality pozičního investování je nakonec převeden do standardní podoby vyjednávacího problému.

Klíčová slova

Vyjednávací problém, teorie her, ultimátní hra, funkce neutrality pozičního investování, spravedlnost, racionalita.

Úvod

Experimentální ekonomie vnesla do ekonomického uvažování mnoho zajímavých poznatků, které však svádí k kvapeným závěrům především ve vztahu k ekonomické racionalitě aktérů. V nynější turbulentní době mnozí nevidí racionální chování ani za rozhodnutími celých společností, států či jiných útvarů. Odmítnutí racionality lidského chování je však velmi krátkozraké. V mnoha problémech, společenských i experimentálních, se racionalita zjevuje až po přidání kontextu, přičemž nejlépe se vyhodnocuje zpětným historickým pohledem. Pro řešení zdánlivých paradoxů lidského jednání v experimentálních hrách je tedy nutné zahrnout nejen velmi krátkým časem ohraničené vnímání budoucnosti, avšak racionální rozhodování, které zohledňuje i časově vzdálenější akce. V ekonomických modelech je sice možné vytvořit jendokolovou hru bez budoucích vzájemných interakcí hráčů, v reálném životě tomu tak obvykle není a lze tedy očekávat, že lidský rozhodovací proces určitou představu budoucnosti zahrnuje nejen do vícekolových her. Jinak řečeno, příjem ze současného rozhodovacího problému umožňuje jednotlivci provést určitou investici ovlivňující budoucí příjmy. V případě vzájemně strategicky závislých situací více hráčů vzniká příležitost, jak současný příjem využít k růstu společného budoucího výstupu, současně však hrozba ohrožení vlastního budoucího příjmu v důsledku pozičního investování protihráčů.

Tento příspěvek navazuje na teoretický rozvoj Nashova vyjednávacího problému o funkci (zjednodušeně linii) neutrality pozičního investování vytvořený Valenčíkem (2021), dále využívá empirického ověření linií neutrality pozičního investování z experimentu v Pokorný (2022). Na základě těchto příspěvků bude navržena možnost převedení vyjednávacího problému s pozičně neutrálními body do standardního zobrazení vyjednávacího problému bez linií neutrality pozičního investování. Tento moment je podstatný pro možnost využití běžných postupů při hledání řešení vyjednávacích problémů.

1 Hra ultimátum a její řešení a experimentální výsledky

Teoretické řešení ultimátní hry předpokládajícího racionálního hráče dochází pomocí zpětné indukce k tomu, že nabízející hráč nabídne nejnižší nedělitelnou jednotku výplaty přijímacímu hráči, který takovou nabídku přijme. (Rubinstein, 1982)

Empirické výsledky již z prvního experimentálního šetření dospěly k tomu, že se hráči nerozhodují v souladu s predikcí. Druhý hráč, který rozhoduje o vyplacení navržené odměny, odmítá podíl na výplatě, který se příliš negativně odchyluje od rovného dělení. Proto již na základě prvního experimentu bylo jako vlivný faktor označeno vnímání spravedlnosti. (Güth, Schmittberger, Schwarze, 1982)

Více než třicet let experimentální práce se hrou ultimátum v různém kulturním prostředí lze shrnout následovně: nejčastější nabídky prvního hráče jsou v rozmezí 40-50 % podílu a tyto nabídky jsou téměř vždy přijaty, zatímco nabídky menšího než 20% podílu jsou téměř vždy odmítnuty. (Güth a Kocher, 2014)

Za hlavní rozdíl od předpokladu racionálního řešení je považováno vnímání spravedlnosti. Hráč odmítne takové rozdělení, které považuje za nespravedlivé. Nabízející hráč s tímto chováním předem kalkuluje. Proto ve většině případů předkládá ultimátum, o kterém předpokládá, že jej protistrana bude považovat za spravedlivé. (Eckel 2014, s. 346), (Güth a Kocher, 2014)

Napříč rozvinutými zeměmi dochází k drobným rozdílům v experimentech, které jsou vysvětlovány odlišným kulturním vnímáním spravedlnosti (Okuno-Fujiwara et al., 1991). Dosud se však nepodařilo tyto rozdíly prokázat pomocí používaných kulturních dimenzí podle Hofsteda nebo Ingleharta. (Oostrebreek et al. 2004)

Značně odlišné výsledků oproti běžně pozorovaným prezentuje Henrich (2000) v experimentu s indiánským kmenem Machiguenga, kde byl často přijímán i nižší než 20% podíl na výplatě druhého hráče. Jeho experiment byl založen na rozdělování finanční částky, přestože v daném kmeni nejsou peníze tak častým prostředkem směny.

Vnímání spravedlnosti a vliv tohoto aspektu na chování ve hře ultimátum je obtížně uchopitelným. Pokud by byl nabízející hráč ovlivněn pouze vnitřním nutkáním nabízet spravedlivé rozdělení výplaty ve hře ultimátum, pak by nabízená část byla shodná i v případě hry diktátor. Ve hře diktátor jsou však nabízeny výrazně nižší podíly, proto není jednání nabízejícího hráče ovlivněno pouze jeho vnímáním spravedlnosti. (Forsythe et al. 1994)

S vnímáním spravedlnosti může souviset také zásluhovost na tom, který z hráčů bude v roli nabízejícího a přijímajícího. V tomto případě experimenty nepodávají jednoznačnou odpověď na vliv zásluhovosti rozdělení herních rolí. Zatímco jedním experimentem byl zjištěn vliv na výši nabízené částky (Hoffman et al. 1994), replikací experimentu se vliv nepotvrdil. (Demiral a Mollerstrom 2018)

Po shrnutí základních poznatků o výsledcích a průběhu hry ultimátum je vhodné si znovu položit otázku, zda a do jaké míry osvětluje podstatu lidského chování v tomto konfliktu koncept spravedlnosti zavedený od samého počátku experimentování. Pokud by se jednalo o distributivní spravedlnost, tak by rovné dělení skutečně odpovídalo spravedlivému výsledku při shodné zásluze hráčů.

Spravedlnost lze chápat jako normu, jejíž naplnění přináší určitý užitek, zatímco nenaplněním této normy vzniká psychologický náklad. Fehr a Schurtenberger (2018) vytvořili normativní užitkovou funkci skládající se ze dvou složek: 1) z užitku z materiální složky, tedy finanční odměny, 2) z užitku z naplnění vnímané sociální normy. Představa o chování v souladu se společenskou normou je subjektivně vnímaná, ale vzájemnými mezilidskými interakcemi se toto vnímání jednotlivců sbližuje. Každý má však odlišný sklon k naplňování společenských norem, pro někoho může znamenat drobné odchýlení se od normy značný psychologický náklad, pro jiného jen velmi malý.

Pomocí normativní užitkové funkce je možné vysvětlit výsledky ultimátní i diktátorské hry za využití konceptu spravedlnosti. Hráči v ultimátní hře vnímají určitou normu spravedlnosti a potrestání protihráče za její nenaplnění jim přináší dokonce vyšší užitek, než by byl užitek z odmítnuté výplaty. Nabízející hráč si vytváří určitou představu o normě spravedlnosti vnímané druhým hráčem, které se snaží svými nabídkami přiblížit. Toto postupné přibližování se v průměru projevuje jako snižování nabízené částky při vícekolové hře ultimátum. Jak popisuje Nouri a Traum (2015), k tomuto snižování skutečně dochází ve vícekolových hrách. Ve hře diktátor je potom logicky dosahováno odlišných nabídek, protože se nabízející hráč nepřizpůsobuje druhému hráči, ale pouze maximalizuje svoji užitkovou funkci. Vzhledem k odlišným citlivostem různých lidí na naplnění společenských norem jsou nabídky ve hře diktátor velmi různorodé, ale takřka vždy nižší než ve hře ultimátum. Ve hře ultimátum se snaží nabízející hráč odhadnout, jak druhý hráč vnímá normu spravedlnosti a citlivost jejímu naplnění. Dochází tedy k opatrnostnímu nadhodnocování těchto dvou proměnných. Proč se tedy nespokojit s dosavadní koncepcí spravedlnosti ve hře ultimátum? Protože dosavadní přístup se nezabývá problémem podstaty a evolučního vývoje normy spravedlnosti ve společnosti. Neřeší závažný fakt, že tuto normu považuje napříč vyspělými společnostmi takřka za shodnou, přičemž experimentální výsledky z ekonomicky velmi málo rozvinutých kmenů dokazují její značnou odlišnost. K tomu, aby byla koncepce spravedlnosti ve hře ultimátum užitečná v pochopení lidského jednání, je nutné k ní přistupovat jako k důsledku, jehož příčiny by měly být předmětem dalšího zkoumání.

2 Koncept pozičního investování v Nashově problému a ve hře ultimátum

Poziční investování představuje přeměnu majetkové výhody v privilegium. Díky tomuto privilegii je omezen vstup do interakcí ostatním hráčům, jsou získávány dodatečné informace zlepšující vyjednávací pozici nebo zprostředkovávající nové příležitosti. Důsledkem investování do pozice je omezení možnosti investování do lidských schopností. Jde o jeden z důvodů, proč investice do schopností nejsou prováděny až do mezní míry jejich výnosu. (Valenčík a kol., 2020)

Koncept pozičního investování pojmenovává fenomén, který zatím zůstává stranou zájmu hlavního ekonomického proudu. To však neznamená, že by především důsledky fenoménu pozičního investování nebyly v dějinách ekonomického myšlení pozorovány. Nejznámějším popisem těchto důsledků je Veblenova instituce zahálčivé třídy (1999). Thorstein Veblen popisuje příčiny vzniku a evoluce instituce zahálčivé třídy, které spatřuje již v rozdělení činností v loveckých kmenech a postupnou evolucí, která rozdělila vnímání lidských činností na ctnostná a podřadná. V jeho díle však nelze najít přesněji definovanou ekonomickou podstatu vzniku, vývoje i současné podoby instituce zahálčivé třídy a s ní spojené demonstrativní spotřeby.

Za příčinu instituce zahálčivé třídy i instituce spravedlnosti je možné zvažovat poziční investování. Zatímco zahálčivou třídu lze považovat za důsledek úspěšného propuknutí a využívání pozičního investování ve společnosti, instituce distributivní spravedlnosti vychází ze snahy o zabránění pozičnímu investování.

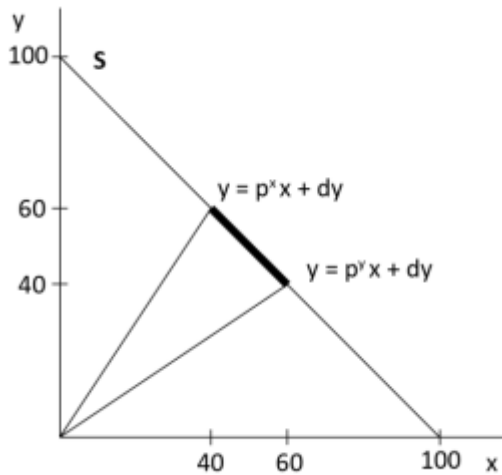
Z dosud získaných poznatků o lidském rozhodování ve hře ultimátum je možné vytvořit následující předpoklad:

Při absenci dodatečných informací o výchozí vyjednávací pozici hráčů a absenci informací o budoucích investičních příležitostech a možných konfliktech, považuje většina hráčů za pozičně neutrální získat výplatu 40-60 % rozdělované částky.

Tento předpoklad lze zobrazit také graficky následujícím obrázkem, který upravuje vyjednávací problém podle charakteristiky hry ultimátum. Hra ultimátum má oproti běžnému zobrazení vyjednávacího problému určitá specifika:

- V případě dohody tvoří součet výplat vždy stejnou hodnotu, hranice dosažitelných výplat S je tedy přímkou.
- Možná řešení se nacházejí pouze v bodech na přímce S a v bodě nedohody.

Obr. 1: Ultimátní hra s odlišně vnímanými liniemi poziční neutrality

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě vytvořeného teoretického rozvoje vyjednávacího problému o linii neutrality pozičního investování lze předpokládat, že druhý hráč přijme takový návrh rozdělení výplat, který bude považovat alespoň za pozičně neutrální. Nepřijme tedy návrh, který by jej mohl v budoucích hrách pozičně ohrozit.

Vztah pojmu spravedlnosti k pozičnímu investování je následující: spravedlivé rozdělení považuje každý z hráčů jako takové, které je pozičně neutrální ve vztahu k budoucím konfliktům.

3 Experimentální ověření nástrojů analýzy pozičního investování ve hře ultimátum

V této části jsou shrnuty hlavní empirické výsledky experimentálního ověření nástrojů analýzy pozičního investování ve hře ultimátum. Celý experiment je popsán v práci Pokorný (2022), pro potřeby tohoto příspěvku jsou shrnuty hlavní výsledky umožňující převést funkci neutrality pozičního investování do standardního zobrazení Nashova problému.

Experiment spočívá v průběžné změně představy hráčů o možnostech budoucího využití příjmu protihráče. Pomocí manipulace s kontextem hry dochází k cílené změně sklonu linií neutrality pozičního investování a testuje se reakce účastníků experimentu na nové podmínky hry. K přiblížení rozhodovacích situací slouží zarámování děje experimentu do pracovního prostředí - nabízející je vedoucím zaměstnancem, který navrhuje rozdělení odměn mezi sebe a svého podřízeného. Druhý hráč je podřízeným, který se rozhoduje o přijetí či nepřijetí návrhu rozdělení odměn. Experimentu se zúčastnilo 64 osob, z nichž bylo 53 % žen a 47 % mužů. Více než 70 % účastníků bylo v době experimentu zaměstnaných, zastoupení studentů bylo 5 %.

V experimentu je testována hypotéza, že chování hráče ve hře ultimátum je ovlivněno vnímáním možností pozičního investování protihráče.

1. Druhý hráč ve hře ultimátum nepřijme historicky přijímanou výši rozdělení výplaty v případě, kdy prvnímu hráči k pozičnímu investování dostačuje historicky přidělená část odměny.

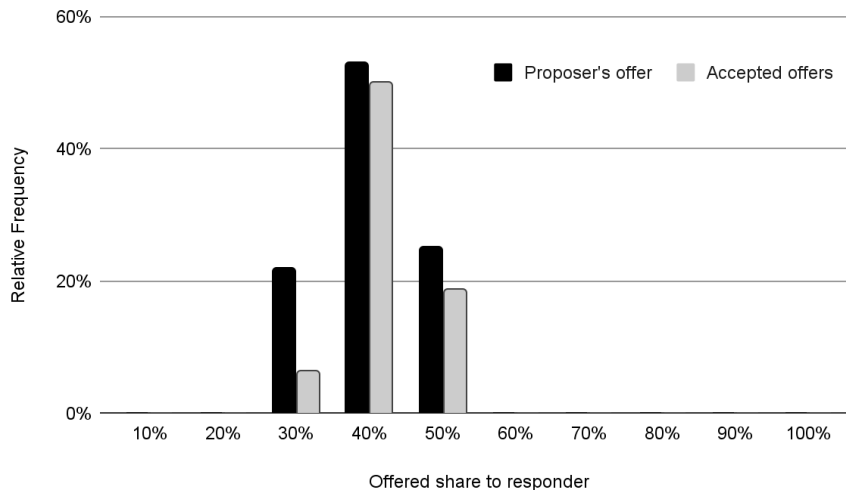
2. Pokud nabízející hráč ve hře ultimátum vnímá možnosti pozičního investování druhého hráče, které by mohly ohrozit jeho výsadní pozici v nadcházejících hrách, sníží navrhovanou

nabídku rozdělení tak, aby druhému hráči v pozičním investování zamezil. Toto rozhodnutí provede i přes vystavení se vysokému riziku nepřijetí nabídky.

3. První hráč je ochoten investovat do schopností druhého hráče, pokud tím maximalizuje současnou hodnotu budoucích příjmů, přestože se jeho příjem krátkodobě výrazně sníží.

4. Základní srovnávací kolo k manipulovaným kontextům hry bylo druhé, jehož výsledky jsou zobrazeny na obrázku č. 2. Výsledky tohoto kola jsou obdobné jako v případě jiných experimentů, nabídky v rozmezí 40–50 % jsou většinou přijaty, nižší jsou většinou odmítány.

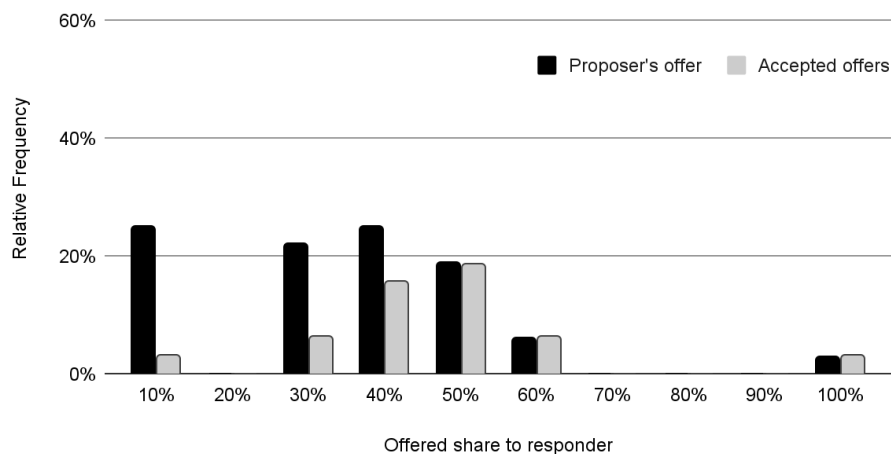
Obr. 2: Druhé kolo experimentu

Zdroj: vlastní zpracování

Ve třetím kole je poprvé nabídnuta prvnímu hráči informace o investiční příležitosti do pozice druhého hráče. K jejímu zabránění musí nabídku snížit na 10% podíl. Druhý hráč předpokládá obvyklý průběh hry a nemá informaci o případném podezření prvního hráče. V tomto kontextu snížilo 25 % nabízejících návrh na takovou úroveň, která případnému pozičnímu investování zamezuje. Tyto snížené nabídky byly dle očekávání ve většině případů odmítnuty.

Obr. 3: Třetí kolo experimentu

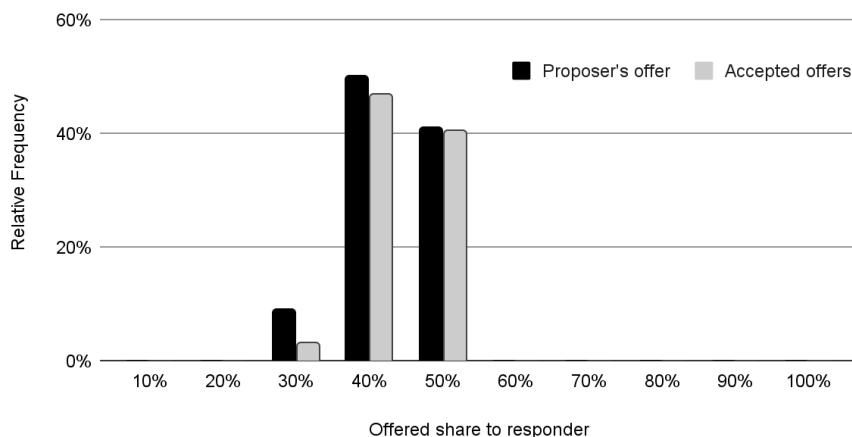

Zdroj: vlastní zpracování

Ve čtvrtém kole mají informaci o budoucí investiční příležitosti oba hráči. Druhý hráč může uskutečnit svou investiční příležitost při získání alespoň 40% podílu. Důsledek investice má dvě roviny: 1) zvýší kvalifikaci druhého hráče a tím i budoucí rozdělovanou výplatu, 2) druhý hráč může (ale nemusí) díky vyšší kvalifikaci převzít vedoucí funkci prvního hráče.

V tomto případě převážila snaha nabízejících hráčů umožnit investici do schopností druhého hráče a docílit tím zvýšení budoucí rozdělované částky. Průměrná nabídka ve srovnání s druhým kolem byla o 6 % vyšší. Nabídek znemožňujících investici druhého hráče ve srovnání s třetím kolem výrazně ubylo. Všechny odmítnuté nabídky byly v rozmezí 30–35 %, tedy ve výši znemožňující investici druhého hráče.

Obr. 4: Čtvrté kolo experimentu

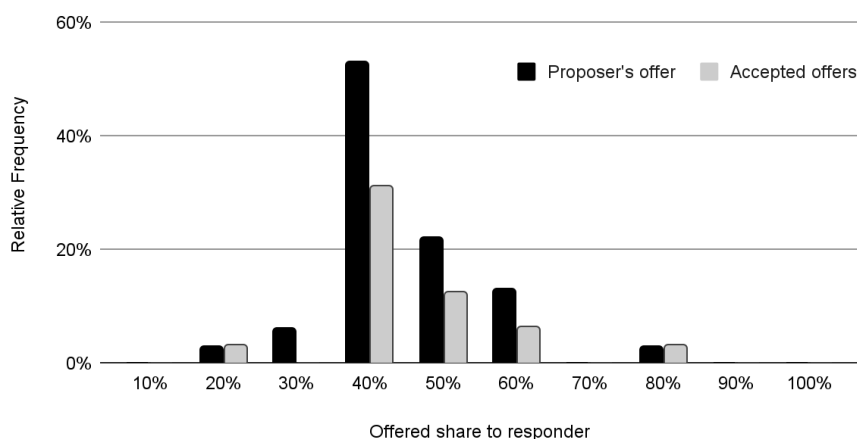

Zdroj: vlastní zpracování

V pátém kole obsahoval kontext hry příležitost pozičního investování prvního hráče. Investiční příležitost vede k trvalému snížení rozdělované částky a zvýšení fixní výplaty prvního hráče o stejnou hodnotu. K uskutečnění investiční příležitosti potřebuje první hráč alespoň 30% podíl na výplatě. Druhý hráč pracuje s představou, že je zapotřebí 30–60% podíl.

Přestože došlo ve srovnání s druhým kolem k 10% navýšení nabízené částky, výrazně se snížila průměrná míra přijetí nabídek ze 75 % na 56 %. Srovnání s druhým kolem je uvedeno v tabulce č. 1.

Obr. 5: Páté kolo experimentu

Zdroj: vlastní zpracování

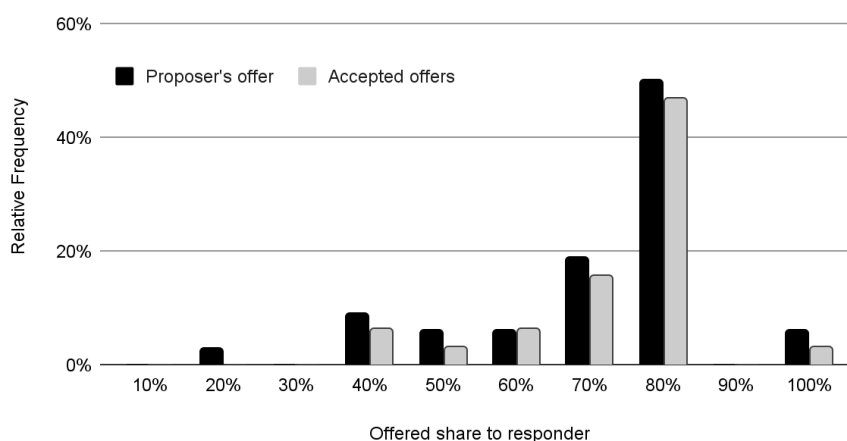
Tabulka 1: Srovnání výsledků druhého a pátého kola

	Druhé kolo		Páté kolo	
Nabídnutý podíl	Četnost	Odmítnuté nabídky	Četnost	Odmítnuté nabídky
40,00 %	53,00 %	6,00 %	53,00 %	41,00 %
50,00 %	25,00 %	25,00 %	22,00 %	43,00 %

Zdroj: vlastní zpracování

V šestém kole byla oběma hráčům předána informace o investiční příležitosti druhého hráče do schopností, která by mohla zvýšit rozdělovanou výplatu. Dle zadání byla investice možná v případě nabídky druhému hráči alespoň v 80 % výplaty. Více než polovina nabídek byla v dostatečné výši k uskutečnění této investice.

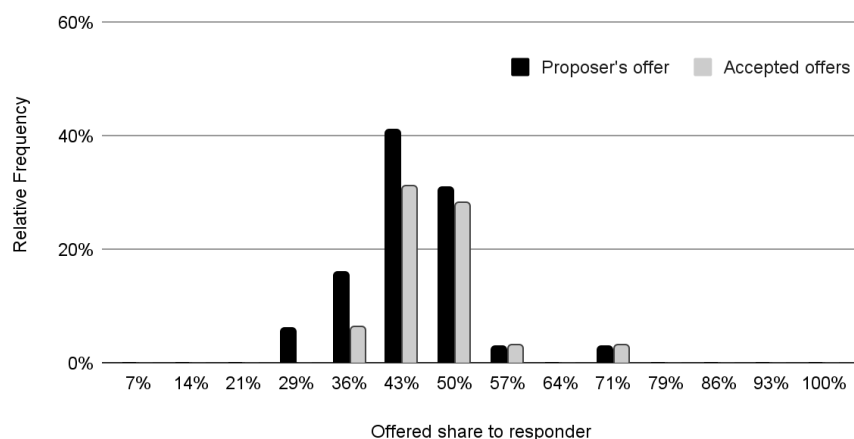
Nečekaně došlo k výraznému zvýšení nabídek v rozmezí 60–70 % výplaty, které se ve srovnávacím druhém kole vůbec neobjevovaly. Na základě rozhovoru s účastníky byla tato výše nabídek odůvodněna tím, že druhý hráč by si měl alespoň část pořizovací ceny investice naspořit, aby k ní přistupoval dostatečně zodpovědně. Celkem poskytlo dostatečnou odměnu k investici 56 % hráčů, ale s úmyslem investovat do schopností druhého hráče navrhlo rozdělení odměny 81 % hráčů. Hráči byli ve většině případů ochotni investovat do schopností druhého hráče, přestože to znamená jejich dočasné snížení příjmu.

Obr. 6: Šesté kolo experimentu

Zdroj: vlastní zpracování

V sedmém kole byla rozdělována navýšená odměna na základě investice do schopností z předchozího kola. Toto kolo nemá dodatečné informace o budoucím využití výplaty, proto jej srovnáváme s druhým kolem, oproti kterému došlo v průměru k 10% nárůstu nabízeného podílu, stejně jako ve srovnávacím kole je většina nabídek v rozmezí 40–50 % výplaty. Míra přijetí je obdobná. Díky investici do schopností se prvnímu hráči v průměru zvýšila absolutní výše výplaty o 27 %.

Obr. 7: Sedmé kolo experimentu

Zdroj: vlastní zpracování

Na základě získaných výsledků z experimentu hráči zohledňují ve svých rozhodnutích představu o možnostech pozičního investování v budoucích kolech. Hráči se snaží přiblížit pozičně neutrálnímu řešení, ale jsou ochotni vystavit se částečnému riziku pozičního investování ve snaze zvýšit pravděpodobnost zvýšení současného příjmu. Případné investice do schopností druhého hráče, které mají vliv na společný výstup, jsou prvním hráčem preferována a převažují rizika pozičního investování.

4 Převedení funkce neutrality pozičního investování do standardní podoby Sd problému

Funkce neutrality pozičního investování sama o sobě nepředstavuje nové řešení Nashova problému, neřadí se tedy vedle Nashova, Kalai-Smorodinského, rovnostářského, utilitárního případně dalších konceptů řešení. Namísto toho vnáší do vyjednávacího problému určitou představu budoucnosti a možného vyžití současné odměny v budoucích hrách. Vzniká tedy otázka, zda je možné Nashův problém doplněný o funkce (nebo linie) neutrality pozičního investování převést do standardního zobrazení vyjednávacího problému, na který by případně bylo možné aplikovat jedno z dostupných řešení.

Pro zohlednění budoucnosti je pro každou dohodu nutné stanovit změnu současné hodnoty budoucích výplat každého z hráčů v důsledku možnosti pozičního investování. Skutečná výplata v současném vyjednávání je potom dána jako součet změny jeho budoucích výplat a současné výplaty.

$$U = \delta(x' - x^*) + x \quad (1)$$

kde:

U: výplata ve vyjednávacím problému po zohlednění důsledků investic do pozice

δ : diskontní faktor $\in [0,1]$

x' : budoucí výplata v případě, že hra proběhne a umožní změnu vyjednávacích pozic v budoucích hrách

x^* : budoucí výplata v případě, že by tato hra neproběhla

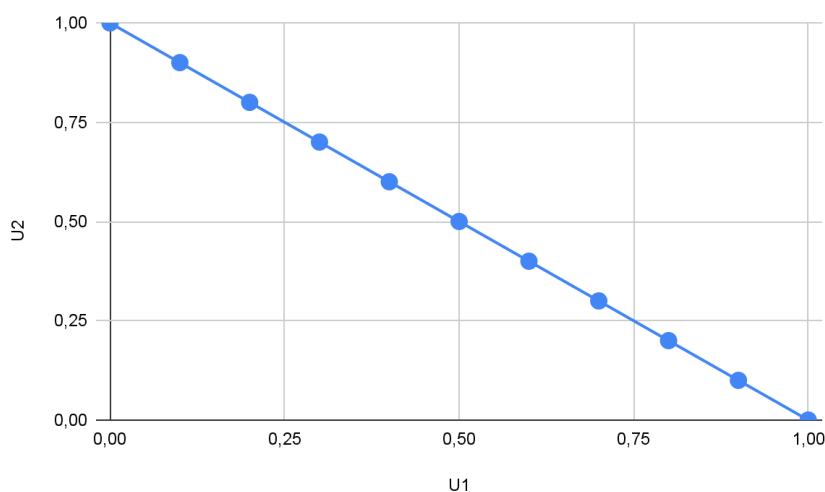
x : výplata ze současné hry

Posičně neutrální řešení je takové, pro které $x' = x^*$. Posičně neutrální výplatu ze současné hry označíme jako x_{pn} . Odchýlením se od x_{pn} se P může zvýšit, pokud tím vznikají poziční výhody pro daného hráče v budoucích hrách, v opačném případě snížit. Vliv pozičního investování a schopnost hráčů si jej uvědomit lze rozdělit do dvou základních kategorií:

- Vliv pozičního investování je úplný, jakmile se dohoda nenachází v pozičně neutrálním bodě x_{pn} , současná hodnota budoucích výplat jednoho z hráčů bude nižší než v případě nedohody. Tento případ je graficky zobrazený na obrázku č. 9.
- Vliv pozičního investování je částečný. Přijatelné mohou být i jiné dohody než zcela pozičně neutrální. Oba hráči vnímají shodně pozičně neutrální rozdělení. Tento případ je graficky zobrazený na obrázku č. 10.

Grafické zobrazení uvedených tří příkladů je provedeno na hře ultimátum, ve které je pro zjednodušení dělená výplata ve výši 1 peněžní jednotky (PJ). Nedělitelnou jednotkou je 0,1 PJ. Vzniká tím 10 potenciálních dohod, které jsou zobrazeny na obrázku č. 8 zobrazující problém bez zohlednění budoucích pozičních investic.

Obr. 8: Vyjednávací problém bez linie neutrality pozičního investování

Zdroj: vlastní zpracování

4.1 Příklad hry s linií neutrality a úplným vlivem pozičního investování

V případě úplného vlivu pozičního investování na budoucí hry se předpokládá, že při jakémkoliv odchýlení se od pozičně neutrálního rozdělení ztrácí pozičně znevýhodněný hráč možnost účastnit se vzájemně strategicky závislých budoucích her. Pro pozičně znevýhodněného hráče to znamená ztrátu zisku z předpokládaných budoucích her, kterou si částečně přisvojí pozičně investující hráč.

Úplný vliv pozičního investování je modelem s nízkou schopností reflektovat reálné situace, jedná se však o podstatný model ve snaze převést poziční investování do standardního zobrazení S_d problému. Jakmile hráči předpokládají vyšší zisk z budoucí spolupráce než aktuální odměny, bude pro ně přijatelné pouze pozičně neutrální řešení. V případě uskutečnění investice do pozice se budoucí zisk investujícího hráče zvýší v závislosti na velikosti odchylky od pozičně neutrální výplaty.

$$x' = (x - x_{pn})^3 \cdot X^* \quad (2)$$

kde:

x' : budoucí výplata v případě, že hra proběhne a umožní změnu vyjednávacích pozic v budoucích hrách

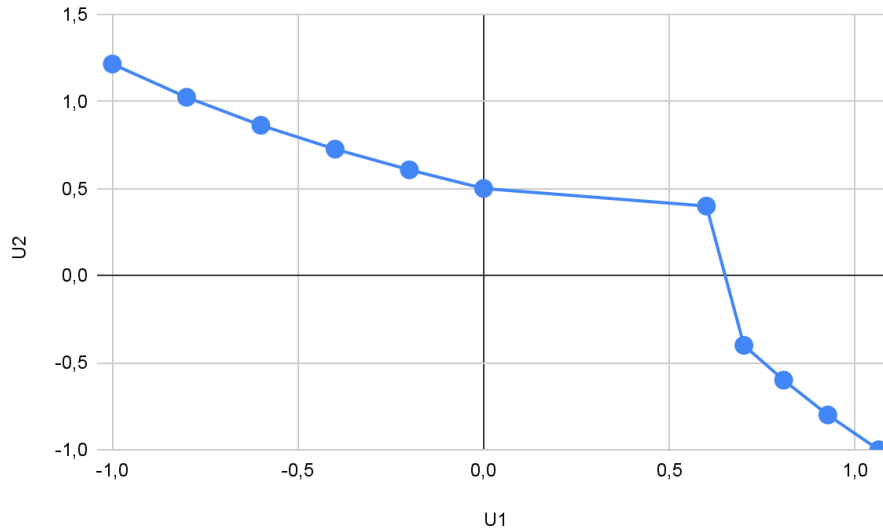
x_{pn} : pozičně neutrální výplata

$x - x_{pn}$: odchylka od pozičně neutrálního bodu

$(x-x_{pn})^3$: citlivost pozičního investování na budoucí výplaty
 x^* : budoucí výplata v případě, že by tato hra neproběhla

V ilustrativním případě uvedeném na obrázku č.: 9 je pozičně neutrální rozdělení výplat z původního vyjednávacího problému pro prvního hráče 0,6 PJ a pro druhého hráče 0,4 PJ. Předpokládaný diskontovaný výnos každého z hráčů z budoucích her je 1 PJ.

Obr. 9: Vyjednávací problém s úplným vlivem pozičního investování

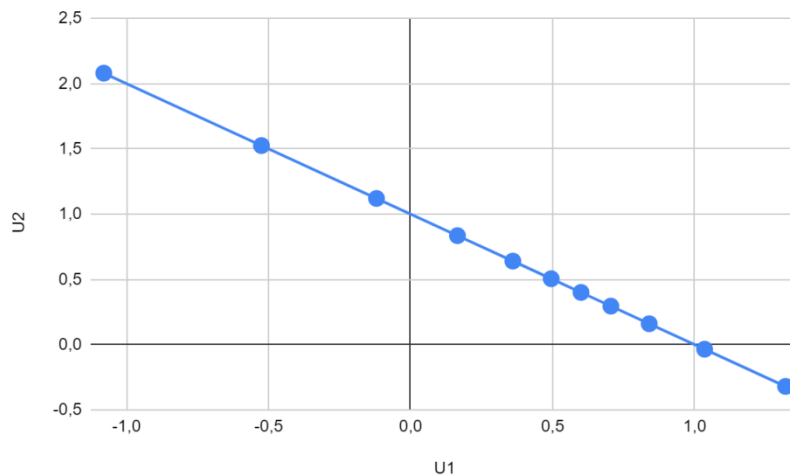

Zdroj: vlastní zpracování

4.2 Příklad hry s linií neutrality a částečným vlivem pozičního investování

Nyní bude problém převeden do podoby, kdy poziční investování má částečný vliv na budoucí výplaty, přičemž se s rostoucí vzdáleností od x_{pn} jeho vliv zvyšuje. Pozičně neutrální rozdělení výplat = (0,6, 0,4), $x_{pn} = 0,4$, $x^* = 5$.

Obr. 10: Vyjednávací problém s částečným vlivem pozičního investování

Zdroj: vlastní zpracování

Zahrnutím vlivu pozičního investování se zmenšila množina možných řešení naplňující pravidlo individuální racionality a paretooptimality. Také řešení hry (Nashovo, Kalai-

Smorodinsky, rovnostářské, utilitární) bude odpovídat jinému rozdělení než v původním vyjednávacím problému. Pozičně neutrální bod však v tomto případě není jediným přijatelným. Racionální hráč by přijal i takovou dohodu, která jej pozičně znevýhodní v případě, že výplata z této hry převyšuje ztrátu z budoucích her. Tento závěr je v souladu s empirickými závěry z provedeného experimentu.

Závěr

Lidští agenti se nerozhodují jen na základě finanční výhody nebo z užitku v aktuální hře, ale ve svém rozhodování zohledňují také vliv aktuálního rozdělení na vzájemné budoucí interakce. Pokud existuje v budoucnu možnost využít finanční převahu v poziční investování a tím změnit budoucí vyjednávací hry, agenti zohledňují tento faktor jako dodatečný zisk nebo ztrátu k současně vyjednanému rozdělení výplat.

Na základě aparátu linií neutrality pozičního investování vzniká prostor, který je pozičně neutrální a prostor pozičně vyhraněný. I v prostoru pozičně vyhraněném je možné dosáhnout individuálně a kolektivně přijatelné dohody. Záleží však na vlivu pozičního investování na budoucí výplatu a absolutní výši očekávaných budoucích výplat v případě nedohody v současném vyjednávacím problému.

Vyjednávací problém, ve kterém je možné definovat linie neutrality pozičního investování, neobsahuje skutečné výplaty hráči, protože nezohledňuje ztrátu či zisk z budoucích interakcí. Řešení takového problému lze nalézt po sestavení nového vyjednávacího problému, který k aktuální výplatě přičítá kladný zisk nebo zápornou ztrátu z budoucích her.

Vzhledem k tomu, že se snažíme o nalezení možností, jak by vyjednávací problém dokázal lépe analyzovat lidské rozhodování při kooperativních hrách, je potřeba upozornit na některé nerealistické předpoklady:

- Hráči neznají přesnou výši budoucích výplat. Lze se však domnívat, že mají o nich určitou představu.
- Vliv pozičního investování je také obtížně určitelný. Lze však předpokládat, že s rostoucí vzdáleností od neutrálního rozdělení roste vliv pozičního investování rychleji.
- Vliv na rozhodnutí hráčů může mít také paralelní hra, do které nemusí být všichni hráči zahrnutí.

Na základě těchto předpokladů je možné převést zdánlivý vyjednávací problém doplněný o funkce neutrality pozičního investování do standardní podoby vyjednávacího problému, ve které jsou zobrazeny skutečně zvažované důsledky každé potenciální dohody. Vnitřní sklon k distributivní spravedlnosti vychází ze spontánní snahy o zabránění pozičnímu investování, která je získanou na základě předchozích zkušeností s různými formami pozičního investování a jeho důsledky.

Literatura

DEMIRAL, E. E. and J. MOLLERSTROM (2020). The entitlement effect in the ultimatum game—does it even exist? *Journal of Economic Behavior & Organization*, 175, 341-352.

ECKEL, C. (2014). Economic games for social scientists. In *Laboratory experiments in the social sciences* (pp. 335-355). Academic Press.

FEHR, E. and I. SCHURTENBERGER (2018). Normative foundations of human cooperation. *Nature Human Behaviour*, 2(7), 458–468.

FORSYTHE, R., J. L. HOROWITZ, N. E. SAVIN and M. SEFTON (1994). Fairness in simple bargaining experiments. *Games and Economic behavior*, 6(3), 347-369.

GÜTH, W. and M. G. KOCHER (2014). More than thirty years of ultimatum bargaining experiments: Motives, variations, and a survey of the recent literature. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 108, 396-409.

- GÜTH, W., R. SCHMITTBERGER and B. SCHWARZE (1982). An experimental analysis of ultimatum bargaining. *Journal of economic behavior & organization*, 3(4), 367-388.
- HENRICH, J. (2000) Does culture matter in economic behavior? Ultimatum game bargaining among the Machiguenga of the Peruvian Amazon. *American Economic Review*, 90(4), 973-979.
- HOFFMAN, E., K. MCCABE, K. SHACHAT and V. SMITH (1994). Preferences, property rights, and anonymity in bargaining games. *Games and Economic behavior*, 7(3), 346-380.
- NOURI, E. and D. TRAUM (2015). Cross cultural report of values and decisions in the multi round ultimatum game and the centipede game. *Procedia Manufacturing*, 3, 4044-4051.
- OKUNO-FUJIWARA, M., V. PRASNIKAR, A. E. ROTH and S. ZAMIR (1991). Bargaining and market behavior in Jerusalem, Ljubljana, Pittsburgh, and Tokyo: An experimental study. *The American economic review*, 1068-1095.
- OOSTERBEEK, H., R. SLOOF and G. VAN DE KUILEN (2004). Cultural differences in ultimatum game experiments: Evidence from a meta-analysis. *Experimental economics*, 7(2), 171-188.
- POKORNÝ, J. (2022). *Význam a aplikace teorie her v podnikovém managementu* [online]. [cit. 2022-12-09]. Dostupné z: <https://is.vsfs.cz/th/lzci2/>. Diplomová práce. Vysoká škola finanční a správní. Vedoucí práce Radim VALENČÍK.
- RUBINSTEIN, A. (1982). Perfect equilibrium in a bargaining model. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 97-109.
- VALENČÍK, R. (2021). Horší než „vykořisťování“. *MARATHON* [online]. (172), 3-20 [cit. 2022-02-26]. ISSN 1211-8591. Dostupné z: <https://valencik.cz/marathon/doc/Mar2106.pdf>
- VALENČÍK, R. a kol. (2020). Bohatství a chudoba jako problém [online]. Praha: VŠFS. Edice SCIENCEpress. ISBN 978-80-7408-201-6.
- VEBLEN, T. (1999). *Teorie zahálčivé třídy*. Praha: Sociologické nakladatelství. Klas (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-71-0.

Ing. Jan Pokorný

Vysoká škola ekonomická v Praze
nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3
pokornj928@gmail.com

eGovernment jako součást Hospodářské politiky státu

Pavel Sedláček

Úvod

Česká ekonomika se aktuálně nachází v sestupné fázi hospodářského cyklu optikou našeho hrubého domácího produktu. Následkem vysoké inflace a stagnace našeho HDP lze dokonce mluvit o stagflaci. Politici, ale i ekonomové se v médiích prou o příčinách těchto jevů, zejména pak vysoké inflace, ostatně také ve skončivší předvolební prezidentské kampani jsme toho byli velmi často svědky. Na jedné straně lze vidět možné příčiny v oblasti měnové, respektive v kvantitativním uvolňování peněz, na straně druhé nelze zřejmě opomenout další faktory, které se od období covidového šílenství sčítají – lockdowny, následná válka na Ukrajině, ale také dogmatické centrální celoevropské šílenství v podobě Grean dealu. U něj je například nepochopitelné, že se emisní povolenky staly jakýmsi cenným papírem, a tedy i možným spekulativním nástrojem. To však není předmětem této práce.

Již od počátků ekonomických škol v 18. století lze na ekonomickou realitu nahlížet různě. Někteří i dnešní ekonomové a politici se inspirovali svými předchůdci obhajujícími větší zásahy státu do ekonomiky, jiní by nechali více fungovat pověstnou volnou ruku trhu. Ta však v posledních dekádách značně trpí, protože míra regulace (nejen ze strany Evropské unie) je stále rozpínající se. Hospodářská politika je tedy jednou rovínou této práce. Tou druhou je téma digitalizace, respektive e-governmentu. Proč právě toto spojení? Protože e-government je jeden z nástrojů, který může stát výrazně zefektivnit, jeho chod, komunikaci s občany, a ve výsledku je e-government také o hospodárnějším nakládání s veřejnými rozpočty. Snad každý občan se již s některými prvky e-governmentu v praxi potkal, minimálně ve formě CzechPointu či datové schránky. Tyto již starší nástroje ale nemají příliš mnoho následovníků a zdá se, že množství strategií a koncepcí není úměrné s realitou a praktickými dopady v současnosti. Zatím. V této práci se tak podívám na postavení ČR optikou známých žebříčků a provedu elementární historický i aktuální exkurz po stavu digitalizace, respektive e-governmentu v realitě českého prostředí. Právě po době covidové intenzivněji vnímáme ve veřejném prostoru, alespoň proklamativně, velký důraz na digitalizace a nástroje s tím spojené. Daří se vzletné plány uvádět do reality, přibližujeme se v tomto vyspělém zemím? Je ona digitalizace a podpora e-governmentu opravdu samo spásná? Na to vše se pokusím v práci zaměřit.

1. Hospodářská politika

1.1 Stěžejní ekonomické školy

Ekonomika státu, stejně tak role státu v rámci národního hospodářství je ovlivňována mnoha faktory, zejména pak sociální realitou. Z toho je zřejmý neustálý vývoj a jisté historické proměny. Již na středních školách se žáci učí o existenci jednotlivých ekonomických škol, které i o tomto pojednávají a do dnes jsou tyto poznatky nejenže platné, ale velmi důležité. Jednou z těch prvních a de facto nejzásadnějších škol je tzv. klasická škola, jejíž počátek lze sledovat v 18. století v Británii, primárně u velikána jménem Adam Smith s jeho slavným dílem Bohatství národů a tzv. neviditelnou rukou trhu. U Smithe i jeho následovníků (David Ricard, John Stuart Mill) můžeme datovat počátky liberalismu, respektive kapitalismu. (Strmiska, 2011) Základní teze Smithovi knihy říká, že „bohatství národa je určeno národním příjmem, který je založen na práci obyvatel, organizované a efektivní dělbě práce a využití tzv. akumulovaného kapitálu, což je pojem, který se stal jedním z ústředních výrazů tohoto směru. Klasičtí ekonomové byli pragmatičtí liberálové, kteří obhajovali svobodu trhu a roli státu definovali jako prostředek k distribuci obecného dobra. Smith uznal, že existují oblasti, kde trh neslouží nejlepším způsobem společnému zájmu. Prohlásil, že větší část nákladů na podporu

společného dobra by měli nést ti, kteří je mohou nejlépe poskytnout. Opakovaně varoval před nebezpečím monopolu a zdůrazňoval význam konkurence“. (Stráník, 2019) Z hlediska mezinárodního obchodu byli klasičtí ekonomové obhájci volného obchodu, čímž se odlišovali od jejich předchůdců (merkantilistů), kteří obhajovali protekcionismus. (Vostrovská, 2020)

Kritika klasické školy zplodila Marxismus, který vychází z myšlenek Karla Marxe a Friedricha Engelse. Marxistická ekonomie se různými způsoby zabývá „analýzou krize kapitalismu, rolí a distribucí nadbytečného produktu a nadhodnoty v různých typech ekonomických systémů. Dále se zabývá povahou a původem ekonomické hodnoty, procesem ekonomické evoluce a dopadem třídního boje na ekonomické a politické procesy“. (Stráník, 2019)

Na klasickou školu však navazovaly postupně také některé další teoretické / ideové pohledy. Zmíním jen vybrané jako Rakouskou školu, se kterou jsou spojeny osobnosti jako Carl Menger, a především známější Ludwig von Mises a jeho žák Friedrich August von Hayek, který obdržel Nobelovu cenu za přínos v teorii měnové politiky a hospodářského cyklu. Rakouská škola je stále liberálním směrem, který ve většině případů považuje zásahy státu do ekonomie za nežádoucí. Svůj význam měla a má i neoklasická škola, která navazuje na Smithe a Milla, ovšem posunuje celé myšlení dále. Prvním průkopníkem neoklasického přístupu byl Alfred Marshall, právě u něj lze poprvé sledovat definici ceny na základě průsečíků křivek nabídky a poptávky. (Stráník, 2019) Další klíčovou školou, teoretickým přístupem, který nemohu vynechat, je Keynesiánství, podle svého předního představitele J.M. Keynese. Ten po první hospodářské krizi ve 30. letech 20. století výrazně obhajuje nutnost zásahů státu do ekonomiky, což se týká i mezinárodního obchodu. Podstatnými rysy jsou opatření monetární, resp. měnové politiky a opatření fiskální tedy daňové politiky státu jako nástroje pro ovlivnění nejen objemu výroby po dobu hospodářského cyklu. Po historickém oslabování keynesiánství opět vítězily spíše principy klasického liberalismu, ať již v pohledu M. Friedmana (monetarismus) či dalších osobností ekonomie či přímo politiky (Raegan, Thatcherová a další). (Hytha, 2010; Stráník, 2019). I v realitách České republiky lze dva z nejvýznamnějších protagonistů polistopadového vývoje de facto zařadit do pomyslných škol, respektive je patrný jejich významný vliv. Zatímco Václav Klaus má blízko ke klasickému, respektive neoklasickému liberalismu, Miloš Zeman by měl zcela jistě blíže spíše ke Keynesiánství.

1.2 Základní teze hospodářské politiky

Hospodářskou politiku lze chápat především jako soubor činností, kterými stát přistupuje k ekonomice. Každý stát by měl mít za cíl zejména udržení, respektive maximalizaci blahobytu svých občanů. Existují v podstatě dvě základní role státu – legislativní, spočívající v tvorbě pravidel a přerozdělovací, napravující sociální nespravedlnost tržního rozdělení ve smyslu společenské dohody – konsensu. (Slaný, Franc, 2015) Optikou makroekonomiky jde státům o blahobyt, což lze vnímat v podobě hospodářského růstu (velikost produktu a tempo růstu), nízké nezaměstnanosti, nízké a stabilní inflace a vnější rovnováhy, kam spadá primárně vyrovnaná platební bilance, stabilní kurz, rozumná míra zadlužení, výše investic a další. Tyto čtyři ukazatele se zdají být klíčovými a vzájemně se ovlivňují, přičemž platí, že ne vždy je jednoduché je všechny udržet ve vzájemné rovnováze. (Slaný, Franc, 2015)

V každém státě se může realizace hospodářské politiky dle ústavního / politického uspořádání lišit. Mezi klíčové aktéry hospodářské politiky však patří zákonodárna, výkonná, ale i soudní moc a nespočet organizací a institucí (jako Česká národní banka, Antimonopolní úřad, celní a daňové orgány, ale třeba také odbory, zaměstnavatelské svazy či komory, politické strany a další). Samostatnou kapitolu pak tvoří podnikatelské subjekty a domácnosti, na které hospodářská politika dopadá. Právě v aktuální době je například role Centrální banky v podobě stanovování úrokové sazby jedním z klíčových nástrojů v boji proti inflaci – tedy znehodnocování peněz občanů a firem. (Slaný, Franc, 2015)

Politici mohou na základě společenského konsensu nastavovat a vynucovat pravidla hry, vybírat daně a realizovat vládní výdaje, vydávat a spravovat národní měnu, produkovat zboží a poskytovat služby, řešit aktuální problémy a vyjednávat s ostatními státy. Jejich vliv na ekonomiku a roli státu – zda je zásahů více, či méně, je zásadní. (Slaný, Franc, 2015)

Mezi hlavní nástroje hospodářské politiky patří určitě také fiskální politika, díky které může stát měnit výši a strukturu veřejných výdajů a daní. Naopak monetární politikou lze, většinou skrze centrální banky, ovlivňovat pomocí množství peněz v oběhu dosažení stanovených cílů. Zrovna u nás nejen při prezidentských debatách v rámci předvolební kampaně se kandidáti přeli, zda by měla u nás Centrální banka krátkodobě ještě zvýšit úrokové sazby, nebo naopak snížit. Svůj vliv ale mají také další faktory (celní politika, obchodní, sociální, důchodová a další a další).

2. Aktuální makroekonomické výzvy České republiky

Nejen Česká republika prochází v posledních letech těžkým obdobím. Covidová krize zasadila zemi první těžké rány, některé segmenty ekonomiky byly zásadně postiženy, některé dokonce částečně či zcela uzavřeny. Průmysl se potýkal s nejistotou, těžkou předvídatelností a následně i s narušením dodavatelských řetězců, nárůstem cen vstupů, energií či dokonce nedostatkem materiálů. Státy, Českou republiku nevyjímaje, se uchýlily nezřídka k masivní podpoře ekonomiky včetně tzv. helicopter money. Někteří ekonomové právě zde, s nárůstem úspor a financí v domácnostech, vidí jednu z hlavních příčin dnešní ekonomické krize. Ve společnosti narostlo množství peněz. Inflace je jednou z hlavních veličin, která nás nyní extrémně trápí a je nejvyšší takřka za třicet let. Výše našeho HDP i tempo jejího růstu není v takové kondici, jako v předchozích letech. Stabilita je snad jen v nízké míře nezaměstnanosti u nás (to je téma k samostatné diskuzi) a jakési vnější relativní rovnováze.

Zde je potřeba zdůraznit, jak upozorňuje především Václav Klaus, že „inflace a zdražování jsou dvě odlišné věci. Někteří si myslí, i když možná jen předstírají, že si myslí, že někdo svévolně zdražuje (a že by se mu to mělo „zatrhnout“). To je však zásadním uhybáním před problémem, jehož ekonomická podstata je velmi závažná. „Zdražovat“ je možné, jen když je pro to vytvořen prostor, když už existuje inflační mezera. Když neexistuje, ceny – nemá-li ten který ekonomický subjekt sebevražedné úmysly – zvyšovat nelze. Bylo by to dobrovolné vytlačení se z trhu“. (Klaus, 2022)

Některé veřejně činné osobnosti (politici, ale i ekonomové) se přou o aktuální příčiny inflace. Na to upozorňuje také Václav Klaus, výrazně ovlivněn především M. Friedmanem, hlásá, že aktuální inflace, „jakožto vážná ekonomická porucha, je jednoznačně peněžním, měnovým fenoménem (ať jsou konkrétní inflační impulsy jakékoli), zatímco druhá skupina se soustřeďuje na soubor jednotlivostí jako růst konkrétních cen (energie, bydlení, některých potravin) a na různá úzká místa na straně nabídky (způsobená třeba covidovými lockdowny). Dle Václava Klause je u nás inflace poptávková. V oblasti hospodářské politiky je spor o to, jak inflaci – zatím spíše jen její symptomy, a ještě ne příčiny – brzdit, a částečně i o to, jak a komu inflaci státem, což znamená daňovými poplatníky, kompenzovat.“ (Klaus, 2022)

Třeba Miroslav Ševčík uvádí, že aktuální „situace naznačuje, že v ČR se jedná o kombinaci jak poptávkové, tak i nákladové inflace. Zároveň se projevuje nedostatkost některých surovin, polotovarů a zboží, což již významným způsobem narušuje dodavatelsko-odběratelské vztahy, a to v ekonomice můžeme spojovat především s dalším růstem cen. Jedná se o návrat do nedostatkové ekonomiky před obdobím transformace ČR.“ (Ševčík, 2022)

3. Digitalizace & digitální stát jako nástroj hospodářské politiky

Jakou souvislost má výše pojaté uvedení do tématu hospodářské politiky, zmíněné aktuální a nejpalčivější problémy české ekonomiky, s tématy digitalizace a eGovernmentu? Připomeňme,

že se opravdu nacházíme v nelehké ekonomické situaci a cílem hospodářské politiky státu má být zjednodušeně řečeno blahobyt svých občanů a efektivní správa. Pod blahobytem si lze představit určitě mnohé a není to univerzálně jasně definovaný pojem, ale nezpochybnitelně zde spadá také efektivita a hospodárnost státu a dobrá komunikace s občanem – tedy komfort pro občana ve styku se státem, úřady. V médiích se lze potkat s headliny dokládající klíčovou úlohu tohoto tématu v rovině byznysu, ale i státu. Zde pár ilustrativních příkladů: „Končí nadvláda průmyslu, musíme zrychlit digitalizaci, říká prezident Hospodářské komory“; „Digitalizované firmy jsou výkonnější a odolnější, s potřebnou modernizací jim pomůže národní plán obnovy“; „eGovernment v Česku? Všichni o digitalizaci veřejných služeb mluví, ale výsledky zatím nejsou valné“; „Digitalizace jako další motor růstu české ekonomiky?“; „V ČR se přemýšlí o dopadu digitalizace na společnost, menší firmy přitom ještě zápasí s rychlostí internetu“ (Souček, 2022; Plevák, 2021; Hendrych, 2017, Randl, 2021; Hendrych, 2021)

Každopádně, než se dostanu k dalším úvahám, připomeňme si alespoň rámcově základní pojmy. Podle Oxfordského slovníku je digitalizace proces, při kterém se převádí dokument z podoby analogové do digitální, čitelné počítačem. S tím souvisí digitalizace – „převod nejen dokumentů do elektronické (často online) podoby. E-government, někdy psaný jako eGovernment, je zkratkou anglického electronic government, tedy elektronické vlády. Je to digitální interakce, na které se nějakým způsobem účastní veřejná správa. Tedy každé uspořádání nebo činnost, která využívá informační a komunikační technologie k poskytování lepších veřejných služeb občanům a podnikům. Cílem je rychlejší, dostupnější, spolehlivější a levnější poskytování služeb“ (Myšková, 2020)

Podle Organizace spojených národů je eGovernment definován jako: „trvalá povinnost veřejné správy zlepšovat vztah mezi občany a veřejným sektorem poskytováním levných a efektivních služeb, informací a znalostí.“ Mělo by jít o: „praktickou realizaci toho nejlepšího, co může veřejná správa nabídnout.“ Podle Ministerstva vnitra České republiky představuje eGovernment „transformaci vnitřních a vnějších vztahů veřejné správy pomocí informačních a komunikačních technologií s cílem optimalizovat interní procesy.“ (Myšková, 2020)

3.1 První střípky digitalizace a eGovernmentu v ČR

Portál veřejné správy byl zřejmě jedním z prvních zásadnějších přínosů k rozvoji eGovernmentu v ČR. Provoz tohoto portálu byl spuštěn 6. října 2003 a dodnes stále prochází změnami, aby byl pro uživatele co nejpřehlednější. Jde v podstatě o nejjednodušší cestu k informacím a službám celé veřejné správy. Na jednom místě je zde možné nalézt široké spektrum zveřejňovaných, veřejně přístupných informací z oblasti veřejné správy. (Myšková, 2020)

Mezi ještě zásadnější kroky elektronizace veřejné správy patřilo vytvoření „eGON center“ na úrovni krajů zřízením technologických center pro zpracování dat základních registrů a dalších aplikací (např. spisových služeb), administrací a propagací eGovernmentu. Egon byl v té době symbolem moderního, přátelského a efektivního úřadu. (Myšková, 2020)

Dalším důležitým krokem v elektronizaci veřejné správy bylo zřízení pracovišť Czech POINT na úřadech obcí všech typů. Czech POINT znamená v podstatě Český podací ověřovací informační národní terminál a byl spuštěn v roce 2008 jako nástroj umožňující komunikaci občana se státem prostřednictvím jednoho kontaktního místa. Občan při návštěvě kontaktního místa Czech POINT měl vyřídit vše potřebné a nemusel tak obíhat několik úřadů. To je jedním ze smyslů a principů eGovernmentu – aby „obíhaly data, ne občan“.

Výrazný posun kupředu se projevil díky datovým schránkám. Ty jsou jakýmsi elektronickým úložištěm, které je určeno k doručování elektronických dokumentů nejen orgány veřejné moci, provádění úkonů, dodávání dokumentů fyzických osob, podnikajících fyzických osob a právnických osob. Ostrý provoz datových schránek byl spuštěn již v roce 2009. (Lechner, 2013)

Zmínit je potřeba také posun v tzv. Základních registrech – na základě Strategie realizace Smart Administration. Jejich zprovoznění se uskutečnilo v roce 2010. Do základních registrů se dle Strategie rozvoje služeb pro informační společnost řadí registr územní identifikace, adres a nemovitostí, registr obyvatel, registr osob a registr práv a povinností. Tyto registry mezi sebou spolupracují jako ucelený integrovaný systém. Úředník má přístup potřebný pouze pro výkon své agendy. (Jánská, 2022) Stačí to vše výše uvedené? Co se realizuje v současnosti? Jak si stojíme v porovnání s ostatními zeměmi, držíme s nimi krok?

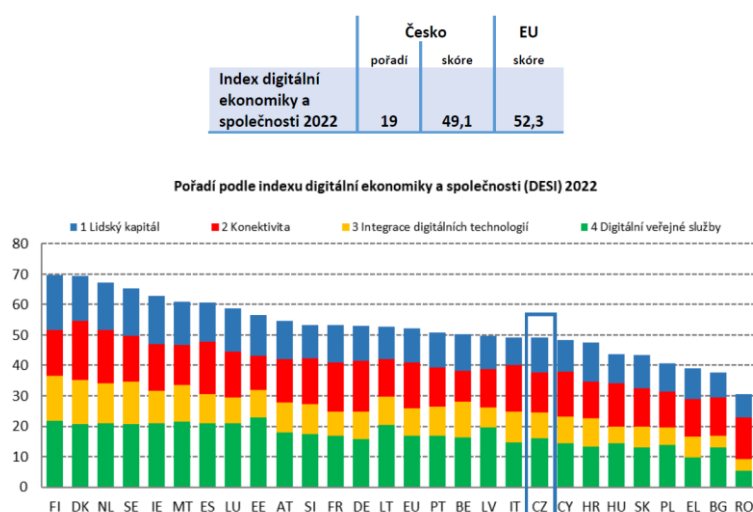
4. eGovernment jako klíčový segment digitalizace s vlivem na hospodářskou politiku

4.1 Žebříček DESI

Jako v každé oblasti je dobré věci vyhodnocovat, porovnávat a posouvat kupředu, ne jinak je tomu v oblasti eGovernmentu – v kontextu technologických možností i požadavků cílové skupiny. Evropská komise od roku 2014 sleduje pokrok členských států v digitální oblasti a každoročně zveřejňuje zprávy o indexu digitální ekonomiky a společnosti (DESI). Zprávy zahrnují každý rok profily jednotlivých zemí, což členským státům pomáhá určit, v jakých oblastech potřebují přednostně přijmout opatření, a tematické kapitoly obsahující analýzu klíčových oblastí digitální politiky na úrovni EU. Index sleduje zejména pět kapitol – konektivitu, lidský kapitál, využívání internetových služeb, integraci digitálních technologií a digitální veřejné služby. Index tak řadí členské státy podle úrovně jejich digitalizace v těchto kapitolách a analyzuje jejich relativní pokrok za posledních pět let s ohledem na jejich výchozí situaci. (Index digitální ekonomiky a společnosti, 2022) Jak si tedy stojí Česká republika?

Podle výsledků za rok 2022 se Česko mezi 27 členskými státy EU řadí na 19. místo, a oproti roku 2021 si o jedno místo pohoršilo. Nejsilnější výsledky země vykazuje v oblasti lidského kapitálu. Česko dosáhlo od roku 2017 poměrně pokroku, pokud jde o celkové skóre DESI, které se zvýšilo nad očekávání podle křivky konvergence. To znamená, že se skóre Česka zvýšilo mírně rychlejším tempem než skóre celé EU. Ve srovnání s rokem 2021 se pořadí Česka zlepšilo v oblasti digitálních veřejných služeb a v konektivitě, avšak zhoršilo se v integraci digitálních technologií. (Index digitální ekonomiky a společnosti, 2022) To je však krátkodobý a jen jeden úhel pohledu. Celkově si však v porovnání se zeměmi EU stojíme mizerně a i mezi nově příchodními členy (od roku 2004) nás poráží nejen pobaltské státy, ale i Slovinsko.

Obr. 1:

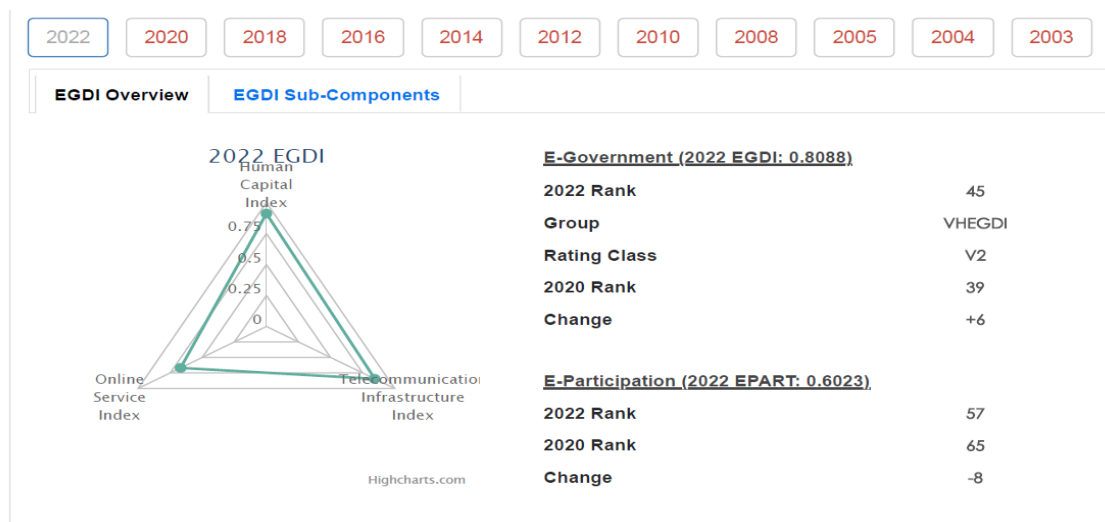

Zdroj: Index digitální ekonomiky a společnosti, 2022

4.2 Žebříček EGDI

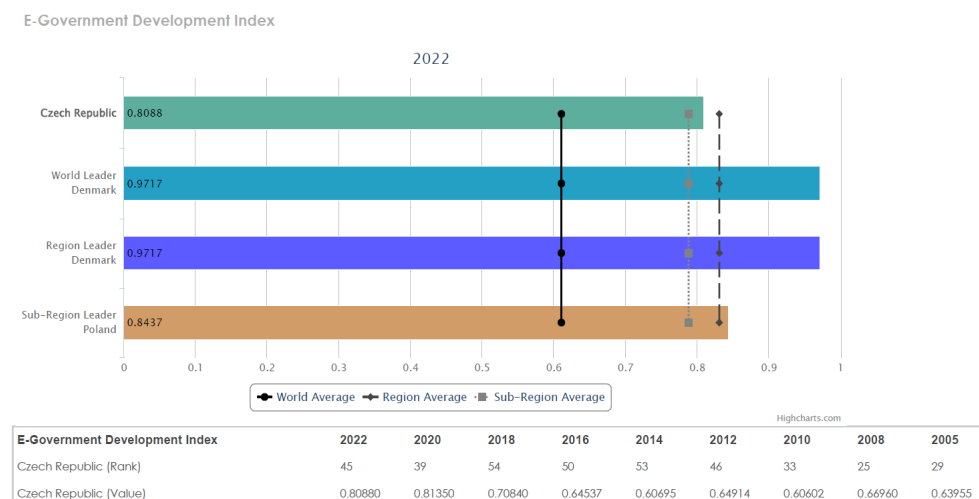
Dalším užitečným srovnávacím ukazatelem je index EGDI (E-government Development Index). Ten je využíván při odhadování úrovně elektronizace veřejného sektoru. Každé dva roky ho sestavuje OSN. Index poukazuje na způsob, jak jednotlivá země využívá informačních technologií k podpoře a začlenění občanů. Index EGDI je složen ze tří indexů (faktorů), a to indexem online služeb (OSI), telekomunikačním indexem (TII) a indexem lidského kapitálu (HCI). Aktuálně jsme na 45. místě, což je oproti roku 2020 zhoršení o 6 míst a jak je patrné níže, například v roce 2008 jsme byli dokonce na 25. místě. (E-Government Development Index, 2022) To svědčí o tom, že po rozvoji eGona, Czechpointů, datových schránek a této prvotní fázi jsme měli nakročeno mezi světovou špičku, ale pokračovala těžká stagnace rozvoje.

Obr. 2:

Zdroj: E-Government Development Index, 2022

Obr. 3:

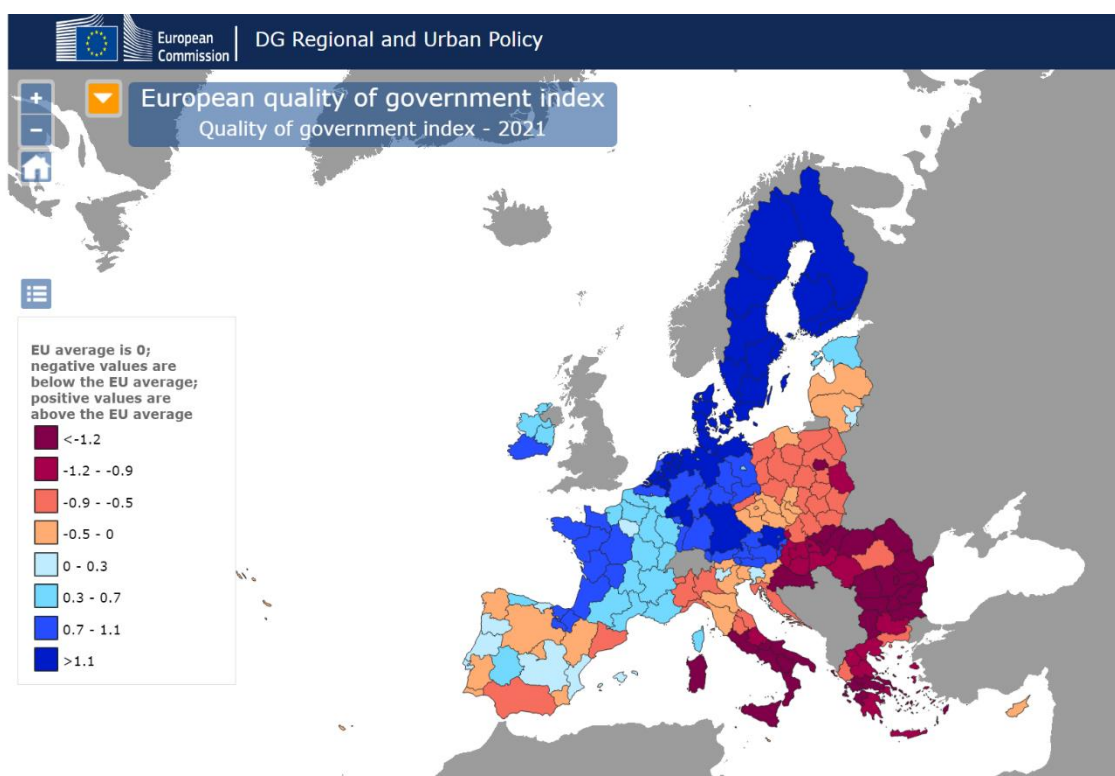
Zdroj: European Quality of Government Index 2021, 2022

Existuje ještě i další z indexů, Evropský index kvality veřejné správy, tzv. EQI index (European Quality of Government Index), jedná se také o nástroj Evropské komise. Index je v tomto

případě jediným měřítkem kvality institucí, který je k dispozici na regionální úrovni v rámci Evropské unie. Zahrnuje kvalitu poskytování veřejných služeb, které jsou důležitou součástí elektronizace veřejné správy, míru nestrannosti a nízkou míru korupce. I v tomto indexu má Česká republika, co zlepšovat. (European Quality of Government Index 2021, 2022)

Za špatné umístění České republiky v oblasti indexů EGDI a DESI (ale i EQI) lze vinit stagnaci zavedených projektů eGovernmentu v České republice, jako je Czech POINT, základní registry či datové schránky, kde dnes už nedochází k takovému rozvoji, jelikož jde už o dostatečně technologicky vyspělé projekty s uživatelsky dostačujícími funkcemi. To však neznamená, že již není prostor pro zlepšení. Dle hodnocení Evropské Komise patří služby českého eGovernmentu k nejméně sofistikovaným v EU a jejich nabídka je nedostatečná. (Myšková, 2020) Stejně tak se ale nezavádějí, nebo jen velmi pomalu a problematičky, nové systémy a nástroje.

Obr. 4:

Zdroj: European Quality of Government Index 2021, 2022

K rozvoji eGovernmentu by mohl také přispět nejen další rozvoj datových schránek. Chybí také transakční část, díky které by bylo možno jednoduše například zaplatit správní poplatek nebo daň.

Jedním z posunů v oblasti elektronizace je například služba mojeID. Tato služba umožňuje svým uživatelům centrálně spravovat svoji internetovou identitu (soubor osobních údajů – jméno, e-mail, telefon, a především přihlašovací metody a údaje). Lidé se pak mohou přihlašovat na různých webových stránkách (například e-shopů, knihoven nebo měst a obcí), které podporují službu mojeID, aniž by se museli dlouze registrovat a nastavovat uživatelské jméno a heslo. (Myšková, 2020) Dalším důležitým posunem v českém eGovernmentu je Portál občana.

Česká republika by měla hledat atraktivitu v jednotlivých online službách eGovernmentu a inspirovat se u zkušenějších států v oblasti elektronizace. V tomto ohledu by se dalo využít

zkušeností Dánska, Francie, Velké Británie, Švédska nebo Finska a aplikovat příklady dobré praxe u nás.

4.3 Aktuální stav eGovernmentu – teorie versus realita

Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že naše postavení ve srovnání s ostatními zeměmi není nejlepší a v některých segmentech jsme po nadějném startu zaspali. Jak se na téma digitalizace, resp. eGovernmentu dívá aktuální Vláda?

Nová vláda se ujala úřadu v prosinci 2021 a digitální transformaci představila jako důležitý úkol čtyřletého pracovního programu. Poprvé od roku 2007 je za digitalizaci – zejména v oblasti veřejných služeb – přímo odpovědný člen vlády: místopředseda vlády Ivan Bartoš. Vláda pokračuje v provádění strategie Digitální Česko přijaté v roce 2018 a následně aktualizované. Strategie obsahuje tři pilíře (Česko v digitální Evropě – v gesci Úřadu vlády, Informační koncepci České republiky 2020 – v gesci Ministerstva vnitra a Koncepci Digitální ekonomiky a společnosti – v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu. (Vlada.cz, 2022)

Strategie se stala významným zdrojem projektů pro digitální části Národního plánu obnovy. Ten se má také stát nejdůležitějším zdrojem financování. Doplnkové zdroje financování zajistí evropské strukturální a investiční fondy, výzkumná a inovační strategie pro inteligentní specializaci RIS3, program Digitální Evropa a Státní rozpočet. Česko svá opatření koordinuje s hlavními strategiemi EU v oblasti technologií, zejména s digitální dekadou a jejími cíli. (Vlada.cz, 2022)

V českém plánu obnovy je na digitální priority vyčleněno 22 % jeho prostředků, tj. 1,56 miliardy EUR. Hlavní investice se zaměřují na digitalizaci veřejných služeb (elektronická veřejná správa, elektronické zdravotnictví), zlepšení konektivity, posílení digitálních dovedností a podporu digitální transformace podniků. (<https://archi.gov.cz>)

Lze se nicméně zorientovat v aktuálních koncepcích a strategiích? V roce 2018 vznikly **Národní architektonické dokumenty** (usnesení vlády ČR ze dne 3. října 2018 č. 629) k **programu „Digitální Česko“** a návrh změn **Statutu Rady vlády pro informační společnost**. Ministerstvo vnitra v souladu s usnesením zajistilo vydání a uveřejnění dokumentů k **Informační koncepci ČR** (dále jen „IKČR“) na internetových stránkách. Tyto dokumenty, které jsou souhrnně označovány jako navazující dokumenty IKČR, tvoří:

- Metody řízení ICT veřejné správy ČR,
- Slovník pojmů eGovernmentu,
- Národní architektonický rámec,
- Národní architektonický plán a
- Rozšiřující znalostní báze.

Povinnost zveřejnit tyto materiály do konce září 2019 byla splněna spuštěním internetové stránky <https://archi.gov.cz>.

Národní architektonický rámec je přílohou Informační koncepce ČR dle zákona 365/2000 Sb. a toto je základní rozcestník na jeho jednotlivé kapitoly/stránky. Struktura NAR:

- Kapitola Úvod
- Kapitola Modelující úřady a jejich architektury
- Kapitola Struktura modelovaných architektur
- Kapitola Proces tvorby architektur
- Kapitola Rámec obsahu a výstupů architektur
- Kapitola Referenční modely a klasifikační rámce
- Kapitola Pokyny a techniky pro tvorbu architektur
- Kapitola Architektonické dovednosti, útvary a orgány
- Kapitola Architektonické úložiště a nástroj (<https://archi.gov.cz>)

Národní architektonický plán je přílohou Informační koncepce ČR dle zákona 365/2000 Sb. a toto je základní rozcestník na jeho jednotlivé kapitoly/stránky. Struktura NAP:

- Kapitola Úvod
- Kapitola Architektonická vize eGovernmentu ČR
- Kapitola Architektura úřadu v kontextu veřejné správy a jejích vrstvách architektury
- Kapitola Popis sdílených služeb, funkčních celků a tematických oblastí veřejné správy ČR
- Kapitola Způsoby využívání sdílených služeb, funkčních celků a tematických oblastí úřady
- Kapitola Modely NAP v centrálním úložišti a v OVS

Vláda dne 1. 2. 2021 svým usnesením č. 84 schválila Harmonogram a technické způsoby provedení **digitalizace služeb veřejné správy na období 2021–2025**. Protože schválený plán nebyl dostatečně ambiciózní v tématu digitalizace prostřednictvím samoobslužných portálů, uložila vláda Ministerstvu vnitra úkol, aby vytvořilo příručku pro plánování digitalizace.

Účelem digitalizační příručky je přinést stručný návod, jak má správce agendy postupovat, když má **sestavit adekvátní plán digitalizace své agendy** podle § 14 odst. 4 a 5 zákona č. 12/2020 Sb. (Zákona), resp. jak má postupovat digitální zmocněnec, pokud plán konsoliduje za všechny agendy úřadu a podporuje tím jednotlivé správce agend. (<https://archi.gov.cz>)

„Místopředseda vlády pro digitalizaci a ministr pro místní rozvoj Ivan Bartoš předložil návrh zákona o vzniku Digitální a informační agentury (DIA). Jejím úkolem bude především zlepšit úroveň digitalizace veřejné správy. DIA nastaví nové standardy, implementuje jednotnou metodiku a zefektivní projektové řízení digitalizace. Nově vzniklá agentura má také výrazně vylepšit služby v oblasti centrální koordinace a sdílení dat a usnadnit tak život občanům.“ (vlada.cz, 2022)

Důvodem pro vznik DIA je především neuspokojivý stav digitalizace v oblasti veřejné správy. Česká republika zaostává podle Indexu DESI (Digital Economy and Society Index), který hodnotí digitální rozvinutost zemí, oproti členským státům EU především v této oblasti. Nově vzniklá agentura si v konečném důsledku klade za cíl zlepšit úroveň digitalizace veřejné správy a posunout Českou republiku mezi digitálně vyspělé země.

Úkolem agentury, jejíž činnost přinese konkrétní dopady na životy obyvatel, má být například i to, aby konala dohled nad procesem digitalizace a v rámci jednotných standardů a metodiky vytvářela podmínky pro sdílení dat mezi ministerstvy a občany. V praxi to bude například znamenat, že občané nebudou muset úřadům poskytovat údaje, které o nich stát již má. Namísto toho nabídne předvyplněné formuláře, což velmi usnadní například podání daňového přiznání či vyřizování žádostí o dávky apod. (vlada.cz, 2022)

Zákon o vzniku DIA byl schválen a opírá se o programové prohlášení vlády (více v níže uvedené příloze), ve kterém se uvádí, že „součástí veřejné správy bude silná centrální autorita s potřebnou pravomocí, která bude mít silný mandát vůči všem organizačním jednotkám veřejné správy včetně jejich zřizovaných a příspěvkových organizací. Bude vybavená dostatečnou metodickou, rozpočtovou, legislativní i kontrolní pravomocí, aby byla schopná napříč veřejnou správou prosazovat efektivní, bezpečnou a dlouhodobě udržitelnou digitalizaci veřejné správy.“ (vlada.cz, 2022)

V úvodním slově před jednáním sněmovny vicepremiér pro digitalizaci Ivan Bartoš připomněl, že za posledních 10 až 15 let proběhlo mnoho pokusů o transformaci koordinace a řízení digitalizace. „*Žádný zatím nebyl realizovaný a my všichni jsme v této oblasti ztratili mnoho cenných let a ocitli se na posledních místech v EU. Nepromrhejme tuto šanci, která nás bez pochyby posune dopředu,*“ uvedl. (vlada.cz, 2022)

Činnost agentury přinese nejen efektivní změny v ICT procesech ve veřejné správě. Pomůže budovat základy pro digitální transformaci a pomáhat ostatním resortům s digitalizací jejich agend. V plánu je plná digitalizace nejpoužívanějších služeb veřejné správy, prioritou je i

sjednocení a zpřehlednění všech státních portálů, aby se na nich občan i úředník orientoval. (vlada.cz, 2022)

DIA převezme informační systémy, které jsou sdíleny napříč veřejnou správou (jako jsou základní registry, Czechpoint, Portál občana atd.), bude samostatným připomínkovým místem a bude určovat a vymáhat standardy digitálních služeb, uživatelské přívětivosti, jednotného vládního designu apod. Pozice Digitální a informační agentury coby ústředního správního úřadu bude nezávislá na aktuálním politickém cyklu. (vlada.cz, 2022)

Pro občany České republiky budou nejzajímavější konkrétní projekty, které pod správou DIA vzniknou. Už na konci roku 2023 by měli občané mít k dispozici eDokladovku – aplikaci, která bude umožňovat nosit nejdůležitější osobní doklady (občanský a řidičský průkaz) v elektronické podobě. Občan se nebude muset obávat jejich ztráty. U aplikace bude samozřejmě kladen důraz na bezpečnost a kyber rizika. (vlada.cz, 2022)

Chystá se i dokončení a zavedení jednotné státní domény gov.cz pro weby ministerstev, která zvýší právní jistotu občana, zabrání aktuálním phishingovým útokům skrze falešné stránky ministerstev, zlevní provoz domén a sjednotí a zpřehlední stát jak pro občany Česka, tak při pohledu ze zahraničí.

Závěr

eGovernment je velmi dobrý společník při vyřizování byrokratických záležitostí, avšak sám nedokáže svoji efektivitu vylepšit. Je zapotřebí, aby byl v rukách zkušených a odborně vzdělaných lidí, jež naslouchají potřebám jak veřejné správy, tak samotných občanů. Je potřeba důkladně promýšlet a analyzovat kroky, které teprve přijdou, neboť právě tímto způsobem lze ušetřit nejvíce peněz ve státním rozpočtu. (Tykvartová, 2019)

Možnosti e-Governmentu jsou omezeny hlavně tím, že e-government není e-commerce použitý veřejnou správou. Právnícké osoby v privátním sektoru si mohou vybrat, že budou poskytovat své služby pouze těm zákazníkům, kteří jsou schopni a ochotni elektronicky komunikovat, ale veřejná správa tento přístup aplikovat nemůže. (Tykvartová, 2019)

eGovernment je jednoznačně součástí strategické odpovědi na krizi, neboť s implementací informačních a komunikačních technologií jsou spojována očekávání finančních úspor ve veřejné správě. Těchto úspor ale může být dosaženo pouze za podmínky maximální míry využití realizovaných elektronických služeb a nástrojů. Tato míra úzce souvisí také se sociálními stránkami a problematikou digitálního vyloučení.

EGovernment s sebou nese také mnoho úskalí, nejen technickou a implementační složitost, ale také následnou správu, těžký proces soutěžení dodavatelů v kontextu zákona o zadávání veřejných zakázek a s tím související riziko korupce a u složitých IT celků de facto těžká kontrolovatelnost cenotvorby a ceny za následnou správu. Velkým úskalím je ochrana osobních údajů a kyberbezpečnost (kyber útoky atp.). Přes to všechno jsou finance do IT a eGovernmentu principiálně smysluplné a zde by bylo možné vést polemiku s Václavem Klausem, který prohlásil (byť je to částečně vytrženo z kontextu): „Investovat do IT je největší plýtvání penězi“.

Právě současná krize má být velkým motorem ke změnám a pokroku v tomto segmentu. Proklamativně se může zdát, že si je současná vláda (začala s tím i ta předchozí – strategií Digitální Česko) vědoma našeho zaostávání. Zda se však reálně situace zlepší, nebo opět zůstane jen u koncepčních dokumentů, to se dozvíme v následujících letech a vybrané indexy (DESI, EGDI, EQI) k tomu mohou být dobrým pomocníkem a bude stát za to situaci bedlivě sledovat.

Literatura

- Češi digitalizují. Pandemie zdvojnásobila počet osobních datových schránek. *Idnes.cz* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/datove-schranky-egovernment-digitalizace-statni-sprava.A210721_100337_ekonomika_rts
- Digitální ekonomika a společnost: Implementační plán koncepce Digitální ekonomika a společnost* [online]. Ministerstvo vnitra [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/digitalni-ekonomika-a-spolecnost-2021.aspx> Diplomová práce. Masarykova univerzita.
- DOSTÁL, Dalibor. Klíčovou součástí Národního plánu obnovy bude digitalizace. Půjdou na ní desítky miliard. *Businessinfo.cz* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/klicovou-soucasti-narodniho-planu-obnovy-bude-digitalizace-pujdou-na-ni-desitky-miliard/>
- E-Government Development Index (EGDI)* [online]. Organizace spojených národů [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/-E-Government-Development-Index>
- European Quality of Government Index 2021* [online]. Evropská komise [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/maps/quality-of-government_en
- HENDRYCH, Lukáš. EGovernment v Česku? Všichni o digitalizaci veřejných služeb mluví, ale výsledky zatím nejsou valné. *Aktualne.cz* [online]. 23. 5. 2017 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/evropsky-parlament/egovernment-v-cesku-vsichni-o-nem-mluvi-ale-vysledky-takrka/r~8165b2a03ad911e7a83b0025900fea04/>
- HENDRYCH, Lukáš. V ČR se přemýšlí o dopadu digitalizace na společnost, menší firmy přitom ještě zápasí s rychlostí internetu. *Auractiv.cz* [online]. 15. 6. 2021 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/prumysl-a-inovace/news/v-cr-se-premysli-o-dopadu-digitalizace-na-spolecnost-mensi-firmy-pritom-jeste-zapasi-s-rychlosti-internetu/>
- HYTHA, Marek. *Vývoj ekonomického myšlení*. Praha, 2010. Diplomová práce. Bankovní institut vysoká škola Praha. *Index digitální ekonomiky a společnosti (DESI)* [online]. Evropská komise [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/cs/policies/desi>
- Ivan Bartoš zahájil reorganizaci digitalizace státní správy. Expertní centrum bude udávat technologický směr a zlepší kulturu řízení digitalizace. *Vlada.cz* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/ivan-bartos-zahajil-reorganizaci-digitalizace-statni-spravy--expertni-centrum-bude-udavat-technologicky-smer-a-zlepsí-kulturu-rizeni-digitalizace-198317/>
- JANOTA, Martin. *E-Government v ČR*. Praha, 2006. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze.
- JÁNSKÁ, Kateřina. *Elektronizace a digitalizace veřejné správy v České republice – eGovernment*. Plzeň, 2022. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni.
- JANSKÝ, Radim. *Hlavní aspekty monetární politiky ČNB s vazbou na zavedené devizové intervence*. Brno, 2022. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.
- JETMAN, Marek, Jitka PEKOVÁ a Jaroslav PILNÝ. *Veřejný sektor – řízení a financování* [online]. In: Wolters Kluwer 2012 [cit. 2023-01-20].
- KLAUS, Václav. Václav Klaus na MU v Brně: Splnila ekonomická transformace naše očekávání? *Klaus.cz* [online]. 09. 11. 2019 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/4454>
- KLAUS, Václav. Václav Klaus pro časopis Bankovníctví: Inflace je poptávková, nelze se na nic vymlouvat. *Klaus.cz* [online]. 08. 08. 2022 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/4983>

KLAUS, Václav. Václav Klaus v ČNB: 30 let od zahájení ekonomické transformace v České republice. *Klaus.cz* [online]. 15. 11. 2019 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/4462>

KUBEŠ, Radek. *Pandemie bude impulzem pro rozvoj digitalizace firem* [online]. *Hospodářské noviny* [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-66787540-pandemie-bude-impulzem-pro-rozvoj-digitalizace-firem>

KULHÁNEK, Adam. Česká republika čelí riziku měnové krize, soudí Nomura. *Novinky.cz* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/ekonomika-ceska-republika-celi-riziku-menove-krize-soudi-nomura-40415130>

LECHNER, Tomáš. *E-Government ve veřejné správě ČR*. Praha, 2013. Dizertační práce. Vysoká škola ekonomická v Praze.

MYŠKOVÁ, Alena. *E-Government v procesu poskytování veřejných služeb*. Pardubice, 2020. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

Národní program reformy ČR 2022 [online]. Úřad vlády ČR [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/aktualne/NPR2022.pdf>

Národní program reformy ČR 2022. *Úřad vlády ČR* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/aktualne/NPR2022.pdf>

NĚMEC, Jan. Skluz v digitalizaci. Na dokončení e-governmentu zbývají dva roky. *Tydenikhrot.cz* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.tydenikhrot.cz/clanek/skluz-v-digitalizaci-na-dokonceni-e-governmentu-zbyvaji-dva-roky>

Obrana demokracie před liberální demokracií. *Klaus.cz* [online]. 23. 6. 2018 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.klaus.cz/clanky/4283>

PAVLÍČKOVÁ, Klára. *Elektronizace veřejné správy v ČR – e-government*. Plzeň, 2018. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni.

PLESKA, Gabriel. Digitalizace státu? Česko patří k nejméně rozvinutým v EU. *Penize.cz* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/spotrebitel/428602-digitalizace-statu-cesko-patri-k-nejmene-rozvinutym-v-eu>

PLEVÁK, Ondřej. Digitalizované firmy jsou výkonnější a odolnější, s potřebnou modernizací jim pomůže národní plán obnovy. *Euractiv.cz* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/digitalni-agenda/news/digitalizovane-firmy-jsou-vykonnesji-a-odolnejsi-s-potrebnou-modernizaci-jim-pomuze-narodni-plan-obnovy/>

POLESNÝ, David. Václav Klaus: Investovat do IT je největší plýtvání penězi. *Zive.cz* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.zive.cz/clanky/vaclav-klaus-investovat-do-it-je-nejvetsi-plytvani-penezi/sc-3-a-190677/default.aspx>

Poslanci schválili zákon o vzniku DIA. „Zásadní úspěch pro českou digitální cestu,“ řekl vicepremiér Bartoš. *Vlada.cz* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/poslanci-schvalili-zakon-o-vzniku-dia--_zasadni-uspech-pro-ceskou-digitalni-cestu-_rekl-vicepremier-bartos-201048/

RANDL, David. Digitalizace jako další motor růstu české ekonomiky? *Prg.ai* [online]. 15. 6. 2021 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://prg.ai/digitalizace-ai-umela-inteligence-cesko-ekonomika/>

SKÁCEL, Tomáš. *Řízení e-governmentu v praxi české veřejné správy*. Brno, 2015.

SKOUMAL, Radek. *Možnosti modernizace a zefektivnění veřejné správy*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

SLANÝ, Antonín, Aleš FRANC a kolektiv. *Hospodářská politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.

SOUČEK, Ondřej. Končí nadvláda průmyslu, musíme zrychlit digitalizaci, říká prezident Hospodářské komory. *E15.cz* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z:

<https://www.e15.cz/rozhovory/konci-nadvlada-prumyslu-musime-zrychlit-digitalizaci-rika-prezident-hospodarske-komory-1387401>

STRÁNÍK, Tomáš. Ekonomické školy v historii a co si z nich má odnést dnešní investor? *Lynxbroker.cz* [online]. 13. 03. 2019 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://www.lynxbroker.cz/investovani/burzovni-trhy/burzovni-informace/obchodovani-burza/ekonomicke-skoly/>

Strategický rámec cirkulární ekonomiky České republiky 2040: Maximálně cirkulární Česko v roce 2040 [online]. Ministerstvo pro životní prostředí, 2021 [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cirkularni_cesko/\\$FILE/OODP-Cirkularni_Cesko_2040_web-20220201.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cirkularni_cesko/$FILE/OODP-Cirkularni_Cesko_2040_web-20220201.pdf)

Strategický rámec Česká republika 2030 [online]. Úřad Vlády ČR, 2017 [cit. 2023-01-20]. ISBN 978-80-7440-188-6. Dostupné z: <https://www.cr2030.cz/wp-content/uploads/2023/01/Strategicky%CC%81-ra%CC%81mec-C%CC%8CR-2030.pdf>

STRMISKA, Zdeněk. *Komparace teorií mezinárodního obchodu a jejich implikace v ekonomické realitě 21. století*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra finančního práva a národního hospodářství.

ŠEVČÍK, Miroslav. Miroslav Ševčík: Inlace je principiálně vždy měnově-politickým problémem. *Ekonomický magazín* [online]. [cit. 2023-01-20]. Dostupné z: <https://e-news.cz/rozhovory/miroslav-sevcik-inlace-je-principialne-vzdy-menove-politickym-problemem/>

ŤOPEK, Martin. Digitalizaci stovek státních služeb hrozí zpoždění. Chybí miliardy a vláda nespolupracuje. *Hn.cz* [online]. [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-67095820-digitalizaci-stovek-statnich-sluzeb-hrozi-zpozdeni-chybi-miliardy-a-vlada-nespolupracuje>

TYKVARTOVÁ, Aneta. *Elektronizace veřejné správy v ČR – e-Government*. Plzeň, 2019. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni.

VACULOVÁ, Ilona. *Debyrokratizace veřejné správy pomocí e-governmentu*. Praha, 2016. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze.

VOSTROVSKÁ, Zdenka. *Kondiční kurz z praktické hospodářské politiky*. Praha, 2020. Skripta. Vysoká škola ekonomická v Praze.

VOŠTOVÁ, Marie. *EGovernment ve veřejné správě*. České Budějovice, 2015. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

Ing. Pavel Sedláček

pavelsedlacek@mail.vsfs.cz

Nerecenzovaná část

Perspektivy vzdělávání v současné etapě společenského vývoje – otázka perspektivy

Vladimír Čechák

Úvod

Bylo by do určité míry nadbytečností zdůrazňovat „aktuálnost“ a „důležitost“ vzdělávání v současné etapě společenského vývoje. Důležitost vzdělání je více méně konstantním faktorem podstatně ovlivňujícím nejen kvalitu, ale i směr vývoje společnosti v každé etapě jejího vývoje. Poněkud jiná je otázka, zda a na jaké úrovni si tuto skutečnost ta která reprezentace společnosti v konkrétní době a jakých reálných souvislostech uvědomuje.

Od vzniku ČR si každá nastupující vládní garnitura ve svých dokumentech, včetně vládního prohlášení, vytyčila vzdělávání jako jeden ze svých základních cílů. Je nutno konstatovat, že v uplynulých 30ti letech u nás k výraznému rozvoji charakterizovanému nejen násobným růstem počtu vysokoškolských studentů, ale i násobným růstem počtu vysokých škol, došlo. Vznikla nejen řada nových vysokých škol, ale i nový typ vysoké školy – soukromé vysoké školy. Tento trend je možno demonstrovat na řadě statistických údajů. Význam a důležitost vzdělávání (nejen vysokoškolského) lze jednoznačně označit za záležitost **trvale aktuální**. Je nejen významnou aktivitou ovlivňující kvalitu „lidského kapitálu“ ale současně je i významným faktorem vytvářejícím reálné podmínky jeho optimálního zhodnocení. V tomto smyslu lze konstatovat, že investice do „lidského kapitálu“, který nelze adekvátním způsobem zhodnotit, jsou „ztracené investice“.

K problematice rozvoje vzdělávání se od vzniku ČR vyjadřoval téměř každý vládní program, byly zpracovány strategické dokumenty „vzdělávání 2020+“ a „vzdělávání 2030+“. Oblasti vzdělávání byla věnovaná pozornost i v dokumentech EU, počínaje „Boloňskou deklarací“ přes „Lisabonskou strategii“ až po současné dokumenty. Vzdělávání zejména vysokoškolské bylo v ČR upraveno v roce 1990 zákonem č. 172/1990 a bylo vícekrát novelizováno. Poslední realizovaná novelizace VŠ zákona je z roku 2016 zákonem č. 137/2016 a v současné době se připravuje další relativně rozsáhlá novela, která by měla projít vnějším připomínkovým řízením začátkem tohoto roku.

Smysl, funkčnost a „praktičnost“ vzdělávání

Bylo by tedy možné se domnívat, že oblasti vzdělávání, zejména vysokoškolského, je věnovaná odpovídající pozornost. Je však otázkou, jak zmíněná „pozornost“ je strukturována a jakým směrem je zaměřena. Ze strany politických subjektů a státní správy je zaměřena především na deklarativní zdůrazňování významu vzdělávání a na otázky jeho financování. Společenská akceptace významu vzdělávání je standartní součástí principiální hodnotové orientace každé společnosti a spolu s (odpovídajícím) financováním je nezbytným „nikoliv však dostačujícím“ předpokladem jeho úspěšného vývoje a dosažení odpovídající kvality.

K tomu, aby byl vývoj vzdělávání skutečně optimální a jeho kvalita byla společensky zhodnotitelná, je však nutno vytvořit další předpoklady a podmínky. Financování vzdělávání, zejména vysokoškolského, je z pochopitelných důvodů i výrazným předmětem zájmu (někdy dominantním) akademické obce a jejích reprezentací. Méně pozornosti bývá věnováno již společenské funkci, smyslu a charakteru vzdělávání. Právě tato problematika by měla být v centru zájmu odborné vysokoškolské veřejnosti a zejména jejích reprezentací. Soustředujeme-

li pozornost na financování, bylo by nutné ji zaměřit i na smysl, význam a účel toho, co financujeme.

Řešení, respektive nalézání odpovědi na otázku funkčnosti vzdělávání, je svým způsobem „permanentní“ záležitostí. Odpověď na tuto otázku je výrazně podmíněna konkrétní situací, v níž se daná společnost nachází a charakterem problémů, před jejichž řešením stojí, ale i adekvátní identifikací podstatných vývojových trendů celospolečenského vývoje. Pokud není této problematice věnovaná náležitá pozornost, jakékoliv úvahy a náměty směřující k organizačním ale i svým způsobem obsahovým změnám v oblasti vzdělávání mají zpravidla jen improvizací charakter a její reálný přínos je v nejlepším případě věcně i časově omezen.

V této souvislosti je vhodné poznamenat, že poslední významná konference, na níž byla věnovaná pozornost zmíněné problematice, tj. otázce funkce a účelnosti vzdělávání v konkrétním společenském kontextu, se uskutečnila v roce 2008 při příležitosti 660. výročí založení Univerzity Karlovy. Na této konferenci byly prezentovány zásadní koncepční úvahy týkající se smyslu a funkce vysokoškolského vzdělávání, které byly právě pro další teoretické (poté i praktické) aktivity v tomto směru velmi inspirativní, ale na které nebylo odpovídajícím způsobem navázáno.

Jedním z klíčových tematických okruhů, kterému zde byla věnovaná pozornost, byla právě otázka změn společenské funkce a poslání vysokoškolského vzdělání, k níž (postupně) od 90. let minulého století u nás došlo, jejímž výrazným rysem byl zmíněný nárůst počtu studujících na vysokých školách označovaný zpravidla termínem „masifikace“ vysokoškolského vzdělání. Právě tento proces vyvolal řadu dalších problémů, na které je třeba po důsledné analýze stávající situace odpovídajícím způsobem reagovat.

V současné době ale lze říci, že i během celých posledních tří desetiletí se setkáváme s výrazným zdůrazňováním nutnosti „praktického“ zaměření VŠ vzdělávání a současně i s důrazem nutnosti zvýšení jeho kvality. Nepochybně oba tyto rysy VŠ vzdělávání, tj. „praktičnost“ a „kvalita“ spolu úzce souvisí. Otázkou, kterou je třeba se zabývat, je v první řadě zpřesnění významu těchto dvou základních pojmů.

Termín „praxe“ bývá velmi často používán nejen v běžném, obecně společenském kontextu (a v médiích), ale i v odborných diskusích, aniž by byl pokud možno jednoznačně stanoven jeho význam.⁶ V této souvislosti se zaměříme na některé charakteristiky „praktického zaměření vzdělávání“. Vzniká otázka, zda lze „praktičnost“ vzdělávání redukovat na „profesní přípravu“, tedy jestli lze vzdělávání (nejen vysokoškolské) více méně ztotožnit s profesní kvalifikací?

Je nesporné, že zejména VŠ vzdělávání nutně profesní přípravu jako svoji podstatnou část zahrnuje a je tedy zdrojem „profesní kvalifikace“. Současně však má daleko širší funkci. Přípravuje absolventy nejen jako žádoucí kvalifikovanou pracovní sílu požadovanou „trhem práce“, ale připravuje je i pro plnohodnotný společenský a politický aktivní občanský život v demokratické společnosti.

V této souvislosti je vhodné připomenout často zdůrazňovanou myšlenku T. G. Masaryka v jeho „Úvahách o demokracii“: „Kvalita demokracie je velmi výrazně ovlivněna kvalitou vzdělání“. Setkáváme-li se dnes, v současné době, například se zdůrazňováním nutnosti boje proti „dezinformacím“ (včetně přijímání různých restriktivních opatření proti jejich šířitelům) je nutno zkonstatovat, že práce kvalita vhodně koncipovaného vzdělávání spolu s aktivní schopností jeho prohlubování, je nejučinnějším prostředkem nejen omezení vlivu dezinformací, ale i vlivu jakýchkoliv forem „populismu“ a jejich negativnímu dopadu na společenské dění.

Pokud bychom termín či požadavek „praktičnosti vzdělávání“ vztáhli jen k profesní přípravě, jak se s ní setkáváme v pojetí zejména perspektivních zaměstnavatelských subjektů, i zde se setkáváme s vysokým stupněm nejednoznačnosti. Jestliže na jedné straně se můžeme setkat s důrazem na obecnější, svým způsobem komplexnější, teoreticko-znalostní výbavou absolventů

⁶ Přesné stanovení významu tohoto pojmu by značně přesahovalo rámec této statě.

VŠ (charakterizovanou výrokem jednoho z významných představitelů podnikatelské sféry „neučte studenty jak konstruovat převodové zařízení, ale naučte je matematice a fyzice, v tom jste jako vysoké školy nezastupitelní“). Na druhé straně se setkáváme s požadavkem na praktické, či spíše pragmatické, operativní zvládnutí konkrétních profesních postupů (charakterizovaným výrokem dalšího významného představitele podnikové sféry „kvalitu vzdělání hodnotím podle toho, kolik ještě musím investovat do absolventa, aby mohl působit na konkrétní profesní pozici“). První z uvedených názorů požaduje absolventa VŠ (v daném případě technického zaměření) vybaveného znalostmi obecnějšího a fundamentálnějšího charakteru (včetně schopnosti jejich dalšího rozšiřování a prohlubování). V tomto případě od nově příchozích absolventů se očekává i schopnost (z pozic aktuálního stupně rozvoje dané vědní báze příslušného oboru), po náležitém seznámení se s reálným kontextem pracovního začlenění, především jeho participace na inovativních aktivitách. Při určitém zjednodušujícím zobecnění lze předpokládat, že představitelé tohoto typu zaměstnavatelských (podnikatelských) subjektů očekávají od nově příchozích absolventů i určitý „přínos“ ke zvýšení inovačního potenciálu podniku, tedy i k „vylepšení“ a tím i „změně“ stávající „praxe“. Právě tento přístup má velmi blízko k současnému aktuálnímu pojetí smyslu vysokoškolského vzdělávání.

Druhé uvedené stanovisko lze (opět po určitém zjednodušení) charakterizovat jako do značné míry „konzervativní“ akceptující programovou orientaci na perspektivní udržení „stávajícího stavu“. Předpokládá spíše (intelektuálně) „vycvičeného“ absolventa schopného „rychlé sebeimplementace“ do stávajícího organizačního i technologického procesu (v případě technicky orientovaných VŠ), tedy v jistém smyslu „konzervaci“ daného stavu praxe. Uvedené dva (sice extrémní) názory na „personifikovaný“ výstup ze vzdělávacího procesu (v tomto případě technického), představují současně i dvě extrémní pojetí charakteru a společenské funkce VŠ vzdělávání.

Pokud bereme v úvahu deklarace o poslání VŠ vzdělávání a funkci vysokých škol tak jak je formulována v dokumentech MŠMT a EU, pak jednoznačně preferujeme charakter a funkci VŠ vzdělávání, která je velmi blízká, ne-li totožná, prvním z uvedených názorů představitelů „praxe“. Ve zmíněných dokumentech „cíl“ vzdělávání je vymežován vždy s dominantním důrazem na rozvoj „analytického, kreativního a tvůrčího myšlení“, s čímž odborná vysokoškolská i pedagogická obec zřejmě plně souhlasí. Ovšem od ní se kromě souhlasu očekává především naplnění těchto tezí věcnou, kvalitní, racionální teoretickou koncepcí, která může, spíše nutně musí, představovat východisko pro koncipování a následnou realizaci konkrétních aktivit subjektů vzdělávací sféry (nejen vysokých škol). V tomto směru má naše odborná vysokoškolská sféra široké, bohužel nevyužívané, pole působnosti.

Již v úvodu této statě jsme se zmínili o dvou významných novelizacích VŠ zákona (z r. 2016 a nyní připravované novele). Bylo by určitě přínosné a funkčnosti i kvalitě dokumentů tohoto typu by prospělo, pokud by jejich přípravě předcházela kvalifikovaná odborná diskuse věnovaná právě současnému pojetí funkce a smyslu VŠ vzdělávání. Bohužel ani v jednom z uvedených případů se tak nestalo. Proto i současná diskuse k předkládanému návrhu novely vysokoškolského zákona se zaměřuje v řadě případů na připomínkování navrhovaných formulací a zcela stranou pozornosti zůstává otázka, zda návrh novely řeší ty problémové okruhy, které řešení aktuálně vyžadují. Současně je nutno akceptovat skutečnost, že i výborná a kvalitní legislativa není sama o sobě nástrojem ani prostředkem k řešení problémů či dosažení deklarovaného cíle vzdělávání. Vytváří však nezbytný právní rámec, v optimálním případě může i motivovat k jeho dosažení. Dosažení deklarovaného cíle, koncipování a následná realizace aktivit směřujících k jeho dosažení, je záležitostí vysokoškolských a pedagogických pracovníků.

Ze strany představitelů zaměstnavatelských subjektů se velmi často můžeme setkat s konstatováním velmi omezené schopnosti absolventů VŠ využívat získaných znalostí a dovedností v reálném pracovním procesu. Tím se dostáváme k dalšímu problému, velmi často

zůstávajícímu na okraji úvah o „vzdělanostní“ společnosti. Používáme-li tohoto pojmu, je nutné zmínit se i o další funkci vzdělávání ve společnosti charakterizované tímto termínem. Smyslem a cílem (účelem) vzdělávání zde není „jen“ příprava kvalifikované a vzdělané pracovní síly pro aktuální trh práce, reprezentovaný požadavky zaměstnavatelských subjektů, nýbrž i dosažení takového stupně a charakteru reprodukce života společnosti, tj. výrobních, ekonomických, ale i společensko-politických procesů, které vytváří optimální podmínky pro zhodnocení vědomostí, poznatků a dovedností, s nimiž absolventi škol (zejména vysokých, ale nejen vysokých) do „praktického“ života vstupují. Tím se dostáváme k velmi často opomíjené úloze společensko-vědního poznání a jeho významu pro optimalizaci reálného rozvoje společnosti. Již téměř více než čtvrt století vstupuje do ekonomicky aktivního života stále větší počet osob s vysokoškolskou kvalifikací, což je bezesporu velmi pozitivní trend. Jestliže koncem minulého století vstupovalo do ekonomicky aktivního života přibližně 8 až 10 % vysokoškolsky vzdělané populace, v současnosti je to téměř 40 % a podle některých prognóz má v průběhu 40. let, jejich počet má dosahovat až 60 %. Dosud však nebyla provedena kvalifikovaná hodnotící analýza tohoto jevu. Je otázkou zda tento poměrně vysoký a stále se zvyšující růst vysoce (vysokoškolsky) kvalifikovaných pracovníků vstupujících do (nejen ekonomicky) aktivního života, dokázal svoji kvalifikaci a své vzdělání v zájmu společnosti (i v zájmu svém) optimálně zhodnotit, tedy zda investice do (jejich) vzdělání byla odpovídající očekávaným způsobem reálně zhodnocena? V případě, že odpověď na tuto otázku by nebyla uspokojivá, je nutno hledat příčiny nikoliv pouze na straně kvality a obsahové stránky vzdělávání, ale i na straně existujícího stavu technických, organizačních a obecně společensko-ekonomických charakteristik společnosti. Je zvyšující se podíl ekonomicky aktivních pracovníků s vysokou kvalifikací důsledkem rozvoje „znalostní ekonomiky“ nebo je nutným a nezbytným předpokladem její existence? Nabízí se odpověď, že oba zmíněné reálně probíhající procesy se vzájemně podmiňují a doplňují, což je nesporně pravda. Ovšem je nutno tento víceméně objektivní vztah vzájemné podmíněnosti analyzovat a identifikovat jeho vnitřní strukturu a vývojové trendy.

S tím nutně souvisí i problematika možné predikce technického a technologického vývoje včetně implementace jeho výsledků do reprodukčních (výrobních, ale nejen výrobních) procesů i společnosti jako celku. Z toho pak lze odvodit i určitou predikci potřeby pracovní síly včetně její profesní (oborové) struktury a stupně kvalifikace, což je předpokladem k tomu, abychom dokázali racionálním způsobem formulovat požadavky nejen na oborovou skladbu, ale i na charakter (a tím i na poslání a cíle) vzdělávání, alespoň pokud jde o profesní přípravu. Kromě metodologické stránky realizace takovéto predikce vzniká i otázka její reálnosti vzhledem k časovému horizontu, který by měl při nejmenším korespondovat s časovým rozsahem vzdělávacího cyklu (vzhledem k trvání vysokoškolského vzdělávání).

Analytické, tvůrčí a kreativní myšlení

Pokud zaměříme pozornost na principiální charakter a cíle vzdělávání nejen vysokoškolského, je při těchto úvahách nutno zohlednit dynamiku nejen technického a ekonomického ale i obecně společenského vývoje. Ukončí-li v současné době absolvent VŠ svůj vzdělávací cyklus přibližně ve věku 25 let, lze předpokládat, že v době jeho ekonomicky aktivního života se pracovní-profesní ale i obecně společenské podmínky změní několikrát (to lze velmi dobře ilustrovat na vývoji posledních 40 let). Pro charakter a tím i pro zaměření vzdělávacího procesu z toho vyplývá nutnost orientovat se nejen na odpovídající vybavení absolventů pozitivním vzděláním prezentovaným daným stupněm poznání v příslušném oboru (oblasti), což je konstantní součástí jakéhokoliv vzdělávání, ale především zaměřit se na schopnost získaných poznatků aktivně využívat a také vybavit absolventy VŠ schopnosti nové poznatky vyhledávat a aktivně získávat, a to nejen v rámci svého profesního zaměření.

Jestliže bylo a do značné míry je ještě dnes vzdělávání prezentováno jako „transfer informací“ (a některé zkušenosti získané v době „Covidové“ tuto charakteristiku posílili), lze v současné době za dominantní cíl vzdělávání považovat spíše rozvoj schopnosti získaným informacím porozumět a reálně s nimi pracovat. „Porozumět“ informaci znamená v první řadě dokázat ji teoreticky a následně i prakticky začlenit do kontextu paradigmát a konceptuálního systému dané vědy (vědního oboru), což je i základním předpokladem k jejímu optimálnímu začlenění a využití v reálném konkrétním, technickém, technologickém, výrobním či obecně společenském kontextu a tím i k dosažení jejího praktického reálného zhodnocení. Velmi často a neustále se opakující kritiky představitelů decizní sféry, týkající se toho, že absolventi VŠ vzdělání nedovedou odpovídajícím způsobem využívat získaných poznatků v reálné praxi, mají svůj základ právě v omezené schopnosti získanou informaci implementovat do teoreticko-konceptuálního systému příslušné vědy. Lze s určitým zjednodušením konstatovat, že informace stojící mimo kontext konceptuálního systému dané vědy, je nepochopená a tedy „ztracená“ (zbytečná) informace. V plné míře zde platí konstatování významného německého chemika 19. století W. Liebiga, že „nejpraktičtější věcí je dobrá teorie“. Lze jen dodat, že „dobrá“ teorie je teorie, která je schopna integrovat příslušnou faktografii (informace) jako výstupy z reálného výzkumu, je schopná nejen explanace dané faktické báze nýbrž i kvalifikované predikce. Takovouto teorií, obecněji takovýmto vzděláním, by měly školy (nejen vysoké, ale i především) vybavit své absolventy. Tímto směrem je nutno vést úvahy o konkretizaci již zmíněné teze obsažené v oficiálních dokumentech zdůrazňujících nutnost položení důrazu na rozvoj „analytického, kreativního a tvůrčího myšlení“.

Položení důrazu na schopnost analytického, kreativního a tvůrčího myšlení bývá občas kladeno do určitého protikladu s poměrně rozsáhlou faktografií, kterou náplň současného vzdělávacího procesu obsahuje. Tyto úvahy se týkají nejen vysokoškolského studia, ale velmi intenzivní diskuse probíhají i o možnostech (spíše potřebě) redukce faktografie v oblasti vyššího odborného, středního ale i základního školství. Koncepce vysokoškolského vzdělávání musí nutně zohlednit i charakter, obsahové zaměření a získané znalosti (včetně určité faktografie) z předcházejících stupňů vzdělávání. Problém spočívá v nalezení optimálních kritérií této redukce. Velmi působivě znějící teze, s nimiž se setkáváme v běžném ale i odborném tisku typu „učme jen to, co budou absolventi v „životě“ skutečně potřebovat“, předpokládá, že skutečně disponujeme znalostí toho, co budou absolventi po dokončení studia reálně (během svého života) potřebovat. O náročnosti a složitosti této predikce jsme se již zmínili. Je obecně přijatelný názor, že nelze stanovit univerzální kritéria pro zamyšlenou redukci faktografie platnou pro všechny (vědní, studijní) oblasti. Racionální (navrhovaná) redukce by měla nutně zohlednit daný stav poznání v jednotlivých (vědních) oblastech i reálné a racionálně identifikovatelné vývojové trendy s přihlédnutím k soudobým obecným společenským vývojovým tendencím. Nutně však musí respektovat specifiku jednotlivých vědních oblastí (oborů).

Vše, co jsme dosud uvedli, směřuje k (byť omezenému) závěru, že spíše než na redukci faktografie by bylo účelné zaměřit se na racionální, koncepčně zdůvodnitelný výběr fundamentálních poznatků, který je nezbytný a v mnohém určující pro konkrétní způsob jak analytického tak i kreativního myšlení charakteristického pro danou vědní oblast (obor) promítající se do obsahu a věcné struktury jednotlivých studovaných (vyučovaných) předmětů. Kreativní myšlení rozvíjené bez vztahu k odpovídající poznatkové bázi může vyústit v obsahově „prázdné“ spekulace. Totéž v plném rozsahu platí i pro analytické myšlení. Hodnota a přínosnost vzdělávacího procesu zaměřeného na rozvoj analytického myšlení je podstatně určována právě orientací na rozvoj schopnosti identifikovat klíčová fakta, dovednosti tato fakta získávat vlastní výzkumnou (intelektuální) aktivitou a implementovat je do příslušného teoretického a následně i praktického kontextu. Právě tato schopnost by měla být

jedním z určujících kritérií pro hodnocení kvality studia a hodnocení výsledku vzdělávacího procesu.

Kvalita studia (vzdělávání)

Tím se dostáváme k dalšímu závažnému problému spojenému s hodnocením efektivity investování do „lidského kapitálu“ k hodnocení kvality vzdělávání. Výchozím bodem těchto úvah by mělo být, pokud možno přesné, vymezení pojmu „kvalita studia“. I když v posledních dvou desetiletích bylo realizováno několik výzkumů „kvality studia“ a s důrazem na soustavné a systematické zvyšování kvality studia se setkáváme ve většině oficiálních dokumentů týkajících se oblasti vzdělávání, nelze říci, že by tento pojem byl vymezen adekvátním a obecně akceptovatelným způsobem. Běžně se setkáváme s vymezením, které je víceméně určitou „explikací“ realizovaných výzkumů a je podstatně ovlivněno volbou metod a technik, které jsou v těchto „výzkumech“ používány. Pokud budeme např. považovat za rozhodující (pro daný výzkum často za jediné) kritérium „úspěšnost“ absolventa v praxi (na trhu práce) měřenou výší platu po nástupu, v prvním eventuálně pátém roce zaměstnání atd., dojdeme patrně k jiným závěrům, než pokud pro „měření“ kvality studia použijeme dotazníkového šetření zaměřeného na „spokojenost“ se studiem, jehož respondenty jsou aktuální studenti vysokých škol. Totéž lze říci o šetření (výzkumu) profesního a kariérního vzestupu absolventů v jednotlivých časových úsecích jejich ekonomicky aktivního života. (Současně zde implicitně předpokládáme, že „kvalita studia“ je určujícím či jediným faktorem ovlivňujícím profesní úspěšnost).

Všechna zmíněná kritéria postihují nepochybně určité aspekty kvality studia, ale na žádné z nich nelze pojem kvality studia redukovat. Je otázkou zda lze koncipovat takový soubor kritérií, kterým by bylo možno kvalitu studia relativně vyčerpávajícím (či dostačujícím) způsobem postihnout, zejména v případě, že za cíl a smysl studia považujeme již zmíněnou schopnost analytického a kreativního myšlení. Zejména v případě absolventů VŠ studia je nutno vztáhnout pojem kvality studia nikoliv jen k „měřitelné“ schopnosti začlenit se (uspět) do daného stávajícího typu příslušné sféry praxe, nýbrž především ke schopnosti přispět k její pozitivní vývojové změně. Tím oblast vzdělávání nejvýrazněji přispívá k tolik požadované „inovativnosti“ ať již v oblasti techniky, ekonomiky či společenského vývoje jako celku.

K novele vysokoškolského zákona

Pokud klademe důraz na rozvoj analytického a kreativního myšlení jako nutného předpokladu a stimulatoru reálných a realizovatelných „inovativních procesů“, není možné zůstat pouze u pojetí vzdělávání jako „transferu“ informací (dat, faktů), nýbrž podstatnou roli zde hraje právě již zmíněná schopnost jejich organického začlenění do konceptuálního systému a to nejen úzce pojatého fragmentu příslušné vědní disciplíny, ale i do jejího, byť vnitřně strukturovaného, kompaktního celku. (V reálné praxi (technické, ekonomické atd.) se nerealizují jednotlivé dílčí úkony, které jsou příslušnými daty (faktografii, poznatků) postiženy, nýbrž vždy jsou začleněny do komplexnějších procesů). V rámci vzdělávacího procesu tak vzrůstá důležitost určité integrace poznatků (informací, dat) do určitých univerzálnějších funkčních systémů.

Právě k tomu by měly směřovat zamýšlené změny ve struktuře a obsahu vzdělávacího procesu. V návrhu novely VŠ zákona (který by měl být předložen k vnějšímu připomínkovému řízení) je (pokud jde o bakalářský studijní program) §45 odst. 3 uvedeno: „...Studium se řádně ukončuje státní závěrečnou zkouškou skládající se z jedné nebo více částí, jejíž povaha odpovídá profilu studijního programu. Součástí a to i jedinou SZK může být obhajoba bakalářské práce“.⁷ Analogicky, v případě magisterského studijního programu, v §46 odst. 3 je

⁷ Návrh novely zákona o vysokých školách a novely nařízení vlády č. 274/2016 Sb., o standardech pro akreditaci ve vysokém školství. §45 (3).

formulace: „...Součástí, a to i jedinou SZK je obhajoba diplomové práce“.⁸ Stejným „směrem“ je upraveno i zakončení doktorského studijního programu. V §47 odst. 4 je uvedeno: „...Studium se řádně ukončuje závěrečnou zkouškou tvořenou obhajobou disertační práce“.⁹ V případě bakalářských a magisterských studijních programů umožňuje uvedená legislativní úprava redukcí (bývalých) SZK pouze na obhajobu závěrečné (bakalářské, diplomové) práce. V případě doktorských studijních programů tuto redukcí přímo (legislativně) zavádí. Zdůvodněním tohoto návrhu je argumentace, že SZK „neplní svoji funkci, jsou pouze „opakováním“ prověření poznatků, které již proběhlo u dílčích zkoušek“. I kdyby měla uvedená argumentace obecnou platnost, (což nemá), bylo by to spíše důvodem k nápravě než ke zrušení SZK. Jejich posláním bylo a je „prověřit“ právě schopnost „integrace“ dílčích poznatků do komplexnějších vědních celků, schopnost jejich organického začlenění do teoreticko-konceptuálního systému dané vědní disciplíny, což je jedním z výchozích a nezbytných předpokladů jejich reálného praktického využití, tak často důrazně požadovaného decizní sférou a tím i k efektivnějšímu zhodnocení investic do „lidského kapitálu“, jehož klíčovou součástí vzdělávací proces bezesporu je. Příslušná legislativa, vysokoškolský zákon, by k tomu měla vytvořit odpovídající ale i stimulační předpoklady.

V případě doktorského studia poukázala na tento problém (stejně jako na řadu dalších aktuálních problémů) i mezinárodní konference věnovaná doktorskému studiu pořádaná sdružením CRECON (KNOWLEDGE RESEARCH, EDUCATIO, CONFERENCE) konaná v Praze 10. – 11. listopadu minulého roku. Lze předpokládat, že v rámci připomínkového řízení dozná předložená novela VŠ zákona určité změny.

Zmíněná problematika VŠ vzdělávání přináší spoustu otázek, z níž některé je nutno vyřešit víceméně aktuálně. Řada z nich je však svým způsobem trvalého charakteru a bude nutno hledat vždy jejich optimální řešení pro danou konkrétní situaci za konkrétních podmínek a možností. S určitostí lze předpokládat, že se s nimi budeme setkávat i na příštích jednáních věnovaných problematice vzdělávání a investic do „lidského kapitálu“.

⁸ Tamtéž, §46 (3).

⁹ Tamtéž, §47 (4).

Legislativní změny a vývoj v esportu

Richard Jarošík

Esport lze považovat za poměrně mladý tržní segment. Na rozdíl od normálního sportu, který má již staletou tradici, esport se nemůže opírat o historická data, ať už v rámci ekonomických či manažerských. Až v posledním desetiletí se začaly objevovat studie především v Americe, které dokazují, že aplikování tradičních přístupů k managementu a sportovních principů, je pro esport přínosné a efektivní.

Ze sportovních principů lze jmenovat například vytváření sportovní koncepce, scouting na základě statistik a osobnostních profilů, tvorba a řízení tréninkových jednotek a vyvíjení esport hráčů ve všech směrech výkonu.

Na rozdíl od České republiky, kde je esport teprve na jeho začátku, světové organizace se již dlouhodobě věnují také zkoumáním a vyhodnocováním aplikace sportovního managementu do Esportu jako je například tvorba efektivní organizační struktury, sběr dat nebo tvorby prognóz, která je naprosto zásadní pro oslovování a komunikaci se sponzory a partnery.

Výhoda tohoto segmentu je také ta, že je cílen na mladou generaci, která představuje vysoký potenciál pro digitální partnery. Marketingovými čísly se však žádná z esportových organizací v České republice ani vzdáleně nepřibližuje předním sportovním týmům. Proto právě prognóza vývoje segmentu a prognóza růstu marketingových čísel organizací by mohlo pomoci k zajištění většího počtu partnerů a s tím související i větší množství prostředků.

Pro představu lze porovnat počet sledujících na sociální síti Instagram, kde na této síti nejúspěšnější český tým Entropiq má 37 200 sledujících, fotbalová AC Sparta Praha má 180 000 sledujících. Proto i když by třeba partnerovi více seděla cílová skupina v esportu, z pohledu marketingového zásahu se jim tak nesporně vyplatí raději uzavřít spolupráci s fotbalovým týmem.

Definici esportu se zabývalo vícero autorů. Wagner (2006, s. 2) definuje esport jako „Soubor sportovních aktivit, díky kterým si lidé zlepšují a trénují mentální a fyzické dovednosti za použití informačních a komunikačních technologií“.

Hamari (2017) zdůrazňuje, že esport se dá brát jako soutěžní hraní videoher napříč různými ligami, žebříčky a turnaji, kde působí jak jednotliví hráči, tak celé týmy či herní organizace. Celý tento systém je podporován obchodními společnostmi a firmami, které zajišťují přísun kapitálu do tohoto odvětví a z části zajišťují jeho popularitu.

Tým a hráči jsou klíčovým zdrojem pro organizátory turnajů. Profesionální hráči, kteří jsou součástí organizace nebo klubu e-sportu, mají smlouvy jako profesionální sportovci, kteří jsou na nejvyšší úrovni. Smlouvy hráčů, jako v běžných sportech (například basketbal nebo hokej), se kupují a prodávají na konci každé sezóny, takže se může stát, že bude českým profesionálním hráčem v americké organizaci. Zde se otevírají nové příležitosti, zejména v těžších prostředích jako je Čína nebo Japonsko. Díky tomu jsou e-sporty profesionální a měly by být brány jako každý jiný sport. V mnoha případech žijí e-sportové kluby nebo týmy bydlí společně v zařízení, které poskytuje organizace. Tento jev pomáhá budovat týmovou hru a obvykle se používá pro týmy s mladšími hráči, aby jim pomohli s jejich studiem a psychologickými problémy, které přicházejí, protože tito hráči se začínají pohybovat na vrcholu, s čímž přichází sláva a peníze. (Taylor, 2015)

Esport a celkově videoherní trh je také velkou příležitostí pro firmy z hlediska marketingu. Některé velké, nadnárodní firmy už tento trh objevily a sponzorují esportové organizace či turnaje. V roce 2018 činily celosvětové tržby z esportu 908 milionů USD a 40 % bylo vráceno sponzorům. V roce 2020 se globální obrat z esportů rovnal jedné miliardě USD a za dva roky bude odhadovaná částka z globálního esportu 1,9 miliardy USD (SPORTYTELL, 2021).

Jako první z větších firem do esportu investovala firma Redbull, a to v roce 2006, kdy podepsala svého prvního esport hráče, Davida Walshe ve hře Halo Legend. Následující roky začala firma pořádat turnaje a sponzorovat esport turnaje. V roce 2021 investovaly přes 578 milionů USD do esportu. Momentálně sponzorují esport týmy T1, OG nebo G2 esports. Další velmi známou společností je společnost Intel, která sponzoruje esportové turnaje od roku 2002. Velkou zásluhu má Intel na sponzoringu největších esport turnajů jako jsou ESL CS:GO, IEM, ESL 1, overwatch league, Intel masters nebo ESL National championship. Intel se také snaží povzbudit studenty středních a vysokých škol z NSE (National Student esports), kteří se zajímají o esport tím, že jim poskytuje stipendia. Na trh esportu se také přidala roku 2017 automobilka Mercedes-Benz. Jako první sponzorský dar byl do turnaje ESL, automobil Mercedes-Benz v hodnotě 50 tisíc USD (SPORTYTELL, 2021).

V roce 2019 se Mercedes-Benz stal první automobilkou, která investovala do esport týmu, jímž byl tým SK Gaming, a o rok později se stala hlavním partnerem největších esport turnajů ve hře League of. Další automobilkou na esportovém trhu je firma BMW, která zde působí od roku 2020. Sponzorují pět z deseti největších esportových organizací, a to týmy T1, G2 Esports, Cloud9, Fnatic a Fun-Plus Phoenix (Ashley, 2021).

Velezným jménem mezi nápoji je firma Cocacola, která se také zapojila do sponzorování esportových týmů a organizací. Mezi nynější sponzorované týmy a turnaje patří Overwatch League, Overwatch Contenders, Blizzcon, eNASCAR, Riot Games, Pittsburgh Knights, paiN Gaming a Tespa. Na seznam sponzorů esport týmu se také připsali US AIR FORCE, kteří sponzorovali tým Cloud 9 a ten hrdě nosil jejich logo na svých dresech (Ashley, 2021).

Jelikož esport ještě stále je ve fázi růstu a rozvoje, tak se zatím tento segment dokázal vyhybat pozornosti regulačních úřadů. Pořád se nelze bavit o sportovním odvětví nikde na světě, a tak je esport brán stále za obchodní segment a stejně jako v jiných obchodních segmentech i zde musí platit jasná pravidla zacházení se zaměstnanci a na jejich požadavky. To se však zatím neděje, hráči trénují někdy i 12 hodin denně, což je pro ně neúměrné a může to být taky jeden z faktů, že průměrný věk hráčů, kteří končí, je 24 let.

Na základě těchto faktů již legislativní opatření ve světě existují. Pro příklad můžeme uvést tyto dvě:

- 1) V Německu hráči nesmí hrát déle než 6 hodin denně.
- 2) V Číně bylo úplně zakázáno pořádat kompetitivní turnaje o prize pooly (výherní částky). Protože esport nesplňuje požadavky pro zařazení do sportovního odvětví, lze předpokládat, že tyto a další opatření mohou být do pár let zavedeny nejen v tuzemsku ale po celém světě. Již teď se mluví o těchto legislativních změnách
 - 1) Hráči nebudou moct podepisovat smlouvu, ve které jsou nazýváni jako player (hráč) ale pouze jako employee (zaměstnanec).
 - 2) Hráči budou muset dodržovat pracovní dobu maximálně 8 hodin, do které se budou mimo hraní také započítávat jiné povinnosti vůči organizaci – tvorba videí, fotografování, cvičení atd.
 - 3) Realizační tým okolo herního týmu (trenéři, analytici) budou rovněž muset být nazýváni zaměstnanci.
 - 4) Lan akce, tedy offline turnaje, budou muset být identifikovány jako kulturní nebo společenské akce a budou muset dodržovat legislativní normy přiřazené těmto akcím (například výhry nebudou za vítězství ale za účast na akci).
 - 5) V případě úrazu spojeným s dlouhým sezením na židlích nebo koukáním do monitorů, budou mít hráči jakožto zaměstnanci právo na nemocenskou jako každý jiní zaměstnanci v obchodních společnostech.

Tohle jsou pouze příklady legislativních změn v esportu o kterých se již nyní diskutuje. Je velmi pravděpodobné, že po vzoru Číny však budou změny mnohem restriktivnější. Tyto změny alespoň v tuzemsku však nejsou otázkou příštích pěti let vzhledem k tomu, že se tento segment

stále ještě tvaruje. Existuje i optimističtější varianta, že esport bude uznán za samostatný segment, stejně ale bude muset pod nějaké ministerstvo a tím i pod jeho regulační úřady. Nejlepší varianta se tuto chvíli nabízí spadat pod ministerstvo kultury vzhledem k tomu, že by následně týkalo pouze o legislativní změny v pořádání akcí.

Literatura

ASHLEY, Jordan. TOP 10 ESPORTS SPONSORSHIPS THAT WILL REDEFINE THE INDUSTRY [online]. August 12, 2021 [cit. 2022-10-11]. Dostupné z: <https://www.esports.net/news/top-10-esports-sponsorships/>

SPORTYTELL. Top-10 Biggest Esports Sponsors Ranked In 2021 [online]. 2021 [cit. 2022-10-11]. Dostupné z: <https://sportytell.com/esports/biggestesports-sponsors/>

TAYLOR, Tom. *Raising the Stakes: E-Sports and the Professionalization of Computer Gaming*, 2015. ISBN 978-0-262-01737-4.

WAGNER, Michal. On the Scientific Relevance of eSports [online]. 2006, [cit. 2022-10-11]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/220968200_On_the_Scientific_Relevance_of_eSports

Motivační přesměrování části zdravotního pojištění (daně) z univerzální do volitelné části zdravotnického systému

Jan Mertl

V současném systému zdravotního pojištění nejsou dostatečně využity motivační prvky prodlužující produktivní uplatnění, které tvoří významný faktor zvládnutí očekávaného demografického vývoje. Současně teoretické poznatky zdůvodňují nutnost zachování adekvátní míry solidarity v systému a regulace finančních toků, kdy ponechání alokace zdrojů na zdravotnictví zcela na rozhodnutí jednotlivce z řady důvodů nevede k žádoucím výsledkům z hlediska cílů zdravotní politiky. To je vhodné vzít v úvahu při nastavení financování zdravotnictví.

Systém veřejného zdravotního pojištění v Česku je založen na výběru zdravotní daně doplněném transferem ze státního rozpočtu a plném přerozdělení těchto zdrojů podle nákladových indexů mezi více plátců – zdravotních pojišťoven. Je žádoucí tento systém v povinné části systému zachovat, neboť snížení podílu přerozdělení, respektive zvýhodňování jednotlivých pojišťoven ve vazbě na složení jejich pojistných kmenů vede ke cream-skimmingu, nerovnováze a následnému rozpadu celého systému více pojišťoven. Tyto tendence se jasně prokázaly i empiricky na konci 90. let 20. století.

Z hlediska motivačních schémat však lze modifikovat jednotlivé odvody zdravotní daně u pojištěnců v souladu s teorií veřejných financí, protože to ovlivní primárně celkové inkaso jdoucí do přerozdělení, a i tento efekt může být kompenzován dodatečnými pozitivními efekty plynoucími z prodloužení produktivního uplatnění. Z časového hlediska, je vhodné uvažovat o osobách, které již dosáhly statutárního důchodového věku. Tato modifikace je plně v souladu s teorií veřejných financí. Současně je však vhodné zachovat „omašličkování“ (earmarking) těchto zdrojů pro zdravotnictví, a to formou jejich povinného přesměrování na volitelné produkty zdravotních pojišťoven, poskytující právě služby, které byly již zmíněny. Z poznatků behaviorální ekonomie je zřejmé, že pouhé snížení sazby bez tohoto přesměrování by k žádoucímu výsledku nevedlo; velká část pojištěnců by „ušetřené“ peníze na zdravotní péči dobrovolně nepoužila, a tudíž by systém nefungoval. Nejde tedy o motivaci snížením povinných odvodů jako takových; odvodové zatížení práce by v tomto případě zůstalo stejné. Lze např. uvažovat o sazbě placené zaměstnancem, tj. 4,5 % z výdělku, který zaměstnanec dosáhne, pokud bude ve svém produktivním uplatnění pokračovat. Uvažujeme-li medián mezd za 4. čtvrtletí 2021 34 360 Kč (ČSÚ, 2022), jde o 1 546 Kč měsíčně, tj. 18 554 Kč ročně. Tato částka je pochopitelně u každého zaměstnance jiná, v závislosti na jeho výdělku, nicméně pokud se nepohybujeme v univerzální části systému, ale ve volitelné, je logické, že se posouváme do ekvivalentnějších, a tedy diferencovaných schémat financování.

Za tuto částku by tedy mohla zdravotní pojišťovna, u níž je pojištěnec registrován, nabídnout tomuto pojištěnci volitelný produkt zdravotní péče a doplňkových služeb, a to adekvátní výši jeho příjmů a tomu odpovídajících odvodů. Konstrukce těchto produktů by mohla být individualizovaná, respektive cílená na konkrétní skupiny pojištěnců ze zdravotního, profesního, ale i příjmového hlediska. Motivační efekt by nastal i v tom, že spotřeba takového produktu by potenciálně přispívala k prodloužení produktivního uplatnění, z něhož by takovýto produkt byl financován; současně by zůstala zachována solidární složka ve formě platby zbylých 9 procent, tedy 3 092 Kč měsíčně, tj. 37 109 Kč ročně, které by byly nadále odváděny jako zdravotní daň do univerzální části systému.

Krátkodobě je zřejmé, že zmíněných 4,5 procentního bodu znamená výpadek těchto prostředků v univerzální části systému, uvažujeme-li zpřístupnění této možnosti pro osoby, které už pracují po dosažení statutárního důchodového věku a které předtím platily do univerzální části systému plných 13,5 % z výdělku. Z hlediska odpovědné fiskální politiky je nutné to v rámci analýzy

rozpoznat a zohlednit. Tento výpadek zdrojů fiskálního prostoru pro zdravotnictví však lze dobře řešit, respektive kompenzovat několika způsoby.

1. Navržené procento lze upravit; pokud by např. při náběhu systému bylo vhodné začít s nižším procentem (např. 2 procentní body), logiku systému to nijak neoslabí, pouze budou poskytované produkty méně obsáhlé
2. Pokud daný systém umožní zvýšit počet ekonomicky aktivních osob po dosažení statutárního důchodového věku oproti výchozímu stavu, univerzální složka systému obdrží dodatečné příjmy z druhé, solidární složky platby zdravotní daně za tyto osoby, které předtím ekonomicky aktivní už nebyly (v našem případě 9 p.b.)
3. Pokud se projeví v delším období pozitivní efekty daných produktů na zdravotní stav, může být kompenzace i na straně snížení výdajů univerzální složky systému (zdravotních pojišťoven) na léčbu, zhusta chronických či invalidizujících onemocnění vyššího věku, nebo alespoň jejich oddálení ve smyslu pozdějšího nástupu, a tedy umožnění delší ekonomické aktivity před jejich výskytem.

Uvedené schéma má smysl aplikovat u osob po dosažení statutárního důchodového věku vzhledem ke specifikům této sociální skupiny, případně 1–2 roky před tímto věkem s ohledem na možnosti předčasného odchodu do důchodu. Jeho rozšiřování na mladší věkové skupiny naopak smysl nemá, protože by to vedlo k modifikaci univerzální složky systému jako celku, což je případně téma pro jiné analýzy, a navíc tu je riziko oslabení míry solidarity v univerzální složce systému vzhledem k potřebné centralizaci fondů určených k zabezpečení univerzálně dostupné zdravotní péče. Současně by u nižších věkových skupin nebyl přítomen efekt uvedený v bodě 2, tedy nárůst ekonomické aktivity, neboť tyto skupiny obvykle již pracují, a tudíž významnější nárůsty zde nelze očekávat.

Průmysl 4.0, riziko zvané deskilling a férová práce

Jana Simonová, Radek Novotný

Surovinová a energetická krize Západu ještě více urychlí přechod na Průmysl 4.0, protože zapojení umělé inteligence umožní výrobním firmám, službám i veřejným institucím efektivněji pracovat s drahými energetickými a materiálovými vstupy.

Základní princip použití robotů a umělé inteligence v dosavadních pracovních činnostech je v tom, že některé pracovní úkony, ze kterých se pracovní činnost určité profese skládá, převezme robot a umělá inteligence (dále UI), a jiné úkony, většinou pozměněné či zcela nové, budou prováděny pracovníky. Jde o převratnou změnu obsahu a způsobu práce a o změnu nároků na schopnosti pracovní síly, a zároveň i na vzdělávací systém (včetně celoživotního vzdělávání).

Této transformaci se nevyhne téměř žádná profese od pedagogů, přes lékaře, právníky, inženýry, úředníky až po střední management a operátory. Roboti a umělá inteligence vstoupí i do našich občanských i soukromých životů. Ať už ve formě řízení a provozu občanské a veřejné infrastruktury, tak formou chytrých domácností.

Vedle výhod vyplývajících ze zvýšení efektivity existují i reálné hrozby, které pramení z toho, že efektivita a větší zisk není nutně spojován s lepšími pracovními podmínkami a důstojnou prací.

Proto se projekt „*Globální partnerství pro umělou inteligenci*“ (dále GPAI) právě těmito aspekty vlivu na zaměstnance zabývá.

Soustřeďuje se na hledání nástrojů, které by napomohly, aby jednotliví aktéři přistupovali k transformaci a usilovali o zapojení UI ve prospěch rozvoje člověka a lidské společnosti (Fair work).

GPAI si všímá toho, že vedle zániku řady profesí je jedním z rizik i to, že pokud se transformace výrobního podniku, instituce, či služby provede jen podle měřítka efektivity a zisku, tak se ze zaměstnanců stanou jen bezduché „stroje“, které o ničem nerozhodují, jen vykonávají příkazy umělé inteligence, či fungují na pozici levného pomocníka robotu.

Říkají tomu **deskilling** – neboli ztráta dovedností (kompetence)

A proto navrhují určité principy a přístupy, které by se mohli v jednotlivých státech aplikovat, aby se analýz a návrhů na transformaci v těch právních subjektech stali i samotní zaměstnanci a v rámci kolektivního vyjednávání zajistili, aby transformace proběhla pro člověka férovým způsobem tedy, aby vznikly spravedlivé, důstojné, férové, slušné profese/práce (**Fair work**).

Pro snížení tohoto rizika GPAI apeluje na jednotlivé státy, aby specifikovaly své národní standardy, které by zabezpečovaly, že transformace firem, institucí, či služeb na Průmysl 4.0 bude provedena způsobem, který umožní, aby nová, či modifikovaná pracovní místa splňovala kritéria férové práce ve spravedlivých pracovních podmínkách.

A cestou k tomu má být zapojení stávajících zaměstnanců formou participativního rozhodování.

Výsledkem této spolupráce by měl být vznik „etické a zodpovědné umělé inteligence“.

Lidský činitel a reforma politického systému

Bohumír Štědroně

Abstrakt

Kreativní studie analyzuje nenahraditelnou funkci lidského činitele v reformách politických systémů. Hlavní část analýzy je zaměřena na reformu politického systému v České republice v současnosti, která se skládá ze 17 vzájemně provázaných kroků.

Klíčová slova

reforma politického systému, lidských činitel

Abstract

This creative study analyses the irreplaceable function of the human agent in the reform of political systems. The main part of the analysis focuses on the reform of the political system in the Czech Republic today, which consists of 17 interrelated steps.

Keywords

reform of political system, human factor

Úvod

Lidský činitel představuje v politice včetně realizace politických reformů zcela dominantní komponentu. Uveďme starověký Řím, politickou moc od zcela neschopného Nera Claudius Caesar Augustus Germanicus převzal vynikající politický manažer Titus Flavius Vespasianus. Vespasianus začal s veřejnými zakázkami (např. výstavba Římského Kolosea), které zajistily obyvatelům Říma práci.

Podobná situace se v historii mnohokrát opakovala. Americký prezident F. D. Roosevelt politickými reformami (např. zřízením Komise pro cenné papíry) postupně stabilizoval politickou a ekonomickou situaci v USA. Neúspěšná transformace bývalého SSSR a úspěšná transformace politického systému v Číně souvisí s kvalitací vrcholových politických činitelů (generální tajemník KS Teng absolvoval tři vysoké školy v zahraničí).

I v současnosti je odborná kvalifikace předpokladem pro úspěšnou reformu politického systému v České republice, kdy uplynulo již více než 30 let, kdy byla v roce 1990 degenerovaná feudální monarchie se státním marxistickým náboženstvím (které působilo jako opium a vytvářelo falešné vědomí o dokonalosti tehdejšího systému) nahrazena otevřeným politickým systémem s „podsystémy anarchie a chaosu“. Nelze považovat za úspěšnou transformaci politického systému, pokud bude monopol komunistické strany nahrazen monopolem nadnárodních velkých firem.

Svět se mezitím „zrychlil“ a změnil a je zapotřebí redukovat „podsystémy anarchie a chaosu“ na minimum cestou transformace politického systému na efektivní demokracii využitím zkušeností zemí EU, Izraele, USA a Švýcarska.

Reforma politického systému

1. Zvýšení pravomocí antimonopolního úřadu

Možné odvolání proti rozhodnutím antimonopolního úřadu bude řešit zvláštní soud. Ten by řešil vybrané případy a musel by rozhodnout v předem stanovené lhůtě, podobně jako v případech

žalob na platnost volebních výsledků. Jde o model „Nejvyšší správní soud“, ale řešil by jen případy stanovené zákonem.

Uvedené opatření si vyžádá samostatný komentář a je nutné se poučit z USA. Před mnoha lety upozornil regulátor v USA na dominantní postavení telekomunikační firmy AT&T a nařídil rozdělení firmy. Dominantní operátor se odvolával a rozdělení firmy tak trvalo několik desetiletí, kdy už nebylo aktuální.

Podobně v roce 2020 bylo zahájeno řízení o rozdělení firmy Facebook v USA a lze předpokládat „běh na velmi dlouhou trať.“

O rok později v roce 2021 v segmentu Informačních technologií vypracoval server *Cable.co.uk* průzkum a zaměřuje se na cenu mobilních dat po celém světě. Byly analyzovány údaje prakticky ze všech zemí světa.

V Evropě průměrná cena za jeden gigabajt nepřekračuje hranici 1 amerického dolaru (21,6 korun). To se týká třeba Polska (0,64 dolaru), Francie (0,41 dolaru) nebo Itálie (0,27 dolaru) a Ruska (0,29 dolaru). Jsou tu ale i záporní premianti a k těm bohužel spadá i Česká republika.

Na starém kontinentu má vůbec nejdražší mobilní data Řecko; za jeden gigabajt zde v průměru zaplatí 8,16 dolaru. Stříbrnou medaili v nejdražších datech však získala Česká republika. U nás stojí 1 GB průměrně jenom o jeden cent méně, tedy 8,15 dolaru (176,6 korun). Vůbec nejdražší v Česku nabízený gigabajt však stojí 36 dolarů (780 korun). Česká republika je ze všech zemí světa na 210 místě, a to ukazuje na celkové selhání antimonopolního úřadu.

Nefunkčnost antimonopolního úřadu zasahuje celou řadu dalších kartelizovaných oblastí (neúměrně vysoké ceny bytů, dvojí kvalita potravin, kartely obchodních řetězců aj.).

2. Politická strana, která zvítězí ve volbách, získává 55 % mandátů v Poslanecké sněmovně

Bez bonusu pro vítěznou stranu může sestavení vlády trvat i roky (Belgie) a destabilizovat celý politický systém.

3. Poslanec, který opustí politickou stranu, jež ho delegovala, ztrácí mandát.

Příkladem může být První republika i některé experimenty v EU.

4. Imunita poslance se vztahuje jen na projevy v Parlamentu podle britského modelu.

5. Vytvoření parlamentního „Výboru pro vyšetřování nedemokratické činnosti“.

6. Parlament předložený zákon schválí, nebo neschválí, nejsou možné žádné dodatky a přílepký (francouzského model).

7. Zákon o lobbingu podle modelu v USA.

8. Zákon o lichvě včetně zastropování dluhů (švýcarský model, starověký Řím).

9. Prezident je volen zákonodárným shromážděním na jedno volební období podle izraelského modelu.

10. Povinná vojenská služba s integračními prvky jako v Izraeli.

11. Finanční úřady a kontrolní orgány mohou kontrolovat hospodaření jakékoliv organizace operující na území České republiky.

12. Zákon o domovském právu podle modelu První republiky.

13. Vyšší soudní orgán bude rozhodovat a nevracet případy soudu nižší instance.

14. Ministr musí být absolventem vysoké školy, mít certifikovanou znalost anglického jazyka (státní zkoušku) a nejméně 5 let praxe ve vedoucí funkci v oboru.

15. Členové vedení poslanecké sněmovny a senátu musí mít právnické nebo ekonomické vzdělání a nejméně 1 funkční období v parlamentu před zvolením do funkce ve vedení sněmovny.
16. Dopravní pokuta je vypočítána z majetku účastníka dopravního přestupku podle švýcarského modelu. Před několika lety padla ve Švýcarsku pokuta 1.1 milionu dolarů za rychlou jízdu.
17. Zvýšení pokut za dopravní přestupky na desetinásobek. Současný americký prezident Biden přišel při autohavárii o manželku i malou dcerku.
18. Zákonem stanovená povinnost sportovat denně 2 hodiny. Opatření proti civilizačním chorobám.
19. Vrcholoví politici musí absolvovat antidopingové testy jako vrcholoví sportovci.
20. Počítačové hry musí obsahovat výchovně-vzdělávací části a je možné je hrát jen 1 hodinu denně.

Závěrem

Uvedená opatření budou znamenat **transformaci současného modelu na efektivní demokracii a podstatné urychlení rozhodovacích procesů**. Umožní ČR rychlé zvyšování životní úrovně a kvality života. Urychlí se rovněž postup České republiky jako nejprůmyslovnější země EU na samotnou špičku EU.

Literatura

Štědroň, B. a kol. Právo a umělá inteligence. Aleš Čeněk, 2020.

Reforma politického systému Bohumíra Štědroň: Podstatné zvýšení pravomocí antimonopolního úřadu a zákon o lobbingu podle modelu USA - ČESKÁ MANAŽERSKÁ ASOCIACE (cma.cz)

doc. RNDr. Bohumír Štědroň, CSc.

Katedra politologie a společenských věd

University College Prague

U Santošky 17, 150 00 Praha 5

stedron@seznam.cz

K metodologické roli vize při iniciování, orientování a praktickém uplatnění společenskovedního výzkumu

Jaroslav Šulc

Poměrně obecně formulované téma letošního ročníku vědecké konference Metodologická role vize při iniciování, orientování a praktickém uplatnění společenskovedního výzkumu lze na první pohled uchopit vícero způsoby. Pokud ale dáme důraz na sousloví „*praktické uplatnění společenskovedního výzkumu*“, pak již takovým stupněm volnosti nedisponujeme. V případě, že celé zkoumané téma zarámujeme snažením se o hledání schůdné podoby *Vize společensky racionálního vývoje v nadstavbové sféře* – především suverenity, zajištění všech bezpečnostních aspektů (obranyschopnosti, energetické, potravinové, farmaceutické apod. nezávislosti), v neposlední řadě plnou funkčnost odvětví sloužících ke kultivaci člověka a vytváření podmínek pro rozvoj a uplatnění jeho potenciálu, pak **nutně musíme hledat zdroje tohoto racionálního a efektivního pohybu změn v materiální základně české společnosti**. A ne opačně. Jestli totiž současnou situaci vnímáme jako všeobecně krizovou, tak především proto, že **v krizovém stavu je především její materiální část**. A chceme-li z krize vyjít, pak nezbyvá, než pozornost zacílit právě zde. Protože tady je jádro národního obrození II.

Po zhruba roce diskuzí organizované jak Radimem Valencíkem na internetové platformě pod názvem „*Vize, jakou potřebujeme*“, tak případně formou jím řízených videokonferencí po vstupu na <https://meet.jit.si/radimvalencik>, potažmo sledováním jiných internetových a dalších platform (www.KUDYZKRIZE.cz apod.) zaznamenal autor tohoto textu – vedle jiných pozoruhodných ohlasů – také fundamentální příspěvek **Jiřího Kohouta** „*Jak dál s průmyslem v ČR?*“, který se bezprostředně dotýká zmíněné potřeby změny.

Autor nejprve konstatuje ani ne tak „*současný stav průmyslu v ČR*“, jako spíše vlastnickou pozici mnoha jeho aktérů, a to následujícími pěti charakteristikami (které se netýkají jen ČR, ale mají obecnou platnost) – zkráceno J. Š., když J. Kohout píše:

„1) *Pyramida globálních vlastníků jednotlivých průmyslových odvětví je již postavena a je zcela nadnárodní.*

2) *Volný trh a kapitalistická konkurenční soutěž je pouze úsměvná fikce.*

3) *Nadnárodní společnosti mají na dění na planetě větší vliv než národní státy.*

4) *Dokážou na úkor národního státu privatizovat zisk a socializovat ztrátu.*

5) *I zapřísáhlé konkurenční společnosti se spojí v případě, kdy by jejich status ohrožovala dostatečně silná externí moc.*“

Pokud doplníme jeho zobecnění o některá „tvrdá data“ za Českou republiku, pak ze Statistické ročenky ČR 2021 lze z příslušných tabulek vyčíst například následující informace:

- Pokud jde o registrované subjekty, tak soukromých podniků a korporací pod zahraniční kontrolou bylo ke konci roku 2020 absolutně celkem 84 815, z celkového počtu soukromých podniků a korporací 545 259 to činí 15,6 %, a to v rozhodující (z 89,6 %) organizační podobě jako společností s ručením omezeným - s.r.o.;

- Pokud jde o zařazení soukromých podniků a korporací pod zahraniční kontrolou do (odvětvových) skupin převažujících činností, pak jich ze zmíněných 84 815 podnikalo 31 % v obchodních činnostech včetně opravy a údržby motorových vozidel, 19 % v sektoru nemovitostí, 14 % v sektoru profesní, vědecké a technické činnosti, 9 % ve zpracovatelském průmyslu atd.;

- O krajně nerovnoměrném teritoriálním rozmístění soukromých podniků a korporací pod zahraniční kontrolou svědčí fakt, že 61,6 % jich působilo v hl. m. Praze (a s připočtením sousedících okresů Praha-východ a Praha-západ dokonce 63,6 %). Za zmínku stojí ještě okresy

Brno-město 7,4 %, Ostrava-město 3,1 %, Karlovy Vary 1,9 %, Plzeň-město 1,3 %, Teplice 1,1 %, České Budějovice 1,0 %. Ještě v okrese Olomouc to bylo 0,8 %, když ve všech ostatních okresech nedosáhl tento podíl ani jednoho procenta;

- Zajímavý paradox přitom sledujeme u celkových dat mezi finančními institucemi „národními soukromými“ (celkem 3 306) a finančními institucemi pod zahraniční kontrolou, kterých je pouze 742 (tedy asi jen pětkrát méně). Ale když se podíváme do struktury podle velikosti firem měřeno počtem zaměstnanců a bude nás zajímat skupina středně velkých firem (s 20 až 249 zaměstnanci), tak zde je již početní zastoupení firem "národních soukromých" prakticky stejné, jako u těch pod zahraniční kontrolou (104 ku 111 firmám), avšak naprosto jiný obrázek poměru sil ukazuje zastoupení hned 36 firem pod zahraniční kontrolou oproti pouhým 11 domácím firmám, pokud jde o zaměstnávání 250 a více osob. Tady tedy mají zahraniční firmy jasnou, doslova řádově násobnou převahu.

Ne nadarmo je proto možné konstatovat, že naprostá dominance zahraničního kapitálu především v tzv. „velkém“ bankovníctví či pojišťovnictví s jejich schopností ovládat prostřednictvím různých finančních nástrojů dění v libovolném odvětví či oboru české ekonomiky (průmysl je zahraničním kapitálem ovládán již téměř z poloviny) je projevem i zdrojem naší současné nekoloniální pozice.

Dobře to dokladuje vývoj salda důchodů plynoucích z přímých zahraničních investic. Přestože jsou údaje za poslední roky 2020 až 2022 kvůli COVID-19 obtížně srovnatelné, i tak nelze přehlédnout, že za první tři čtvrtletí 2022 se ve srovnání se stejným obdobím roku 2021 odliv důchodů (zisků) zvýšil o 30 % z loňských 205,6 mld. Kč na letošních 266,2 mld. Kč, tedy o 60,6 mld. Kč a dostáváme se – bohužel – k devastační „předcovidové“ úrovni, jen přechodně snížené.

Neřešme však na tomto místě příčiny, které v polistopadovém vývoji postupnou eskalací finanční katastrofy do dnešních rozměrů způsobily, ale berme současný odliv kapitálu (oficiálně cca 300 mld. Kč ročně, s přídohadem platební bilance dalšího – neregistrovaného – odtoku kvůli nejružnějším finančním kejklím navýšeného o dalších cca 150–250 mld. Kč) jako holý fakt.

Ale v osvojení si potenciálu čtvrté průmyslové revoluce jde přece o mnohem více, než o anonymní zabíjení protivníka na dálku. Její těžiště je v civilním sektoru, kde půjde o zásadní posun především v úloze člověka v procesu budoucí společenské reprodukce. Přesněji řečeno opět s Jiřím Kohoutem – **vydefinování oborů/odvětví, které budou v nejbližších dekádách perspektivní v tom smyslu, že na jeho okraj – chcete-li periferii – vytlačí člověka jako klasickou pracovní sílu.**

Jinými slovy – jejich chod se bez klasicky vnímané pracovní síly buď úplně obejde, nebo jí ponechá fakticky jen okrajovou úlohu pozorovatele.

Jiří Kohout ve zmíněném příspěvku mluví přímo o oborech tvořících revoluci v „nepotřebě“ lidské práce. Řadí mezi ně **robotiku, průmyslovou umělou inteligenci, nanotechnologie, biotechnologie – a královnu všeho - energetiku malých zdrojů**, když pod tento obor zařazuje modulární reaktory schopné generovat vlastní palivo, vodíkové články a vysokokapacitní akumulátory. A současně varovně konstatuje, že v současnosti se „...téměř žádné výrobní firmy v ČR ... aktivně nepodílejí na tvorbě stavebních kamenů čtvrté průmyslové revoluce.“ A po této suché a nemilosrdné analýze navrhuje i velmi rozumný postup řešení, kdy:

1) „Je nutné si uvědomit, že žádný z výše uvedených oborů až na poslední nedokáže fungovat sám o sobě a potřebuje být zásoben levnou a dostupnou energií. Tedy prvním krokem v transformaci našeho hospodářství by měla být aktivizace energetického průmyslu tak, abychom si vytvořili dostatečnou energetickou nezávislost na okolních státech. Tzn. uvedení první generace modulárních reaktorů do života.

2) Podporovat každou českou firmu, která se zapojí do výrobního a dodavatelského řetězce tak, že bude napojena na zdroj levné energie přímo a přitom bude produkovat díly do dalších modulárních reaktorů systémem jeden pro ČR, jeden na export.

3) Další oblastí je robotika, která začíná a končí hydromechanickými a pneumatickými rozvody, ve kterých dnes dominuje firma FESTO. V ČR by bylo při současném strojním vybavení jednotlivých strojních firem velmi jednoduché vyvinout a zavést výrobu těchto komponent, které by opět pomáhaly v rozvoji našeho robotického průmyslu. Naším cílem by měla být osa: komponenty, podsystémy, systémy, celky, PLC řízení, PLC řízení s umělou inteligencí a výsledkem této osy by byla schopnost vyrábět kompletní robotická pracoviště Made in Czech Rep.

4) Nanotechnologie a biotechnologie jsou jedinou ekonomickou cestou, jak při současném postupujícím celosvětovém zamoření pitné vody dosáhnout ekonomické dostupnosti pitné vody z kontaminovaných vod. A opět nám to krásně zapadá do sebe - modulární reaktor pohánějící nanofiltrační čističku vody a bioreaktor + přilehlou vesnici (město) někde na Blízkém východě.“

Co k výše uvedenému dodat? Ačkoliv autor tohoto příspěvku ani náznakem nezpochybňuje jádro celého konceptu změn podmiňujících ovládnutí materie čtvrté průmyslové revoluce s těžištěm v průmyslových oborech, naopak. Jinde se změna paradigmatu ani odehrát nebude moci. Nicméně pokládá za prospěšné a nezbytné „přizvat“ k dané operaci vizionáře z dalších oborů a odvětví, nejen průmyslových. Jedině **v takovém mezioborově složeném tandemu je možné připravit a realizovat scénář schůdného východiska z dnešní nebývale plošné a poměrně hluboké krizové situace.**

Je otázka, do jaké míry bude nutné revidovat dopady neoliberálního blouznění o „státu jako nejhorším možném hospodáři“, vedoucí nejen k lehkomyšlnému výprodeji mnoha oborů považovaných za „rodinné stříbro“ do soukromých rukou (začasté cizincům), ale – zvláště po tristních zkušenostech s bezradným státem neschopným čelit nevidané inflaci. Právě kvůli fatálním chybám předchozích vlád, které iniciovaly dnešní duální charakter české ekonomiky, která je v rozhodujících oblastech ovládaná nadnárodními firmami jen s úžasem a trpně přihlíží na jejich cenové politice. Nejde jen o energii, kde to bije snad nejvíce do očí, ale i ve většině položek spotřebního zboží potravinami v supermarketech počínaje a prodejem nábytku konče. O ceně vodného a stočného darmo mluvit. Stát musí tyto kartely nemilosrdně rozbít, má-li obnovit státní suverenitu.

A nejen to: do klíčových pozic ve státní správě, především v ekonomické diplomacii je třeba prosadit profesionály a pokusit se nafázovat na současné globální lídry čtvrté průmyslové revoluce (a dlužno dodat, že v zemích EU jich pohříchu mnoho není) v natolik masivním rozsahu, pak by se tím otevřela možnost se postupně vymanit ze současné nekoloniální pozice a realizovat tak vidinu druhého národního obrození.

Toto je rámeček a smysl praktického uplatnění společenskovedního výzkumu umožňující formulovat správnou odpověď na otázku „kudy z krize?“

Jestli jsme výše konstatovali, že potřebné změny ve společenské nadstavbě (obnově energetické, potravinové, farmaceutické apod. bezpečnosti, resp. nezávislosti) je v principu možné uskutečnit (bez zbytečného odkladu, ale i tak nepochybně ve středně dlouhém časovém horizontu), pak zdroje a impulzy k tomu musíme hledat jen a jen ve změně především materiální základny české společnosti, byť nepochybně v kombinaci se změnami v široce koncipovaném sektoru nemateriálních služeb (počínaje vzděláním, zdravotnictvím a konče třeba vědou a výzkumem). Ideální řešení je v nalezení synergických efektů.

Je bohužel krutou zlomyslností naší doby (v kombinaci s rostoucí bulvarizací médií středního proudu), že v minulých dva a půl letech byla až nadměrná pozornost politické scény iniciovaná senzacechtivým zpravodajství věnována nejdříve vlnovité eskalaci covidové krize (aniž bychom její dopady jakkoliv zlehčovali), poté hrátkám obřích energetických firem s cenami

obnovitelných zdrojů a iniciativami okolo Green Dealu a naposledy tragickému konfliktu na jihovýchodě Ukrajiny. To, co však je a bude pro českou společnost (a nejen českou) podstatně důležitější – přechod do nové, velmi dramatické fáze čtvrté průmyslové revoluce – bylo – a je – fakticky výrazně ignorováno (pokud zrovna nemáme na mysli nasazení systému využívajících schopností umělé inteligence do celých flotil dronů transformovaných do pozice umělých vojáků – zabijáků – počátků XXI. století a jejich vyslání na „testovací mise“ reálného válčiště).